

Maria Rantamäki

PELIMANNIN SOIVA SYDÄN

Arkistotieteellisen ajattelun paradigmat musiikkiarkistoinnissa:
tapausesimerkkinä Kansanmusiikki-instituutti

Historian pro gradu -tutkielma (arkistohallinta)

Jyväskylän yliopisto

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Historian ja etnologian laitos

Marraskuu 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Historian ja etnologian laitos
Tekijä Maria Rantamäki	
Työn nimi Pelimannin soiva sydän - Arkistotieteellisen ajattelun paradigmat musiikkiarkistoinnissa: tapausesimerkkinä Kansanmusiikki-instituutti	
Oppiaine Historia (arkistonhallinta)	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Marraskuu 2022	Sivumäärä 95 + kaksi liitettä
<p>Tiivistelmä</p> <p>Musiikkiin liittyvä, kulttuurinen asiantietoaineisto on moninaista ja sitä on arkistoituna Suomessa lukemattomiin paikkoihin, mistä syystä löytäminen sen äärelle voi olla haasteellista, sillä musiikkiarkistollinen puoli ei kaikissa tapauksissa ole näkyvästi osa toimijan substanssitehtävää.</p> <p>Tämä pro gradu -tutkielma kuvailee musiikkiarkistointia osana suomalaista arkistokenttää Kansanmusiikki-instituutin toimiessa tapausesimerkkinä, tarkastelee aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä empiirisestä haastatteluaineistosta arkistokohtaisia tiedon tallentamisperiaatteita kansanmusiikin esittäjistä ja käsittelee neljää arkistojattelun paradigmaa tässä yhteydessä. Arkistointi on yksi toimintatavoista, joilla vuodesta 1974 lähtien toiminut Kansanmusiikki-instituutti on edistänyt kansanmusiikkia ja -tanssia.</p> <p>Keskeinen tutkimusaineisto muodostuu vuosina 2021–2022 tehdyistä, yhdeksästä teemahaastattelusta, joiden informantit ovat instituutin arkiston arjen läheisyydestä ja edustavat ajallisesti instituutin tähänastisia toimintavuosia, mikä laajentaa näköalaa arkistonhoitajan rooliin huomioiden arkistotoiminnan toteuttamiseen liittyviä valinta- ja valtaprosesseja. Lisäksi tutkimus tukeutuu alkuperäislähteinä toimintakertomuksiin. Lähestymistapa on muistitieto-arkistohistoriallinen, sillä organisaatorakenteiden takana on henkilötoimijoiden kokemuksellisuus, joka jakautuu useille vuosikymmenille vaikuttaen yhteismitallisesti arkiston kontinuumiin ja kuvastaa heidän muistamana rakenteellisia murroskohtia ja muutosprosesseja musiikkiarkistoinnissa unohtamatta nykyajan ajankohtaisuutta.</p> <p>Kansanmusiikki-instituutin arkistotoiminta on sekä luonnollinen että sisäänrakennettu osa kansalaisjärjestöön kuuluvaa yhteisöllisyyttä, joka näkyy jokapäiväisessä arkistotyössä käytännönläheisyytenä tallentaa, säilyttää ja välittää suomalaista kansanmusiikkia elävänä perinteenä. Se ilmentää omanlaisella tavallaan henkilötoimijoiden toteuttamana skaalautuvasti sekä operatiivista että strategista arkistoaineiston muodostamista toimintaympäristössä, joka on sekä muuttuvainen että perustavanlaatuinen.</p>	
Asiasanat musiikkiarkistot, kansanmusiikki, Kansanmusiikki-instituutti, muistiorganisaatiot, kulttuuriperintö, valinta, arkistonhoitajat, arkistointi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

1 JOHDANTO	4
1.1 Musiikin myriadit muistijäljet arkistoissa.....	4
1.2 Aikaisempi kirjallisuus	5
1.3 Tutkimuskysymys ja -tavoite	8
1.4 Tutkimuslähteet ja -menetelmät.....	11
1.5 Keskeiset käsitteet.....	19
2 MUSIIKKIARKISTOINTI	22
2.1 Musiikkiarkistot Suomessa	22
2.2 Suomalaiset musiikki-instituutit	29
2.3 Tapausesimerkki - Kansanmusiikki-instituutti	32
3 ARKEA MUSIIKKIARKISTOMILJÖÖSSÄ.....	39
3.1 Käytännönläheinen arkistotyö	40
3.2 Arkistoaineiston monimuotoisuus	45
4 ARKISTO ANKKURINA AJANVIRRASSA.....	52
4.1 Asenteen inhimilliset impulssit.....	52
4.2 Arkistotoiminnan suuntavaistot	54
4.3 Musiikkiarkiston ajallinen näköalapaikka	58
5 ARKISTOTOIMINNALLISET RESURSSIVARANNOT	62
5.1 Juureva osaaminen	62
5.2 Yhteistyön ulottuvuudet.....	65
5.3 Taloudelliset resurssit	68
6 EETTINEN ARVOTOIMIJUUS MUSIIKKIARKISTOSSA	70
6.1 Haasteelliset näkökohdat	70
6.2 Arkiston tallentava katse.....	73
7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	77
LÄHTEET	89
LIITTEET	96

1 JOHDANTO

1.1 Musiikin myriadit muistijäljet arkistoissa

Kansanmusiikilla on väkevät juuret ja vahvat perinteet suomalaisessa kansanelämässä, sillä soitto, tanssi ja laulu ovat ilmentäneet voimakkaasti sosiaalista tapakulttuuria rytmittäen työtä ja huvia. Kansanmusiikki on elänyt elämäänsä alati liikkeessä olevana ilmaisukeinona, joka on saanut vaikutteensa kansan elämänmenosta valoineen ja varjoineen ja kulkenut korvakuulolta soitettuna ihmiseltä ja sukupolvelta toiselle. Ajallisesti muuttuvana kansanmusiikki on ollut heijastumaa yhteiskunnasta, ilmiöistä ja sekä yksilöstä että ryhmästä ja se on ilmennyt omintakeisena paikallisyhteisöissä eripuolilla maata, ottanut vaikutteita ulkopuoleltaan, kerrostunut ja muuntunut, mutta yhtä kaikki se on kantanut kansallista, alueellista ja paikallista kulttuuriperintöä, elävää perinnettä. Kansanmusiikilla on aina ollut merkittävä asema kansankulttuurin rakentamisessa, sillä sen koostumuksessa on sosiaalista jatkuvuutta, kulttuurista muinaisuutta ja aineetonta kansallista identiteettiä. Nykyäänkin monet suomalaiset kulkevat sen vaikutuspiirin läpi toisinaan huomaamattomasti olematta soittajia, tanssijoita tai laulajia, sillä olemme matkantekijöitä yhteisessä kulttuurissa, jonka prismassa on heijastuksia erilaisista ihmisläheisistä toimintaympäristöistä.

Sanana musiikkiarkistointi ei ole niin näkyvästi ympärillämme kuin odotaisi eikä se esiinny arkistoalaa koskevassa lainsäädännössä, mutta sitä toteuttavan toimijan voi ymmärtää laajasti suomalaista ihmistä, yhteisöä ja yhteiskuntaa tallentamaan pyrkivän kulttuurisen muistin kantajaksi. Ihmisen aika on rajallinen, vaan arkisto hoitaa, säilyttää ja kartuttaa pitkäjänteisesti yhteisöllistä pääomaa, kansakunnan muistia, jota musiikki inhimillisiin toimintoihin vaikuttavana kantaa. Ihmiset ovat esittävän taiteen keinoin halki historiansa välittäneet merkityksiä, keränneet tietoutta maailmankaikkeudesta, siirtäneet traditiota, ilmentäneet yksilöllisyyttä, ympäristöä ja yhteiskuntaa, lujittaneet yhteisöllisyyttä ja vaalineet sosiaalista kanssakäymistä. Koska musiikki ei asemoidu yksilöihin, ryhmiin ja yhteisöihin samalla tavoin, vaan kukin kokee sen vaikutuksen ainutkertaisena ja henkilökohtaisena, omaehtoinen kokemusmaailma on vaikeasti jäljennettävissä. Ajatus arkiston kontinuumista tarvitsee ihmistä toimijana toteutuakseen, mikä tuo väistämättä valinta- eli valtaprosessit tähän yhteyteen.

Musiikkiarkisto on useimmiten osa laajempaa organisatorista kokonaisuutta. Musiikkia arkistoivaan tai musiikkiaineistoja hallinnoivaan tahoon viitattaessa käytetään toimijaa identifioivaa ilmausta ja jäljempänä tulee mahdollisesti sana arkisto, kuten audiovisuaalinen arkisto, ääniarkisto tai äänitearkisto, mikä kuvastaa osaltaan alan musiikkia tallentavan arkistokentän moninaisuutta¹. Lisäksi musiikkiarkistointiin liittyy semanttista kuormitusta, mikä saa ohimennen pohtimaan, onko musiikkiarkisto-sana itsessään liian triviaali tai deiktinen osaksi yleistä kielenkäyttöä tarkoittaakseen musiikkiaineistojen monimuotoisuutta tässä ajassa. Sen sijaan huomio jonkin toimijan ilmiselvään musiikkiarkistolliseen puoleen kiinnittyy ensisijaisesti tämän substanssitehtävän kautta, kun sitä vastoin toisilla se on selkeämmin tukitoimintaa tai passiivista hallintaa.

1.2 Aikaisempi kirjallisuus

Vasta viime vuosikymmeninä on enenevästi julkaistu kokoavia, laajuudeltaan vaihtelevia selvityksiä musiikkiarkistoalaan liittyvistä toimijoista, joiden joukossa on niin arkistoja, kirjastoja kuin museoita. Eniten asiaa on pohdittu äänitearkiston ja musiikkikirjaston näkökulmista. Janne Mäkelä kokoaa musiikkiarkistokenttää julkaisussaan *Musiikkiarkistot Suomessa* (2015). Hän kirjoittaa musiikkiaineistojen suunnattomista tietovirtamääristä ja niiden myötä ajankohtaistuneesta tarpeesta kartoittaa suomalaista musiikkiarkistoinniksi luonnehdittavaa toimintaa, joka useimmiten sanallistetaan äänitearkistoinniksi. Mäkelä teki selvityksen kyselyn pohjalta, johon vastasi 29 alan valikoitua toimijaa (ks. kuvio 1, s. 25). Niiden joukossa on Kansanmusiikki-instituutti, jonka musiikkiarkistointia tässä tutkimuksessa jäljempänä tarkastelen. Selvityksessä tiedusteltiin organisaatiokohtaisesti tietoja mm. aineistoista, musiikillisista lajityypeistä, ajallisesta ja maantieteellisestä painotuksesta ja aineistojen hankintakriteereistä.²

Varsinaista historiateosta musiikkia arkistoivista toimijoista ei ole kirjoitettu. Sitä vastoin kulttuuri-instituutioista musiikkioppilaitokset ovat hyvin edustettuina ja niistä on kirjoitettu paljon verraten musiikkia arkistoihin toimijoihin, joista saatavissa

---

¹ Esimerkiksi ks. lista musiikkiarkistotoimijoista, MA (www).

² Suomen Jazz ja Pop Arkisto JAPA (nyk. Musiikkiarkisto) julkaisi silloisen arkiston johtajansa Janne Mäkelän raportin musiikkiarkistotoimijoista. Musiikkiarkiston kotisivuilta löytyy lista suomalaisista musiikkiarkistojista, joka perustuu edellä mainitun teoksen aineistokyselyyn sisältäen myös toimijat, jotka eivät vastanneet kyselyyn. Listassa on 51 musiikkiarkistotoimijaa, Mäkelä 2015, 6–17.

oleva tieto on huomattavan pirstaloituneempaa, mikä jättää tilaa arkistokohtaiselle tutkimukselle musiikkiarkistoinnista. Lähinnä musiikkiarkistointia on käsitelty rajatusta näkökulmasta esimerkkitapauksen avulla aineistopohjaisesti, kuten Marjo Hautaniemen opinnäytetyö *Musiikkiäänitteet maakuntakokoelmissa* (2011), tai laajemman kokonaisuuden perspektiivistä käytettävyytlähtöisesti, kuten Tero Halvorsenin tutkielma *Musiikkiäänitteet suomalaisarkistoissa - digitoinnin ja käytettävyyden haasteita ja mahdollisuuksia* (2014). Halvorsenin tutkimuskohteena on 16 suomalaista arkistoa, joilla on hallussaan merkittäviä määriä musiikkiäänitteitä. Arkistotyöskentelyä inhimillisenä kokemuksena arkistonhoitajien näkökulmista ovat käsitelleet mm. Riikka Kiuru pro gradu -työssään ”Kyllä, järjestävällä kädellä on merkitystä” - *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistojen merkitys johdon, henkilökunnan ja asiakkaiden näkökulmasta tulkiten* (2010) ja Tiina Peltola Suomen elokuva-arkistoa (nyk. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin arkisto) käsittelevässä väitöskirjassaan *Arkistotyön muutos ja muutoksen kokeminen 1970-luvulta 2000-luvun alkuun: tapaustutkimus arkistomassoista, teknistymisestä ja asiantuntijuudesta* (2015).³

On myös huomionarvoista, että musiikkia arkistoivia toimijoita on esitelty ajan mittaan runsaasti artikkelijulkaisuinakin kirjallisuudessa kuin lehdissä: esimerkiksi *Johdatus musiikintutkimukseen* -teoksessa (2003) filosofian lisensiaatti Seija Lappalainen, professori Pirkko Moisala ja filosofianmaisteri Hannele Saari esittelevät musiikkiarkistoja lyhyesti artikkelissa ”Musiikkiarkistot ja -kokoelmat” ja *Kansanmusiikki*-lehdessä (2/1975) tutkija Anneli Asplund tekee kohdennetun esittelyn artikkelillaan ”Kansanrunousarkisto - Suomalaisen Kirjallisuuden Seura”. Globaalia kokonaisnäkökulmaa aiheeseen nimenomaan musiikkiarkistollisesta katsantokannasta on koottu mm. Gabriele Berlinin ja Artur Simonin toimittamaan julkaisuun *Music Archiving in the World. Papers Presented at the Conference on the Occasion of the 100th Anniversary of the Berlin Pho-*

---

³ Kiuru 2010, 5–8; Tutkimus kartoittaa Suomen maakuntakirjastojen (19 kpl) kokoelmissa olevia musiikkiäänitteitä, Hautaniemi 2011, 55–59; Tutkimuskohteina musiikkiäänitearkistoina ovat Yleisradion levystö, Yleisradion radioarkisto, Kansalliskirjasto, Suomen äänitearkisto ry, Suomen Jazz ja Pop Arkisto, Warner Music Finland, Sony Music Finland, Universal Music Finland, Sibelius-museo, Sibelius-Akatemian kirjasto, Suomen Kansallisooppera, SKS:n arkistot, Kansanperinteen arkisto, Kansanmusiikki-instituutti, Folkkultursarkivet (Helsinki, Svenska litteratursällskapet i Finland) ja Finlands svenska folkmusikinstitut (Vaasa, Svenska litteratursällskapet i Finland), Halvorsen 2014, 9–28; Peltola 2015, 82–86; Esimerkiksi Teemu Rahikan pro gradu -työ käsittelee kansanmusiikkia pedagogisen asiantuntijuuden näkökulmasta opetuksellisena toteutumana musiikkioppilaitosympäristössä, Rahikka 2016, 3–5.

nogramm-Archiv (2002). Siinä esimerkiksi slovakialainen musiikkitieteilijä Oskár Elschek pohtii artikkelissaan ”Concepts and Strategies of Sound Archives in the Past and Present” sekä historiallisten ääniarkistojen tulemistä olennaiseksi osaksi ihmiskunnan musiikillista kulttuuriperintöä että olemassa olevien arkistojen tarkoitusta ja nykyajan moninaisten tietoviestimien suhdetta siihen.⁴

Musiikkiarkistointi liittyy luonteensa puolesta myös osaksi laajempaa keskustelua kulttuuripolitiikasta, historiatietoisuudesta ja kulttuuriperinnöstä. Arkistojen ja kulttuuriperinnön suhde on 2000-luvun edetessä muuttunut aktuaalisemmaksi ja arkistotieteellisessä keskustelussa on painokkaasti 2000-luvun edetessä nostettu esiin arkistojen aktiivista puolta ja niiden moninaisuutta suhteessa sekä omaan historiaansa ja kontekstiinsa että vallitsevan aikakauden ja yhteiskunnan vaatimuksiin. Tätä moniulotteista keskustelua Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistonjohtaja Outi Hupaniittu ja folkloristiikan dosentti, tutkija Ulla-Maija Peltonen havainnollistavat suomalaisessa arkistokentässä artikkelillaan ”Arkistot ja kulttuuriperintö” (2021), jossa he muistuttavat myös arkistosta ihmisten aikaansaannoksena unohtamatta tarkastella sitä intellektuaalisena ongelmana ja kulttuurisena artefaktina. Hupaniittu käsittelee artikkelissaan ”Asiakirjallinen kulttuuriperintö” (2021) kanadalaisen arkistoteoreetikko Terry Cookin neljään arkistolliseen ajattelumalliin nojautuen vivahteikkuuksia, joita arkistojen ja kulttuuriperinnön keskinäisyyteen liittyy. Arkistolaitoksen tutkimusjohtaja Päivi Happonen ja pääjohtaja, valtionarkistonhoitaja Jussi Nuorteva pohtivat artikkelissaan ”Arkistojen avoimuus ja menneisyyden hallinta” (2016) totuudenmukaisten historiantulkintojen tekemistä ja niiden vaikuttavuutta, mihin liittyvät olennaisena osana yhteiskunnan monipuolinen dokumentointi ja kasvava tiedon yhteismitallinen käytettävyys.⁵

Kansanmusiikki-instituutin vaiheet ovat vahvasti sidoksissa Kaustisen kansanmusiikkijuhlien vaiheisiin, joita Kansanmusiikki-instituutin johtajat Heikki Laitinen ja Hannu Saha käyvät läpi artikkeleissaan ”Kaksikymmentä kertaa Kaustinen” (1987) ja ”Viljo S. Määttälä 25-vuotisjuhlista: Kaustinen pinnallisuutta vastaan” (1992). Maakuntaneuvos Viljo S. Määttälä kuvailee tapahtumaketjua muistelmateoksessaan *Kaustisella*

---

⁴ Asplund 1975, 13–15; Elschek 2002, 426, 430; Lappalainen & Moisio & Saari 2003.

⁵ Happonen & Nuorteva 2016, 49–51, 61; Hupaniittu 2021, 22–23; Hupaniittu & Peltonen 2021, 7.

kivetkin soi. Toimintaa ja tapahtumia festivaalivuosien varrelta 1968–2002 (2005). Kansanmusiikki-instituuttia on esitelty lehtijulkaisuissa vuosien varrella ja laajemmin eritoten juhlistavien vuosikymmenpäiviensä aikaan, kuten Marjatta Hietaniemen historiikkiartikkeli ”Kansanmusiikki-instituutti 10 vuotta” (1984). Filosofian tohtori Pasi Saari­mäen teoksessa *Puhumalla puolelleen. Viljo S. Määttälä vaikuttajana ja verkostoitujana* (2017) Kansanmusiikki-instituutti kytkeytyy osaksi Määttälän kulttuurivaikuttamisen luomusketjua maakunnallisella alustalla. Vuosina 1972–1974 Kaustisella järjestettiin kolme kansanmusiikkipoliittista seminaaria, jotka omalta osaltaan antoivat asialle komplementaarista sysäystä, ja ne olivat ajatushautomoita lähimenneisyyden henkisen ilmapiirin konkretisoimiseksi. Vuokko Kivisaari, joka toimi kansanperinteen tallentaja, tutkija Erkki Ala-Könnin assistenttina Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksella, laati sittemmin näistä seminaareista (ml. esitelmät ja yleisohjelmajaoston keskustelujen pöytäkirjat) kirjalliset monistejulkaisut.⁶

1.2 Tutkimuskysymys ja -tavoite

Tutkin musiikkiarkistointia tapausesimerkin avulla ja selvitän, miten ja miksi tietoa kansanmusiikin esittäjistä on tallennettu arkistoon ja millä tavalla arkistotieteellisen ajattelun paradigmat näkyvät tässä yhteydessä. Olen valinnut tutkimuskohteeksi vuonna 1974 perustetun Kansanmusiikki-instituutin, joka sijaitsee Kaustisella Keski-Pohjanmaalla ja on keskittynyt kansanmusiikin ja -tanssin edistämiseen erilaisilla toimintatavoilla⁷. Selkeästi profiloituneen Kansanmusiikki-instituutin arkistoa voi perusluonteensa puolesta pitää musiikkiarkistona, sillä musiikkipainotteisuus on kaukaa katsottuna luonnollista ja ke­rääntynyt musiikillinen aineisto on monimuotoista ja -formaalista. On kuitenkin syytä huomioida, että musiikkiarkistoperusteista ensivaikutelmaa syvemmillä on monia kausa­lietteiteja, jotka pohjaavat laajemmalti valtakunnalliseen kulttuuripolitiikkaan, maantie-

---

⁶ Aiheesta käytyä, polveilevaa keskustelua kohti konkreettisia toteutuksia voi seurata pääpiirteissään monistejulkaisuista, ks. Kivisaari 1974 ja Kivisaari 1977; Määttälä 2005, 221–223.

⁷ Lisätietoa musiikki-instituutin vaikuttamistavoista ja Kansanmusiikki-instituutin toimintatavoista, ks. kuvio 2, s. 30 ja esim. alaviite 234; Mäkelän selvityksessä kansanmusiikkia tallentaneita toimijoita ovat kaksi muuta musiikki-instituuttia (Finlands svenska folkmusikinstitut ja Maailman musiikin keskus), Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan Kansanperinteen arkisto, Kalevalaan liittyvää kulttuuriperinnettä vaaliva Juminkeko-säätiö, Kansalliskirjasto, Sibelius-museo ja Suomalaisen Kirjalli­suuden Seura, Mäkelä 2015, 29; KMI (www).

teellisiin aluepainotuksiin ja paikallisiin identiteettikysymyksiin. Ne ovat kumulatiivisesti muovanneet Kansanmusiikki-instituuttia arkistoineen nykyiselleen. Koska ne ovat olemassa musiikkiarkiston taustakontekstissa ja näin ollen varjoltaan kauaskantoisia, historiapainotteisessa toisessa luvussa käsittelen niitä hienoisesti. Pohtimalla musiikkiarkistointia tapausesimerkin avulla Kansanmusiikki-instituutin arkistollista olemusta valottavat tässä tutkimuksessa eritoten työyhteisössä eri portailla eri aikoina työskennelleiden henkilötoimijoiden näkemykset toimintakertomuksista ilmenevän toimintatapastrategisen organisaatioidentiteetin ohitse, mistä johtuen lähestymisnäkökulmani on muistitieto-arkistohistoriallinen avaten tutkimuksen edetessä rinnakkain ja keskustelevasti menneisyyden ja nykyisyyden suhdetta yhteisössä.

Suomalaiset musiikkiarkistot harjoittavat musiikillisen painotuksensa mukaista arkistointia, mutta niiden arkistotoimea ei ole lainsäädännössä määritelty, mikä tuo esiin kysymyksen luonnollisesta velvoituksesta: mitkä ovat normatiiviset kehykset, joiden mukaan toimitaan ja ovatko ne sisäsyntyisesti arkistokohtaisia vai ulkopuolelta tulevia mukaelmia. Tällöin huomio kiinnittyy kerättyyn arkistoaineistoon kvalitatiivisesti, jolloin on tunnettava prosessit sen muodostumisen taustalta nykyisenkaltaiseksi, mistä syystä tutkimuksen näkökulmakehyksessä on arkistotieteen lisäksi monisuuntaista poikkitieteellisyyttä, jota sivusin edellä aiemman tutkimuskirjallisuuden yhteydessä ja jota jäljempänä alaluvussa *1.5 Keskeiset käsitteet* nostan lisää esiin. Tutkimuskohteeni kiinnittyy kulttuurikentälle integroitumalla ydintehtävänsä kautta sosiaalisiin yhteisöihin, yhteiskuntaan ja valtioon. Näin ollen nojaudun tutkimuksessani rakenteisiin, jotka luovat, muovaavat ja ohjaavat kulttuuria. Kansanmusiikki-instituutin sijoittuminen musiikkia arkistoina tahona vallitsevaan arkistoinstituutioon ja toiminnan ylläpitämistä tukenut henkilöstö vaikuttavat sosiaalisten muutosten monenkeskiseen liikkuvuuteen.

Yläotsikoimalla työn *Pelimannin soiva sydän* haluan tuoda esiin yksilöön nojautuvan näkökulman inhimillisestä pääomasta ja toimijuudesta, joka avautuu kollektiiviseksi kohtaamiseksi historiallisten muistumien myötä, mutta joka samalla ilmentää jatkuvuutta. Lisäksi otsikko sisältää tässä muodossaan viittauksen Kansanmusiikki-instituuttia edeltäneeseen kansanmusiikin nousuaikaan, jolloin Erkki Ala-Könni muodosti yhdessä Vuokko Kivisaaren kanssa *Soiva sydän* -nimellä tunnetun kansanmusiikinäyttelyn

ensimmäisille Kaustisen kansanmusiikkijuhlille vuonna 1968⁸. Alaotsikko *Arkistotieteellisen ajattelun paradigmat musiikkiarkistoinnissa: tapausesimerkkinä Kansanmusiikki-instituutti* viittaa arkistonmuodostukseen ja -hallintaan sisältäen arkiston muodostamisen pitkän ajan tavoitteellisuuden ja tutkimuksellisen lähestymistavan praktisen aspektin, joka on osa tieteenfilosofian fenomenologis-hermeneuttista tutkimusperinnettä⁹.

Tiedostan, että minulla on luonnollisesti ennakkokäsityksiä tutkimusaiheesta ja aietta jostakin näkökulmasta, koska ymmärtämisen pohjalla on jo jotakin, mikä vastaanottaa uutta¹⁰. Jorma Kalela muistuttaa yhteiskunnallisten vaikutusten heijastumista tutkijakohtaisten arvostusten myötä historialliseen tietoon, jolloin on tiedostettava, mitä tämä vuorovaikutus merkitsee tutkimukselle ja miten se vaikuttaa hänen näkökykyynsä¹¹. Sekä paikallisena että satunnaisena tapahtumakävijänä olen seurannut joka kesäisiä kansanmusiikkijuhlia vaihtelevasti ja kasvanut siihen liittyvän perinteen vaikutusalueella. Minulla ei ole kansanmusiikillista harrastustaustaa, vaan lukeudun lähinnä kansanmusiikkia kuuntelemaan ja katselemaan yleisöön elämyksellisyyden osallistamana olemalla läsnä vahvan kansanmusiikkipitäjän kulttuurissa. Tästä näkökulmasta minusta on kiehtovaa, miten yhteisöllisyys, luovuus ja harrastamisen luonnollisuus kuljettavat sitä ajanvirrassa eteenpäin. Eritoten luovuus ja tausta, josta se ammentaa olevaisuuttaan, ovat yksinkertaisesti hienon moniulotteisia asioita henkevöittäessään ihmisten toimintaa ja heidän haluaan kertoa jotakin, joka on jollain tapaa näkyväksi tehtyä, vaikka sitä ei olisi aina sanallistettu tai se olisi vähäeleistä. Tämä toteutuu musiikin ohella myös muissa ilmaisumuodoissa. Nämä asiat, joissa on hetkellisyyden ja ainutkertaisuuden lisäksi sisällytettyinä aineettomia muotoutumisen prosesseja, saavat pohtimaan muistamisen jäljen näkökulmaa kansanmusiikista.

Kansanmusiikki-instituutti ei ollut minulle liioin tuntematon eikä varsinaisesti tuttu, kun aloitin tutkimuksen tekemistä. Entuudestaan tiesin hieman instituutin toiminnasta yleisellä tasolla ja joitain alueellisten lehtien, *Keskipohjanmaa* ja *Perhonjokilaakso*, kirjoituksista tutuiksi tulleita henkilöitä osasin yhdistää toimintaan, mutta

---

⁸ Laitinen 1987, 32.

⁹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 39–42, 45–48, 114–116; Tontti 2005, 60–61.

¹⁰ Tontti 2005, 60–61.

¹¹ Kalela 1972, 22–23.

muutoin tiedollinen kapea-alaisuuteni oli tuntuva. Asioiden oikeasuhtaisuus ja aie ymmärtää monitahoista menneisyyttä tulkintana tarvitsevat ympärilleen asianmukaista kontekstia¹², jota kohti tässä tutkimuksessa etenen liittämällä Kansanmusiikki-instituutin osaksi laajempia asiayhteyksiä taustoittavassa toisessa luvussa. Näin ollen olen vakuutunut siitä, että oma taustani haastatteluihin perustuvassa, tutkimuksellisessa tiedonhankinnassa on intersubjektiiivista katsantoa. Toivon tämän esiin kirjoittamani antavan näkemysvilahduksellisen ikkunan omaan olevaisuuteeni suhteessa tutkimusaiheeseen ja -prosessiin.

1.4 Tutkimuslähteet ja -menetelmät

Tarkoituksenmukaisimmalta tavalta lähestyä tätä laadullista tutkimusaihetta tuntui kerätä aineisto muistitietona Kansanmusiikki-instituutin henkilötoimijoilta, sillä tarvitsemani tieto on pääosin ihmisten muistin varassa olevaa, jatkuvan ajattelun virtaa menneisyyden kokemuksen ja nykyisyyden tietoisuuden välillä eikä se ole saatavilla muualta sellaisena näkymänä arkiston arjen vaikutuspiiriin sisältä. Arkistossa työskennelleiden yksilölliset muistit edesauttavat sosiaalisen muistin säilymisprosesseja, sillä heidän tietoisuutensa kietoutuvat toiminnan jatkeina arkiston yhteyteen ja toteuttavat näin ollen funktion yhteistoiminnallisesti, jolloin haastatteluihin perustuvassa tiedonsaannissa on tarkoitus saavuttaa heidän näkemyksiään musiikkiarkistoinnista. Koska suullisten lähteiden luotettavuus on erilaista kiinnittyen enemmän tapahtumien merkityksiin kuin itse tapahtumiin, rinnalla kulkevana kirjallisena lähdeaineistona tukeudun eritoten Kansanmusiikki-instituutin toimintakertomuksiin, joissa on eritelty toiminnan kategorioita ja arkisto on yksi niistä. Kirjanpitolaki edellyttää mm. yleisen edun kannalta merkittävää yhteisöä kuvaamaan tilinpäätöksen yhteydessä annettavassa toimintakertomuksessa toiminnan kehittymistä ja tuloksellisuutta, taloudellista tilannetta ja merkittävimpiä riskejä ja epävarmuustekijöitä.¹³ Tutkimalla Kansanmusiikki-instituutin toimintakertomuksia on mahdollista seurata yhteisön musiikkiaineiston kronologisen karttumisen muodostumista ja aineistollisten painotusten kehittymistä, mutta lähdeaineistona ne eivät kerro mitään

---

¹² Koskivirta & Lidman 2017, 22–25.

¹³ Kirjanpitolaki 1997/1336, 3. luku 1 a §; Portelli 2006, 36–38; Cubitt 2007, 26–30, 43–44; Tuomi & Sarajärvi 2018, 39–42, 83–86.

henkilötoimijoiden näkemyksistä muutoksiin. Toimintakertomuksissa on todettu tapahtumien kulku vuositason tasolla, mistä syystä käytän haastatteluja arkistotoiminnallisen kokemuksen indikaattoreina päästäkseni rakenteiden taakse.

Toimintakertomukset muodostavat katkonaisen aineiston johtuen Kansanmusiikki-instituutin arkistonmuodostuksesta, instituutin monivaiheisesta taustasta ja toisesta samanaikaisesta tutkimuksellisesta kiinnostuksesta toimintakertomuksia kohtaan.¹⁴ Uskoakseni tämä vaillinaisuuden vaikutus jää tutkimukseni kannalta maltilliseksi, sillä aineistollisesti läsnä on edelleen tarpeeksi evidenssiä muistitiedon tueksi luotettavan, tasapuolisen ja riittävän tulkinnan rakentamiseksi ja täydentävää tietoa löytyy *Keskipohjanmaa*-lehden näköislehtiarkistosta, Kansanmusiikki-instituutin Sita-lehtileikekokoelmasta¹⁵ ja käyttämästäni tutkimuskirjallisuudesta, missä eritoten Kansanmusiikki-instituutin ensimmäiset vuosikymmenet ovat hyvin edustettuina. Toimintakertomukset ilmentävät organisaation itseohjautuvuutta ja toiminnan eri osa-alueiden painotukset ovat havainnollistettavissa. Kansanmusiikki-instituutin toimintakertomukset kattavat vuodet 1977, 1984–1995, 1997–1998, 2001, 2003, 2006–2012, 2014–2020, vuosien 1974–1976 ja 1978–1983 toimintakertomukset ovat Kansanmusiikkisäätiön toimintakertomuksia, joissa Kansanmusiikki-instituuttia on käsitelty organisaatorakenteen osana, ja Kansanmusiikki-instituutin toimintakertomukset vuosilta 1998, 2003 ja 2006 ovat osittaisesti toimintakertomustiedollisina fragmentaarisia. Toimintakertomukset olen rajannut vuoteen 2020, joka on viimeisin ehjä toimintavuosi ennen tutkimushaastattelujen aloittamista, mutta koska prosessi kaustislaisen viulunsoitoperinteen nostamiseksi Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon oli haastattelujen aikaan käynnissä, ulotan Kansanmusiikki-instituuttia koskevassa alaluvussa aikarajauksen liukuvammin lähimenneisyyteen.

Tutkimukseni liittyy Terry Cookin neljään arkistolliseen ajattelumalliin, *to-diste*, *muisti*, *identiteetti* ja *yhteisö*, jotka kuvaavat arkistoammattilaisten roolin muuttamista intellektuaalisten virtauksien myötä ajan mittaan.¹⁶ Liitos on samanaikaisesti sekä väljä että relevantti, sillä arkistonhoitajien yhteisöä Kansanmusiikki-instituutin kohdalla

---

¹⁴ Ks. alaviite 1, Saarimäki 2017, 271; Koronapandemian aikana syksyllä 2021 ja keväällä 2022 toimintakertomuksia on lainattu Kansanmusiikki-instituutin entiselle työntekijälle arkiston ulkopuolelle.

¹⁵ Ks. alaviitteet 72 ja 135.

¹⁶ Cook 2012, 96–99.

ajattelen arkiston arjen vaikutuspiirinä, josta käsin henkilötoimijoiden aikaa myöten rakentunut yhteisöllisyys mahdollisesti kohdentaa ammatillista suunnistusjärjestelmää punoutuen paradigmoihin. Tämän tarkoitus ei ole olla tutkimusta hallitseva ajatus eikä sen tarkoitus ole määritellä haastattelujen analyysivaihetta, jonka toteutan informanttien tiedonannon ehdoilla, vaan se on pikemminkin osa ymmärtämiseni kehää kokonaisuudessa, jonka päälle kokoan omaa tutkimustani¹⁷. Kvalitatiivinen tutkimus on silta humanististen ja sosiaalitieteiden välillä, sillä kulttuuri ja merkitysjärjestelmät liittyvät kiinteästi vallan ja politiikan yhteyteen. Tämä lähestyy organisaation identiteetin rakentumista, johon liittyy monia osatekijöitä, ja sisällönanalyysi mahdollistaa aineiston käsittelyn yksilöidystä näkökulmasta, vaikka läsnä olisi myöhemmin useampia näkökulmia.¹⁸ Esitellen paradigmat ja niitä hahmottavat taustat seuraavassa kappaleessa lyhyesti ja palaan niihin tutkimuksen johtopäätöksissä.

Paradigmat ovat epäräjaisina päällekkäisiä ja siten multilineaarisia. Arkistotieteellisistä paradigmoista ensimmäinen, *todiste*, kytkeytyy kansallisvaltioiden syntyn ulottuen ajallisesti Ranskan suuren vallankumouksen jälkimainingeista 1930-luvulle. Arkistollisessa heräämisessä valtion vanhemmista virastoista käsin arkistonhoitajan ensisijaisena roolina oli olla suojeleva vartija asiakirjojen evidentille totuudelle, jonka yhtenäisyyttä provenienssiperiaate varjeli. Yksityisarkistoja pidettiin innokkaiden keräilijöiden kokoamina harrasteisina ja siten ne olivat liian muistikeskeisinä ja subjektiivisina sopimattomia selkeän organisaatiohierarkian virastorakenteisiin. 1930-luvulta 1970-luvulle ajoittuvan toisen paradigman, *muistin*, nousu nivoutuu maailmansotiin, lamakautteen ja moniin sosiaalisiin uudistusohjelmiin, jotka kasvattivat valtioiden asiakirjamääriä, mistä syystä arkistonhoitajat omaksuivat historioitsijan karaktääriä ja he toteuttivat arvonmäärittystä tarkasti luetteloimalla. Aktiivisina valitsijoina he seuloivat asiakirjoja historian tutkimusta painottavien virtausten puolesta luoden yleistä muistia, sillä historiankirjoituksen painopiste kääntyi vähitellen alhaalta ylöspäin katsovaksi ja näkökulmat avartuivat tavallisuuden, arkielämän ja valtion uusien tehtävätoimintojen vaikutuksesta. Ajan oloissa yksityisesti kerätyt arkistot tulivat arkistonhoitajan toimipiiriin arkistollisena osana kirjastoa, museota tai vastaavaa erityistä tahoja laventaen kulttuurisen muistamisen

---

¹⁷ Tontti 2005, 60–61; Tuomi & Sarajärvi 2018, 109–110, 113.

¹⁸ Alasuutari 2011, 24–25.

tallennekirjoa kirjoitetusta tekstistä. Kolmannessa paradigmassa, *identiteetissä*, joka alkoi 1970-luvulta, arkistonhoitajien oma ammatillinen asiantuntijuus vahvistui kuvastaen samalla yhteiskunnassa tapahtuvaa näkyvämpää monimuotoisuuden ja -arvoisuuden tiedostamista, mihin myös yksityisten sektorin tallennuskäytänteillä oli heijastusarvonsa. Moniäänisyyden keskellä he olivat tiedostavia välittäjiä, jotka toimivat aktiivisesti arkistollisen muistin välityksellä turvaten todistusvoimaisuutta yhteiskunnan nopeutuneissa organisaatio- ja viestintävälinemuutoksissa. Neljäs paradigma, *yhteisö*, muotoutuu parhaillaan ja siinä arkistonhoitajat ovat aktivisteja, jotka voimaannuttavat yhteisöjä osallistuvaan tallentamiseen. Demokraattisemmat, kokonaisvaltaisemmat ja inklusiivisemmat arkistot tekevät heistä mentoreita, jotka huomioivat yhteisön identiteetti-provenienssin, joka ilmentää arkistollisia lähteitä osana näiden identiteettiä merkityksellistämällä arkiston erityisellä tavalla.¹⁹

Tässä tutkimuksessa minulla on arkistotieteellisessä keskustelussa esiintyvää arkistonhoitajaa laveampi henkilöotanta, koska Kansanmusiikki-instituutin arkisto on kokonaisuuden rakenneosana ja siten henkilötoimijat arkiston arjen läheisyydestä tuottavat myös tarkoituksenmukaista tietoa siitä. Lisäksi pelkästään pienen arkiston varsinaisten arkistonhoitajien vähäinen määrä ei antaisi riittävää kuvaa arkistoon liittyvästä subjektiivisuuden tematiikasta. Lähdeaineiston kerääminen alkoi potentiaalisten informanttien kartoittamisella, missä yhteydessä kävin läpi vaihtuvan animisen, kansanmusiikkiaiheisen lehtijulkaisun vuosikerrat, joissa Kansanmusiikki-instituutti on ollut mukana ja toiminut julkaisijana vuodesta 1975, mikä levensi osaltaan taustoittavasti tietämyksellistä näköalaani aiheesta²⁰. Niiden ja toimintakertomusten pohjalta ilmeni, että Kansanmusiikki-

---

¹⁹ Cook 2012, 106–118; Hupaniitty kuvaa ytimekkäästi Cookin arkistoajattelun paradigmoja tiivistävässä taulukossa, Hupaniitty 2021, 23; Käsitykset provenienssiperiaatteesta voivat vaihdella, vaikka yhteisesti on jaettu ymmärrys siitä, että se jakautuu kahtia. Ulkoisen provenienssiperiaatteen eli alkuperäperiaatteen mukaisesti eri arkistonmuodostajien arkistokokonaisuuksia ei saa sekoittaa ja sisäisessä provenienssiperiaatteessa eli struktuuriperiaatteessa ensisijaista on alkuperäinen järjestys, joka arkistonmuodostajan antamana tulee säilyttää tai jälkikäteen palauttaa. Peltonen korostaa, että provenienssi on moniulotteinen asia, mitä hän havainnollistaa tarkastelemalla erään perheen arkistoaineistojen yhteydessä provenienssia Jennifer Douglasin kolmena toimintaprosessina, jotka ovat järjestämisperiaate, fyysinen ja käsitteellinen konstruktio ja yhteiskuntahistoriallinen konteksti, Peltonen 2021, 48–51, 57–61.

²⁰ Lehden nimiasu ja julkaisu-tiheys ovat vaihdelleet julkaisijasta ja kustantajasta riippuen. Seuraavat tiedot olen koonnut lehti-uudistuksien ensimmäisten numeroiden pääkirjoituksista ja julkaisutietokohdista: vuosina 1973–1974 *Kansanmusiikki - kansanmusiikkiväen tiedotuslehti* (julk. Kaustisen kansanmusiikkijuhlien kannatusyhdistys) ilmestyi viisi kertaa vuodessa, vuosina 1975–1990 *Kansanmusiikki* (julk. Kansanmusiikki-instituutti) ilmestyi viisi kertaa vuodessa ja tässä aikajaksossa vuosina 1984–1990 instituutti julkaisi

instituutissa on perustamisestaan lähtien työskennellyt vaihtelevan pituisissa työsuhteissa lukuisia henkilöitä, joista jotkut ovat edesmenneitä. Tämän tutkimuksen puitteissa tein valintaa ja potentiaalisiksi haastateltaviksi nostin keskeisimmät henkilötoimijat toiminnan jatkuvuuden kannalta ajanjaksolta, joka ulottui 1970-luvulta 2020-luvulle. Lähetin haastattelupyynnön sähköpostitse syyskuun 2021 lopulla tutkimustiedotteineen ja tietosuojailmoituksineen 11 valikoidulle henkilölle, joista kahdeksasta tuli informanteja, kaksi kieltäytyi ja yksi jäi tavoittamatta. Lisäksi haastateltavien ryhmä täydentyi myöhemmin yhdellä henkilöllä ns. lumipallo-otannan kautta harkinnanvaraisesti, kun eräs informanteista kertoi arkiston vaikutuspiiriin liittyvästä henkilöstä, joka toimi arkiston läheisyydessä tavalla, mikä hänen kohdallaan ei ilmennyt suoraan työtoimenkuvasta.

Näin ollen informanttien joukko tässä tutkimuksessa koostuu yhdeksästä henkilöstä. He edustavat instituutin jokaista vuosikymmentä ja jotkut heistä ovat toisensa kanssa samanaikaisia kollegoita. Jäljempänä tutkimuksessa käytän aineistollisena rajavuotena vuotta 1997 (ks. taulukko 2, s. 50), johon suhteutettuna instituutin arkiston arjessa yksi informantti edustaa aikaa ennen sitä, kaksi molemminpuolista aikaa ja kuusi aikaa sen jälkeen. Tässä tutkimuksessa en nimeä heitä tarkemmin, sillä tutkimusasetelmaa hahmotellessani en kokenut sitä olennaisena, vaan keskeisempää on, miten he yhteismittaisesti elämysmaailmaansa perustuen kuvaavat musiikkiarkistointia, johon heillä on ilmeinen yhteys. Tällöin ajatteleamalla heitä arkistonhoitajien yhteisöön kuuluvina kansalaistoimijoina, joilla on ollut paloa päämäärätietoiseen yhteistoimintaan, haluan antaa ilmiönä tilaa musiikkiarkistoinnille, josta olen kiinnostunut ja joka liittyy Kansanmusiikki-instituutin toimintaan merkityksellisenä osana. Kansanmusiikki-instituutti käsittelevässä alaluvussa käytän henkilöiden nimiä ilmaistakseni heidän merkitystään toiminnan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden toteuttajina.

Informanteiksi suostuneet haastattelin kasvotusten lokakuun 2021 ja tammikuun 2022 välisenä. Heistä kahta (H6 ja H7) haastattelin osin sattumuksesta ja osin aikataulullisista syistä johtuen yhdessä eikä muuttunut haastattelutilanne ristiriitaistanut

---

myös kanteleaiheista *Viiskielistä*, vuosina 1991–1999 *Uusi kansanmusiikki* (julk. Kansanmusiikki-instituutti) ilmestyi kuusi kertaa vuodessa, vuosina 2000–2005 *Friiti* (julk. Kansanmusiikki-instituutti) ilmestyi kuusi kertaa vuodessa, 2006–2006 *Trad* (julk. Kansanmusiikki-instituutti) viisi kertaa vuodessa, 2007–2012 *Pelimanni* (julk. Suomen Kansanmusiikkiliitto ja Kansanmusiikki-instituutti) neljä kertaa vuodessa ja vuodesta 2013 alkaen *Kansanmusiikki* (julk. Suomen kansanmusiikkiliitto ja Kansanmusiikki-instituutti) neljä kertaa vuodessa.

mielestäni tiedonsaantia, sillä asiantuntijoina ja kulttuurikentän toimijoina ihmiset uskoakseni ilmaisevat omakohtaista kokemusmaailmaa mielellään haastattelijalle myös keskustelemaan lähestymistavan kautta, vaikka asiantuntijuus on monitulkintaista²¹. On hyvä tiedostaa, että muistaminen on informantin ehdollistamaa puhuntaa, jolloin mukana kulkee myös jälkiviisautta ja kaunistelua, ja yksilön kertojaäänessä näkökulmat vaihtelevat muistitiedon siirtyessä ja kerrostuessa kulttuurin ja taiteen kentällä kontekstissa, jossa on verkostoja ja alinomaista vuorovaikutusta. Tästä muistitietohistoria tutkijan kirjoittamisen kokoamana toteutumana suullisen tiedonannon pohjalta välittää tietoisuutta arkistohistoriallisuudesta henkilökohtaisena kokemuksena. Alessandro Portelli jakaa menneisyyden kerronnan kolmeen tapaan, jotka ovat institutionaalinen, yhteisöllinen ja persoonallinen. Useimmiten kerronta on näiden yhdistelmää ja eritoten kahdesta jälkimmäisestä muodostuu yhteisöjen ja työpaikkojen muistelukerronta.²²

Tiedonkeruun toteutin teemahaastatteluna, jossa jaoin kysymykset ensisijaisesti kolmeen osa-alueeseen: toimijana arkistossa, musiikkiarkistointi ja arkisto muuttuvassa maailmassa (ks. liite 2). Lopuksi tarjosin informanteille mahdollisuutta kertoa jotain aiheeseen liittyen vapaamuotoisemmin mielijohteisesti, mutta vaikutus oli lähinnä täytteellinen: valtaosan kanssa haastattelu päättyi kolmannen kohdan jälkeen ja pari informanttia, jotka tarttuivat tilaisuuteen, palasivat tässä kohdin aiemmin haastattelussa käsiteltyyn tietoon. Haastattelujen arvioitu pituus oli noin yksi tunti (ks. liite 1), mikä oli haastattelun keskimääräinen kesto jälkeensä tarkasteluna, sillä jotkut teemakysymyksistä eivät olleet relevanteimpia kaikkien haastateltavien kohdalla ja joidenkin kanssa haastattelu kesti pidempään. Kysymysten sanalliseen muotoon kiinnitin erityisesti huomiota riittävän tiedonsaannin toteutumiseksi ja yritin välttää monimutkaisia kysymyssarjoja. Haastattelut tehtyäni huomasin, että olisin voinut taustoittaa kysymyksellisesti vähemmän ja pyrkiä kysymyksenasettelussa yksioikoisempaan esitystapaan, sillä rinnakkaiset kysymykset saattoivat kuormittaa ja hämmentää haastateltavia heidän vastauksiensa muotoutumisena tilannetulkintaisuuden pohjalta.²³ Tämä seikka ei kuitenkaan

---

²¹ Alastalo & Åkerman & Vaittinen 2017, 214–217.

²² Portelli 1997, 3–6, 24–227; Makkonen 2006, 246–249.

²³ Tuomi & Sarajärvi 2018, 44–45, 102–106; Ruusuvoori & Tiittula 2005, 54; Hirsjärvi & Hurme 2004, 20, 47–48.

olennaisesti rasittanut haastattelun kulkua, vaan vaikutus oli lähinnä alkuperäistä kysymyksenasettelua tapailevaa mietintää vastauksen edettyä pidemmälle.

Haastattelijaa voi pitää kutojana, mikä on mielestäni oivallinen luonnehdinta, sillä näkökulma huomioi haastatteluvuorovaikutuksen dialogisuuden ja haastattelijan panoksen haastattelun kulkuun. Haastattelijaa tuottaa tekstuuria, pintarakennetta, josta tiedon intressi nousee. Tällöin haastattelijan on osoitettava alulle laittamassaan vuorovaikutustilanteessa kiinnostusta tilannekohtaisesti sopivalla tavalla, sillä myös haastateltava tulkitsee tilannetta omaehtoisesti.²⁴ Riippumatta siitä, kuka haastattelijaa on, kutojan henkilökuva viestii haastattelun tiedonhankintaprosessin monisäikeisyydestä merkitysten ja tulkintojen lähteenä, jossa ihmiset ovat tiedon kohteita. Näin ollen haastatteluvuorovaikutuksessa vastaanotetaan näkemyksiä, punotaan luottamusta ja solmitaan etenevää ymmärrystä keskustelun tavoitteista.

Nauhoittamani haastattelut litteroin yleiskielisesti perustasolla pikimmiten haastatteluhetkestä, sillä kirjalliseen muotoon purettuna tuoretta aineistoa on helpompi tarkastella ja muistella orientoituvasti, mikäli toisintavalla nauhoitteella oli jokin vaikeaselkoinen äänikohta, ja toisekseen tutkimuksen näkökulmasta olennaisinta ovat puheen sisällöt keskusteluanalyttisten seikkojen sijaan. Lähiluettuani haastatteluja useaan otteeseen etenin aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin, jossa etsin jokaisesta haastattelusta tutkimuksen kannalta olennaisimmat asiat ja siirsin ne pelkistettyinä virkkeinä excel-taulukoon, johon tuli 938 riviä. Taulukossa 1 sulkeissa näkyy lukumääräisesti virkkeiden tarkempi kohdentaminen ala- ja yläluokkiin. Muodostin kolmen sarakkeen taulukon siten, että aluksi jokainen yhdeksästä haastattelusta sai virkkeiden kanssa oman pohjavärinsä, toiseen sarakkeeseen tuli virkkeeseen liittyvä alaluokka uudella taustavärillä ja kolmannessa sarakkeessa oli mahdollisesti virkkeeseen sisältyvä, rinnakkainen alaluokka. Tämä aineiston hajottamistapa toteutuksellani osoittautui itselleni suunniteltua haastavammaksi etsiessäni omakohtaisesti mieluista toimintatapaa tiedon käsittelemiselle. Ensimmäisellä ryhmittelykerralla alaluokat olivat liian ylimalkaisia, mikä häiritsi taulukon toisen ja kolmannen sarakkeen alaluokkakohtaista värisuodattimen käyttämistä: tiivistävän taulukon sijaan kohtasin sumuisuutta. Järjestin alaluokat uudelleen siten, että niitä tuli tarkentavina

---

²⁴ Artikkelissään Aaltonen käsittelee afaattisen puhujan haastattelemista, mutta kutojan metafora toimii haastattelututkimuksessa yleisesti, sillä jokainen haastattelu on uusi ja ainutkertainen vuorovaikutustilanne, Aaltonen 2005, 181.

enemmän ja toisiinsa nojautuen ne nousevat kohti musiikkiarkistointia ilmiönä haastatteluvien kertomaan perustuen.²⁵

Alaluokkia on kaikkiaan 12, jotka näkyvät neljän yläluokan alla (ks. taulukko 1). Yhdistin *suunnitelmat H*(enkilökohtainen) ja *suunnitelmat A*(rkistollinen) *suunnitelmiksi* ja *aineistoon* liitin *elävä perinne* -alaluokan, sillä edellä mainitut ovat samasisältöisiä. *Käytännön työ* ja *aineisto* muodostavat *arkistomiljöön arkea* -yläluokan. *Resurssivarantoja*-yläluokan osat ovat *osaaminen*, *yhteistyö* ja *taloudelliset resurssit*. *Eettisiä arvopohdintoja* -yläluokassa alaluokkina ovat *haasteet* ja *puolueettomuus*. *Kehityskulkuja*-yläluokkaan kuuluvat *asenne*, *suunnitelmat* ja *aikaisidonnaisuus*. H1-H9 ovat informanttien tunnisteet käsittelyluvuissa, joihin olen sisällyttänyt eripituisia lainauksia heidän kerronnastaan ja kohdentanut joitain lainausmerkkien sisäisiä pronomini viittauksia hakasulkeilla heijastamaan puheena olevaa asiaa. Puhelinausten käyttämisessä on kyse sekä anonymisti käsitellyn aineiston elävöittämisestä että aiheeseen liittyvien, yksilöllisesti sanoitettujen näkökulmien tarkastelusta tiedonkäsityksessä julkilausuttuna.

Taulukko 1. Haastatteluaineistosta (H1-H9) muodostetut ylä- ja alaluokat.

ARKISTOMILJÖÖN ARKEA (409)	KEHITYSKULKUJA (164)	RESURSSIVARANTOJA (184)	EETTISIÄ ARVOPOHDINTOJA (181)
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Käytännön työ (202) ❖ Aineisto (151) <ul style="list-style-type: none"> • Elävä perinne (56) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Asenne (49) ❖ Suunnitelmat <ul style="list-style-type: none"> • Suunnitelmat (67) <ul style="list-style-type: none"> A(rkisto) • Suunnitelmat (7) <ul style="list-style-type: none"> H(enkilökohtainen) • Aikaisidonnaisuus (41) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Osaaminen (62) ❖ Yhteistyö (93) ❖ Taloudelliset resurssit (29) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Haasteet (131) ❖ Puolueettomuus (50)

Taulukon 1 ryhmittelyyn pohjaten suuntaan rakenteita syvemmälle tutkimuksen varsinaisissa käsittelyluvuissa 3–6, jotka ovat muodostuneet yläluokkien pohjalta. Kansanmusiikki-instituutin ja arkiston rakenteellisten murrosten tarkastelun jälkeen käsittelen toimijoiden henkilökohtaista kokemusta näiden muotoiltujen prosessien aikaan, missä yhteydessä nykyisyyttä arvioidaan menneisyyden rinnalla.

²⁵ Kvale 1996, 177–180; Hirsjärvi & Hurme 2004, 136; Kalela 2006, 79; Saarikoski 2008, 40–42; Tuomi & Sarajärvi 2018, 103–116, 122–127.

1.5 Keskeiset käsitteet

Tutkimuskysymyksen ja -tavoitteen asetettuani ja perehdyttyäni lähemmin aineistoon tiedostin vahvasti lukuisat dimensiot, joita käsittelemiini asioihin ja ilmiöihin liittyy. Seuraavaksi avaan tutkimukseen liittyviä käsitteitä, joita ovat *kansanmusiikki*, *identiteetti*, *historiatietoisuus*, *kulttuuripolitiikka*, *kulttuuriperintö*, *muistiorganisaatio* ja *kulttuuriperintöorganisaatio*. Niille on tarpeen antaa taustoittavaa määritelmäsältöä, mutta ne eivät ole sellaisenaan pelkistettyjä eivätkä perinpohjaisia käsityksiä, vaan ne edustavat aikaansa eräinä teoreettisina aihioina ja laaja-alaisina raameina tutkimuskohteen sidonnaisuuksille. Näin ollen on hyvä tiedostaa, että niihin sisältyy käsitteinä painotuseroja.

Kansanmusiikki on monimerkityksellinen ja -sisältöinen sana, joka pyrkii selittämään laajaa asiakokonaisuutta ja siihen liittyy läheisesti myös muuta kansanperinnettä. Varhaisessa kulttuurivaiheessa kansanmusiikki siirtyi sukupolvelta toiselle kuulutuna tallentuen muistitiedoksi, joka ilman sitovia kirjallisia esikuvia on muodostunut eläväksi perinteeksi. Sävelmät ja sanat ovat kulkeneet menneisyydessä laajan ihmisjoukon keskuudessa ja ohittaneet lukuisia aikakausia muuttuen ja muovautuen, jolloin niistä on syntynyt vaihtoehtoisia toisintomuotoja, variantteja. Kansanmusiikin ominaispiirteenä muuntelurikkaus ei ole suvereenia improvisointia, vaan se sisältää sävelilmaisun konstituenttien muistumia, joissa alkuperää kunnioittaen sävelaihelmat ovat yksilön ja yhteisön mukautuvaa ilmaisuvoimaa. Teknologian kehittymisen myötä äänentoistovälineet ja tallentamisen mahdollisuudet ovat lisääntyneet, mikä on parantanut kansanmusiikillisen aineiston haltuunoton mahdollisuuksia, ja yhteiskuntarakenteen muuttuessa on siirrytty etäämmälle kansanmusiikin käytännön elämää palvelleesta tarvemusiikillisesta roolista.²⁶ Kansanmusiikki ja pelimannimusiikki kuuluvat kansankulttuurin prismaan ja ilmentävät tiedoin, taidoin, menetelmin ja välinein perinnettä, joka on kansan enemmistölle yleistä ja tyypillistä.²⁷

---

²⁶ Kansanmusiikkiin assosioituu mielikuva primitiivisyydestä, joka toteutui eritoten alkeisilmion kiinteissä tarkoituksissa, kuten työlauluissa, kutsu- ja ajohuudoissa, laululoitsuissa ja uskonnollis-seremoniaalisissa resitaatioissa, Ala-Könni 1973, 1627.

²⁷ Kansankulttuurin tutkiminen on totuttu jakamaan osa-alueisiin, mitä selittää tutkimustraditio. Ilmar Talve käsittelee kansankulttuurin osa-alueita kuvaannollisesti prismaana, jossa ne ovat kokonaisuuden eri pintoja, joiden heijastumat eivät ole stabiileja, vaan niissä esiintyy väreilyä ulkopuolisten kontaktien myötä, Talve 2012, 5.

Keskustelu *identiteetistä* ei ole ollut musiikkiarkistoja määrittävänä tekijänä samaan tapaan kuin niiden toiminnallisuus ja koottujen aineistojen käyttö, mutta on selvää, että sillä on painotuksellinen sijansa toiminnan muotoutumisen kannalta. Identiteetti on sosiaalitieteissä tyypillinen käsite, joka on yleistynyt myös politiikan tutkimuksessa ja kulttuuritieteissä²⁸. Se on ollut sillanrakentaja monitieteiseen keskusteluun, sillä terminä se on yhteiskunnallinen moniottelija, mistä johtuu, että se on myös kärsinyt diskursiivisesta räjähdyksestä. Se ei ole saavutettava ominaisuus, mistä syystä identiteetti-sanana käytetään identifioitumista ja identiteetin rakentamista. Näin välitetään jatkuvaa muotoutumisen prosessia, joka ei pysähdy.²⁹ Ihmisellä on tarve kysyä, kuka minä olen ja mistä minä tulen. Tällöin minuus nousee persoonallisuuden ohitse.³⁰ Edellä mainittuun liittyen saman kysymyksen voi esittää organisaatio, jossa jokapäiväistä toimintaa arvioidaan refleksiivisesti, mikä näkyy toiminnan tulevassa suunnittelussa ja ohjautuvuudessa muutostilanteissa. Tässä yhteydessä voidaan sivuta nykyajalle ajankohtaista termiä *historiatietoisuus*, joka on täyttä ymmärrystä historiallisuuden liittymisestä kaikkeen nykyiseen suhteellisesti ja monitulkintaisesti tavalla, joka saa arvioimaan aikaisempia menettelytottumuksia kriittisesti. Historiatietoisuus on takaisinsuuntautunutta heijastevaikutusta kaikelle aiemmalle traditiolle ollen modernin ajan ilmiö, mikä alkaa menneisyyden vaikutuksen huomioimisesta, sillä nykyisyys ei ole muodostunut tyhjästä ja tulevaisuus-suunnittelun taustalla on myös jotain historiallista perspektiiviä.³¹

Kulttuuripolitiikka on käsitteenä yleismaailmallinen ja se koskettaa laajalaisesti yhteiskuntaa, mistä syystä sen määrittäminen on haastavaa. Tiivistetysti sanottuna se kuvaa, kuinka kulttuuri organisoituu yhteiskunnallisessa toiminnassa.³² Tämä toteutuu käytännössä eri sidosryhmien välityksellä, mutta näilläkin on eriäviä käsityksiä kulttuurista, mikä monimutkaistaa kulttuuripolitiikan keskustelua entisestään.³³ Sen alakategoriana voidaan pitää kansanmusiikkipolitiikkaa, jossa keskeisenä ajatuksena on

---

²⁸ Rautio 2006, 11.

²⁹ Alasuutari 207, 174.

³⁰ Rautio 2006, 19; Alasuutari 2007, 174.

³¹ Gadamer & Fantel 1975, 8–9; Ojala & Vuorenpää & Ojala & Hiljanen & Rautiainen & Seppälä 2021, 5–7.

³² Kangas & Pirmes 2015, 23.

³³ Valtio, kulttuuri-instituutiot, yleisö, ammattitaitelijat, harrastelijat, koulutus- ja sosiaaliala ja kansainväliset elimet, mm. European Union (EU), United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) ja World Trade Organization (WTO), muodostavat kulttuuripolitiikan sidosryhmäkuusikon, Duelund 2003, 13–15.

koota yhteen eri tahoja, organisoida erilaisia (yhteis)toimintamuotoja ja edistää kansanmusiikin kehittämistä.³⁴ Kulttuurin määritelmäkeskustelut ovat aikasidonnaisia, sillä ihmisten elämäntavat vaihtelevat eri aikoina, mistä johtuen myös heidän merkityksenannoissaan ja toiminnassaan esiintyy muutoksia. Toisen maailmansodan jälkeen yleistyneen *kulttuuriperintö*-käsitteen määritelmä pyrkii antropologian, semiotiikan ja sosiologian puolelta tulevaa kulttuurikäsitystä yksilöidympään ja suppeampaan vastauksenasetteluun kulttuurista ajan kolmijaon alla siten, että aikajanassa kiteytyy toiveikkaus ajallisen jatkumon läsnäolosta ja ihmisten jäljistä. Toisaalta käsitteen arkipäiväistyttyä nykyajassa tämä voi tarkoittaa melkein mitä tahansa. On yleisesti ajateltua, että kulttuuriperintö on sidoksissa aktiiviseen luomiseen ja kulttuurisista aineksista on yhteiseksi perinnöksi institutionalisoitunut suojeltavin ja sukupolvelta toiselle siirreltävin osa, sillä myös aineellisen kulttuuriperinnön olemuksessa on aina jotain näkymättömämpää, henkisen prosessin kuljettamaa arvolatausta. Nykyajassa kulttuuriperinnöstä on tullut arvonmäärittäjänä trendikäs käsite korostetulla imagomerkityksellä, johon liittyy lukuisten dialektisten yhteyksien ohella sekä huomiotaloudellista että uustaloudellista aspektia.³⁵

Muistiorganisaatioilla tarkoitetaan yhteiskunnallista muistia edistäviä toimijoita, joita ovat perinteen säilytys- ja siirtojärjestelmistä muotoutuneet kirjastot, arkistot ja museot. 1920-luvulla julkislaitoksellisena organisointina alkanut kehitys johti 1990-luvulla kyseisen toimialatrin tasasuhtaisempaan järjestäytymiseen museoalan päästyä laajemmin valtion taloudelliseen ohjausjärjestelmään kuuluvien, harkinnanvaraisten valtionavustusten piiriin, mihin viittaa kolmikosta käyttöön otettu lyhennetarkoite KAMUt. Näihin KAM-organisaatioihin, jotka säilyttävät kulttuuria ja kulttuuriperintöä, on viime vuosikymmeninä kohdistunut yhteiskunnallisia, poliittisia, lainsäädännöllisiä, taloudellisia, kulttuurisia ja teknologisia muutospaineita, jotka haastavat niitä sopeuttamaan toimintaansa. Muistiorganisaation rinnalle on ilmestynyt *kulttuuriperintöorganisaatio*

---

³⁴ Asplund 2006, 518.

³⁵ Lowenthal 1998, 247–250; Tuomi-Nikula & Haanpää & Kivilaakso 2013, 14–20; Perusteellisemmin kulttuuriperinnön käsitettä avaavat esim. Lillbröända-Annala 2014 ja Björkholm 2014. Huomiotaloudessa, joka rakentuu ihmisten mielenkiinnon varaan, omaleimaisen kiinnostavuuden ja näkyvyyden ylläpitäminen on keskeistä, sillä nykymaailmassa monet asiat ja tapahtumat kilpailevat ihmisten huomiosta. Tähän pohjaten uutta taloutta edustaa elämysteollisuus, jonka toimijat käyttävät menneisyyttä historiallisine referensseineen elämyspalveluiden tuottamiseen ja julkisen kuvan muokkaamiseen, Lillbröända-Annala 2014, 19–36; Kangas & Pirnes 2015, 23.

termi, joka painottaa ensiksi mainitun muistiorganisaatio-termin sisältämän aineiston koaamisen, sen säilyttämisen ja kollektiivisen muistin lisäksi aineiston käyttöönnoton saatamista ja aktiivista vuorovaikutusta yhteiskunnan kanssa.³⁶

2 MUSIIKKIARKISTOINTI

2.1 Musiikkiarkistot Suomessa

Samaan tapaan kuin maailmalla, missä musiikkiaineistoja säilytetään vaihtelevissa arkistoissa, myös Suomessa musiikillista asiantietoa voi löytää paikoista, jotka eivät välttämättä ole arkistolähteiden käyttäjille ilmeisiä arkistokohteita.³⁷ Musiikkiaineistoja on valtakunnallisesti lukemattomien arkistonmuodostajien arkistoissa eivätkä monet niistä ole ensisijaisesti musiikkitoimijoita, mikä osaltaan on myötävaikuttanut siihen, miksi musiikkiarkistokenttään on vaikea saada kartoitettavaa otetta.³⁸ Erilaisia musiikkiarkistoiksi luonnehdittavia toimijoita on Suomessa lukuisia: niille on aikaa myöten kehittynyt valtakunnallista työnjakoa ja esimerkiksi kansanmusiikkiin liittyvää aineistoa löytyy useista paikoista. Musiikintekijät, musiikkikentällä työskentelevät ja alan opiskelijat tuntevat musiikkiarkistoja oletettavasti parhaiten, mutta yleisesti ottaen musiikkiarkistotoimijat ovat heikosti tunnettuja³⁹. On mahdollista, että musiikkiarkistoja hallinnoivat toimijat ovat tunnetumpia ensisijaisesti muista toiminnoistaan kuin musiikkia arkistovasta puolestaan, sillä suomalaisen musiikkiarkistoalan sokkelomaisuus ja siitä koostetun omakuvan vaihteellisuus pirstaloivat kokonaisuutta hankalaksi hahmottaa.

---

³⁶ Valtionavustukset ja apurahat kattavat yli puolet taide- ja kulttuuripolitiikan toimialan määrärahoista, joista yli 80 % on veikkauksen tuotoista, OKM (www). Valtionavustukset tulevat valtion budjetista, budjetin ulkopuolella olevista valtion rahastojen varoista ja Euroopan unionin budjetista. Hallinnonaloista opetus- ja kulttuuriministeriö, maa- ja metsätalousministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö saavat valtion talousarviossa kohdennetusti osan rahapelitoiminnan tuotoista, VM (www); Hupaniitti 2021, 22, 39; Peltola 2015, 17; Vilkuna näkee muistiorganisaatioiden lomittuvan toisiinsa kolmella yhteiskunnallisella perustehtävällä, joita ovat ajan jälkien löytäminen ympäröivästä todellisuudesta, ajatus elämänpäiirin jatkuvuudesta ja muistista vastavoimana unohdukselle ja kuolemalle, Vilkuna 2009, 12–13, 16–18; Vilkuna 2015, 333, 335.

³⁷ Ks. esimerkiksi Elschek 2002, 426–429 ja Seeger 2002, 41–47; Lappalainen & Moisala & Saari 2003, 388.

³⁸ Vertailukohtana mainitsen tässä yhteydessä, että Saksassa sijaitseva, vuonna 1900 perustettu Berlin Phonogramm-Archiv on eräs maailman vanhimmista ja suurimmista musiikkiarkistoista. Siellä arkistointi ei ollut alusta alkaen itsetarkoitus, vaan kokoelmat muodostuivat tieteellisen tutkimuksen keräystuotokista, Christensen 2022, 19–31; Halvorsen 2014, 6, 28–29, Mäkelä 2015, 13.

³⁹ Mäkelä 2015, 10–11.

Musiikkiarkistossa huolehditaan musiikkiaineistojen käytettävyyden turvaamisesta, mikä tarkoittaa musiikkiteosten, musiikkia koskevien dokumenttien ja musiikkiin liittyvän tiedon keräämistä, pysyvissäilyttämistä ja tarjoamista käyttäjille harrastajista tutkijoihin. Asiatietoaineisto on eri tallennemuodoissa olevien musiikillisten sävelteosten (mm. painetut nuotit, äänitteet ja käsikirjoitukset) lisäksi varsin kirjavaa, sillä sitä ovat mm. valokuvat, pienpainatteet, haastattelut, julisteet, lehtileikkeet, kirjeet, muistiinpanot, liikkuva kuva ja digiaineisto.⁴⁰ Yhtä moninaista materiaalia löytyy yleisesti ottaen yksityis- ja yhteisöarkistoista, joissa ne rakentavat kulttuurihistoriallisesti todistevoimaisina omalta osaltaan kuvaa suomalaisesta yhteiskunnasta.⁴¹

Mikäli kirkollisen elämän vaikutuspiiriä ei suoranaisesti huomioda, ensimmäisinä kansanmusiikkiin liittyvinä kirjallisina lähteinä voidaan pitää 1700-luvulta peräisin olevia säätyläisten käsikirjoitettuja nuottikirjoja, joissa heijastuu talonpoikaisväestön vuorovaikutteisuus ylempiin säätyihin. Seuraavalla vuosisadalla perustettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) toimi muotoutumassa olevan suomalaisen kansankuvan vahvana, menneisyyskuvauksellisena rakentajana monen alan suunnalta ja Seuran pitkän varjon vaikutus levittyy edelleen moniin historiakulttuuria tukeviin yhteisöihin, joiden toimintaan liittyy tavoitteena yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Perinnekeräelmät yleistyivät 1800-luvun puolivälistä lähtien ja muuttuivat sattumanvaraisista harkitummiksi kohdistuen sävelmien tallentamiseen muistiinpanoina kirjoitustaitoisen ja pätevän kerääjäjoukon lisääntyessä. 1800-luvun jälkipuoliskolla Seuran kokoelmat paisuivat ja vain harvat tunsivat perinnekeräelmät kunnolla, jolloin tietoaaineiston säilyminen ja käytettävyys halettiin turvata: vuonna 1934 Kansanrunousarkisto kehittyi Seuran erilliseksi osastoksi, jonne kerätty perinneaines arkistoitiin hallitusti. Varhaisinta äänitekeruuta 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta ovat fonografin vahalieriöille tallennetut runonlaulut ja kanteleensoitto, jotka ovat aloittaneet musiikkiarkistotoiminnan muuttumisen tuntemattomasta kohti näkyvää ja 1900-luvun jälkipuoliskolla musiikkiarkistokentälle syntyi runsaasti toimijoita. Varsinaisesti alaan kiinnitettiin enemmän huomiota 1900-luvun lopulla ja 2000-

---

⁴⁰ Lappalainen & Moisala & Saari 2003, 387–389; Mäkelä 2015, 8, 14–18; Subjektiviisiin teksteihin voidaan viitata sanalla *egodokumentti*, jonka käyttö on lisääntymässä, Eilola 2017, 229–230; Mäkelä vieroksuu hallinnollista alkuperää olevan *asiakirja*-sanan käyttöä. Ero on tulkinnallinen ja kyse on tottumuksesta, sillä myös sanaan *dokumentti* on varastoitunut ennakkokäsityksiä. Kenties *asiakirjatieto* tai jokin muu johdannainen siitä, kuten *asiatieto*, olisi sallivampi tarkoitteeltaan, ks. esim. Arvonmääritys- ja seulantapolitiikka, KA 2020, 4 ja Hupaniittu 2021, 29–31.

⁴¹ Peltonen 2014, 261–264.

luvun alussa, jolloin esiintyi keskustelunavauksia valtakunnallisista suunnannäyttäjistä. Musiikinlajeista kansanmusiikki on arkistoinnissa parhaiten edustettuna, mikä on seurausta tiiviistä yhteydestä kansanperinteeseen ja kansallisuusaatteeseen, joka alkoi viritä Suomessa 1800-luvulla.⁴² Entusiastisten perinteentallentajien monipuolisissa perinneaineistoissa kansanmusiikki on välitön osa suomalaista kansankulttuuriainesta.

Muutos ja hektisyys ovat olleet pitkään tunnusomaisia yhteiskunnalliselle kehitykselle ja ulottuneet myös arkistotoimeen. Teknologian nopea kehityskulku on kääntynyt tietotekniikan eduksi ja osin johtanut siihen, että arkistotoimi joutuu todistelemaan olemassaolonsa tarpeellisuutta, vaikka sen tulisi keskittyä vakuuttamaan säilyttämänsä tiedon todistusvoimaisuuden puolesta, vastata käytettävyydestä ja taata säilyvyys. Ne vaikeuttavat käytettävissä olevien resurssien kohdentamista ja vaativat arkistonhoitajilta ja muilta arkistotoimeen osallistuvilta henkilöiltä enemmän, mikä näkyy tietoammatillisen integroitumisen kasvamisena informaatioammateissa.⁴³

Mäkelä kokoaa musiikkiarkistokenttää raportissaan jakamalla toimijat organisaation perustoiminnan perusteella varsinaisiin musiikkiarkistoihin, musiikkikokoelmia hallinnoiviin arkistoihin ja musiikkiarkistointia toteuttaviin organisaatioihin (ks. kuvio 1). Varsinaiset musiikkiarkistot ovat selkeästi profiloituneita ja musiikkipainotteisuus on niissä ensisijaista, mutta yksikään musiikkiarkisto ei ole lakisääteinen. Lakisääteisillä yleisarkistoilla, jotka muodostavat toisen arkistoryhmän, musiikkiaineistot ovat yksi aineistoryhmänä muiden aineistoryhmien joukossa. Musiikkikokoelmia hallinnoivilla toimijoilla arkistointi ei ole keskiössä, mutta se toteutuu substanssitoiminnan ohessa.⁴⁴

---

⁴² Suomen Kirjallisuuden Seura perustettiin vuonna 1831, Asplund 1991, 193–209; Mäkelä 2015, 8–10; Karonen 2019, 14–15; Sulkunen & Kinnunen 2019, 48–55; Mäkelä 2015, 48.

⁴³ Lybeck 2006, 199, 253–255; Peltola 2015, 16–17.

⁴⁴ Musiikkiarkisto (ent. Musiikkiarkisto JAPA, ent. Suomen Jazz ja Pop Arkisto ja ent. Suomen Jazz Arkisto) ja Suomen äänitearkisto ry lähentyivät merkittävästi vuonna 2017, kun Suomen Äänitearkisto ry. luovutti kokoelmansa ensiksi mainitulle ja FENNO-tietokanta suomalaisista äänitteistä vuosilta 1901–1999 otettiin käyttöön, SÄ (www); Musiikkiarkistoluokittelu perustuu Mäkelän *Musiikkiarkistot Suomessa* -raportin 29 vastaajaan, mikä on lukumäärällisesti pieni, joskin suuntaa-antava toimijaotanta musiikkiarkistokentästä. Musiikkiarkistotoiminnan laajempi selvittäminen lisää merkittävästi jaottelun tulkinnanvaraisuutta, minkä myös Mäkelä tuo esiin raportissaan, Mäkelä 2015, 16–20.

Suomalaiset musiikkiarkistot

Lähde: Mäkelä 2015

Varsinaiset musiikkiarkistot

- Finlands svenska folkmusikinstituts arkiv
- Kansalliskirjaston Musiikkikirjasto ja äänitearkisto
- Kansanmusiikki-instituutin arkisto
- Sibelius-museon arkisto
- Suomen Jazz & Pop Arkisto
- Suomen Äänitearkisto ry

Musiikkikokoelmia hallinnoivat arkistot

- Kansallinen audiovisuaalinen instituutti
- Kansallisarkisto
- Kansan Arkisto
- Kansanperinteen arkisto
- Lauseopin arkisto
- Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto
- Työväen arkisto
- Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto
- Yle arkisto

Musiikkiarkistointia toteuttavat organisaatiot

- AV-arkki
- HelMEt-musiikkivarasto
- Helsingin kaupunginmuseo
- Juminkeko-säätiö
- Maailman musiikin keskus
- Mikkelin ammattikorkeakoulu
- Music Finland ry
- Oulun musiikkivideofestivaalit ry
- Rytmi-instituutti
- Suomen Kansallisooppera
- Suomen Kevyen Musiikin Museon Kannatusyhdistys ry
- Suomen Muusikkojen Liitto
- Taideyliopiston Sibelius-Akatemian kirjasto
- Teatterimuseo

Kuvio 1. Suomalaiset musiikkiarkistot.

Musiikkiarkistojen kolmijako on looginen tapa lähestyä musiikkiarkistokenttää, joka koostuu monenlaisista toimijoista ja jota synteettinen luokittelu selkeyttää. Luokittelu ei ole optimaalinen ja vinouttaa kokonaisuuden hahmottamista, sillä siitä puuttuu lukuisia toimijoita. Mäkelä on valinnut tietoisesti kyselyyn vastaajiksi toimijoita, joilla hän tietää olevan yleisölle avoimia, merkittäviä ja arkistoituja musiikkikokoelmia, jolloin ulkopuolelle jää suurista muistiorganisaatioista Museovirasto, musiikkikirjastoja, kaupunginmuseoita ja -arkistoja, levy-yhtiöitä, musiikkiyhdistyksiä, soitannollisia seuroja ja yliopistoja⁴⁵. Näin ollen kunnallisia arkistoja ja paikallisia museoita, joista musii-killista tietoaineistoa uskoi löytyvän, ei ole yhtä enempää. Vasta jotkut musiikkia arkistovista toimijoista ovat mukana kotimaisessa Finna-palvelussa⁴⁶, jolloin kokonaisvaltaisempi saavutettavissa oleva tieto musiikkiarkistokentästä olisi ensisijaisen tärkeää ja tuottaisi yhteistoiminnallista, synergiallista nostetta.

Koska tämä on myös ainoa saatavilla oleva luokittelutapa, pitäydyn siinä, sillä tämän tutkimuksen puitteissa ei ole tarkoituksenmukaista tarkastella musiikkiarkistoluokittelua sinänsä. Kenties lähitulevaisuudessa tutkimuksellinen kiinnostus musiikkiarkistoja kohtaan ajankohtaistuu ja terävöittää ryhmäjakoa datatieteen tuodessa uusia välineitä ja laajoja digitaalisia tietoaineistovarantoja monitieteisen tutkimuksen ulottuville ennennäkemättömällä tavalla, kun samaan aikaan digitaalisten ihmistieteiden merkitys humanistis-yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle kasvaa⁴⁷. Myös ammatinharjoittajana arkistonhoitajaan liittyy kyky hakeutua testaamaan käytännössä uusia aatteita ja keksintöjä, mikä valjastaa hänen luovuuttaan ja mielikuvitustaan.⁴⁸ Esimerkiksi Kansallisarkisto luotsaa kotimaisena yhteispisteenä parhaillaan eurooppalaisella tasolla käyn-

---

⁴⁵ Mäkelä 2015, 13.

⁴⁶ Vuonna 2008 Euroopan yhteisön kulttuuriperintöaineistoja sisältävä, virtuaalinen Europeana-keskus avautui ja kansallisena sivujuonteena Suomessa oli Kansallinen digitaalinen kirjasto -hanke (KDK), joka kohdistui muistiorganisaatioihin tavoitteena tuottaa yhteinen asiakasliittymä, digitoida kokoelma-aineistoja ja ratkaista digitaalisten aineistojen pitkäaikaissäilytys, Vilkuna 2015, 580; Finna on kotimaisille kirjastoille, arkistoille, museoille ja muille toimijoille yhteinen hakupalvelu. Vuodesta 2014 toiminutta alustaa ylläpitää ja kehittää Kansalliskirjasto yhteistyökumppaniensa kanssa ja sen rahoittajana on opetus- ja kulttuuriministeriö, Finna (www).

⁴⁷ Tolonen & Lahti 2018, 235–237, 257–258.

⁴⁸ Ketelaar 2011, 89–90, 96.

nissä olevaa Time Machine -hanketta, jonka tavoitteena on maanosan muistiorganisaatioiden kulttuuriperintöaineistojen saattaminen ajasta ja paikasta riippumattomaksi digitaaliseksi menneisyyden big dataksi⁴⁹.

Näitä tutkimuskulttuuria uudentavia seikkoja myös yliopistonlehtori Pekka Henttonen sivuaa 2010-luvun alussa arkistoi aiheisessa blogissaan *Asiakirjahallinnan reu- namerkintöjä - Ajatuksia asiakirjahallinnosta ja arkistoista* kirjoituksellaan ”Kymmenen asiaa, jotka humanistitutkija haluaa”. Siinä hän toteaa uusien toimintatapojen omaksumisen uusine välineistöineen ja systemaattisemmaksi muuttuneen tutkijayhteistyön tarvitsevan toiminnallista tukea muistiorganisaatioilta. Niiden tulisi panostaa kestävästä digitaalisen infrastruktuurin luomiseen ja ylläpitämiseen, sillä tiedon jakamisen sijaan tutkimuksen haasteet tulevaisuudessa humanistisissa tieteissä ovat eri arkistoihin jakautuneen tiedon yhdistelemisessä.⁵⁰ Muutokset esimerkiksi historian tutkimuksessa heijastavat historian kirjoituksen ohjautuvan vähintään yhtä lailla tulevaisuuden odotuksille kuin menneisyyden tapahtumille, jolloin nyky-yhteiskuntaa rakennetaan ja menneisyyttä kommentoidaan rinnakkain.⁵¹ Vaikka arkistot palvelevat eittämättä eniten tutkijoita, jotka ovat keskeinen käyttäjäryhmä, humanistitutkijaa tulee ajatella laajemmalti asioivina kansalaisina niin tutkijoina kuin muina käyttäjäryhminä, jotka ovat kiinnostuneita käyttämään arkistopalveluita tarkastellakseen ihmisyyden jälkiä.

Suomalaiset musiikkiarkistot eivät ole vanhoja eivätkä ne ole välttäneet haasteilta identiteettinsä muodostamisessa, sillä arkistolainsäädäntö koskettaa niitä lähinnä välillisesti. Peruslakina arkistolaki ei ole ainoa yleistä arkistotoimea sääntelevä laki, vaikka se on velvoittavin. Arkistojen juridiseen sääntelyyn liittyy joukko muitakin lakeja, mikä antaa myös musiikkiarkistotoiminnalle lainsuojaa, vaikka musiikki-sana ei arkistolain pykälissä esiinny⁵². On suosituksia ja suuntaa-antavia ohjeistuksia, mutta ei ole tahoa, joka suoranaisesti opastaisi musiikkiarkistoja arkistotoimessa. Tästä näkökulmasta mu-

---

⁴⁹ Hanketta koordinoi Time Machine -organisaatio, TMO, jossa on monipuolisesti mukana kulttuuriperintöalaaan liittyviä toimijoita. Suomalaisen toimijajäsenten joukossa on Kansanmusiikki-instituutti, KA (www).

⁵⁰ Henttonen 2011; Henttonen blogikirjoitus pohjautuu The Research Information Networkin tutkimusraporttiin, joka löytyy British Libraryn digitaalisista kokoelmista UK Web Archiven kautta yhteisöetu- rytyksen vuonna 2015 päätettyä toimintansa, RIN (www).

⁵¹ Haapala 1989, 11–13.

⁵² Lybeck 2006, 25–33; Mäkelä 2015, 11.

siikin arkistointi ei ole ollut kovin systemaattista Suomessa, mikä näkyy toiminnan haja-
naisuutena ja vaihtelevissa tavoissa muodostaa musiikkiarkistoja. Tällä koordinoimatto-
muudella on ollut vaikutusta alan tunnettavuuteen, arvostukseen ja yhteistoimintaan.⁵³

Arkistojärjestelmän keskeisimmän vaikuttajan, opetus- ja kulttuuriministe-
riön alaisuudessa toimivan Kansallisarkiston yhtenä ydintehtävänä on

”edistää kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien yksityisten asiakirjojen
ja niihin sisältyvien tietojen säilymistä, hankkia näitä aineistoja pysyvään
säilytykseen sekä osallistua yksityisen arkistotoiminnan kehittämiseen yh-
teistyössä yksityisen arkistotoiminnan harjoittajien kanssa.⁵⁴”

Lauseeseen sisältyy sanapari *kansallinen kulttuuriperintö*, johon musiikin tallentamisen
voi ajatella lukeutuvan, mutta arkistolain aspekti on ensisijaisesti viranomaisorientoitunut
ja näin ollen kansallinen musiikkiperintö on sidoksissa siihen lähinnä konseptuaalisesti.
Toisekseen musiikkikulttuuri on etäännytynyt arkistolaitoksesta siitäkin syystä, että erityis-
lainsäädäntö on siirtänyt taiteen ja kulttuurin arkistoinnin ulkopuolisille arkistotoimijoille
eikä niiden keskuudessa ole selkeää toimintalinjausta musiikille, vaikka toimintasuunni-
telmissa se saattaa esiintyä.⁵⁵ Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvässä keskeisimmässä lain-
säädännössä musiikki jää muiden osa-alueiden jalkoihin, vaikka kulttuuripolitiikassa sillä
on ilmeinen asema.

Esimerkin innoittamina ovat muutkin musiikinlajit hankkineet kannuksensa
kulttuuriperinnön tallentamiseen ja arkistointiin, mutta herkkäliikkeisessä maailmassa
toimintaympäristön muuttuessa on organisaation pystyttävä kriittiseen itsearviointiin ja
kehittymään. Tätä edustaa alkuvuodesta 2017 voimaan tullut Laki Kansallisarkistosta,
joka toteuttaa uudistunutta strategiavisiotaan arkistotoimesta laveammin.⁵⁶ Tehtävänaset-
teluissa Kansallisarkisto on ottanut varovaisen askeleen lähemmäs muuta arkistokenttää,
mutta etäisyyttä on edelleen. Mäkelä ehdottaa raportissaan, että suurten muistiorganisa-
tioiden (Kansallisarkisto, Kansalliskirjasto ja Museovirasto) olisi tärkeää pohtia musiik-
kiarkistoinnin kokonaiskuvaa, sillä suomalaista musiikkiarkistotoimintaa on esiintynyt jo
niin pitkään, että muutokset nykykäytäntöön olisivat tarpeen ja samalla ne selkeyttäisivät

---

⁵³ Mäkelä 2015, 8–13, 55.

⁵⁴ Laki Kansallisarkistosta 1145/2016, 2§.

⁵⁵ Arkistolaki 831/1994, 1. luku 1§; Laki Kansallisarkistosta 1145/2016, 2§; Mäkelä 2015, 11.

⁵⁶ Laki Kansallisarkistosta 1145/2016, 2–3§.

musiikkiperinnöstä huolehtimista, lisääisivät alan tunnettavuutta ja selventäisivät työnjako tallennusvastuussa, sillä tällä hetkellä musiikkiarkistot ovat kirjava joukko melko itsellisiä toimijoita, joita ohjaavat vaisto-, tottumus-, perinne- ja intelligenssiperusteet.⁵⁷

Suomalaiset musiikkiarkistot ovat hajanainen joukko erilaisia toimijoita, jotka jäsentävät arkistojaan monin tavoin tavoitteena musiikkiaineistojen käytettävyyden varmistaminen.⁵⁸ Ei ole tavatonta, jos musiikkiarkisto toimii organisaation alaisuudessa tai on tullut osaksi organisaatiota, jossa arkiston, kirjaston ja museon tehtävätoiminnollisuudet kietoutuvat yhteisen päätehtävän alle ja muodostuvat yhdeksi kokonaisuudeksi instituuttina tai vastaavana monipalvelulaitoksena. Useimmiten tutkimus ja koulutus lukeutuvat näkyvästi tähän yhteyteen. Suomessa toimii viisi musiikki-instituuttia. Kun musiikkiarkistojen toiminta on yhdistelmä edellä mainituista vahvalla temaattisella painotuksella, unohdetaan toisinaan abstraktien asioiden alle, että niiden arkistoprofessio ei ole ollut valmis alusta alkaen, vaan se on muotoutunut vähitellen ja vahvistunut sitä mukaa, kun arkistoaineisto on karttunut kulttuuri-instituutiossa työn painopisteen ollessa muualla kuin arkistotoiminnassa.

2.2 Suomalaiset musiikki-instituutit

Musiikki-instituutteja perustettiin 1900-luvun jälkipuoliskolla kotimaisiksi kulttuurilaitoksiksi huolehtimaan marginaalissa olevista musiikin lajityypeistä, joiden nähtiin edustavan ominta suomalaista kulttuuria ja ollen perinteen kannalta tallennusarvokkaita ja siten niitä edustavien tietokeskusten vakiinnuttamisen arvoisia. Instituuttien toiminta koostuu useista toisiaan tukevista toiminnallisuuksista (ks. kuvio 2), joista esittävän taiteen tallentamisen pohjalta arkisto on yksi peruspilari.⁵⁹ Kyseisen rakennekokonaisuuden alle on myös Kansanmusiikki-instituutti sijoittanut toimintansa eri aikoina, kuten toimintakertomuksista voi havaita pitkällä aikavälillä havaita⁶⁰. Instituutti-sana on lainattu suomen kieleen englannista ja sen juuret juontavat latinaan. Arkistotieteen kehityksessä arkiston ja instituution myötä instituutin ajatusluomukset limittyivät läheisesti toisiinsa

---

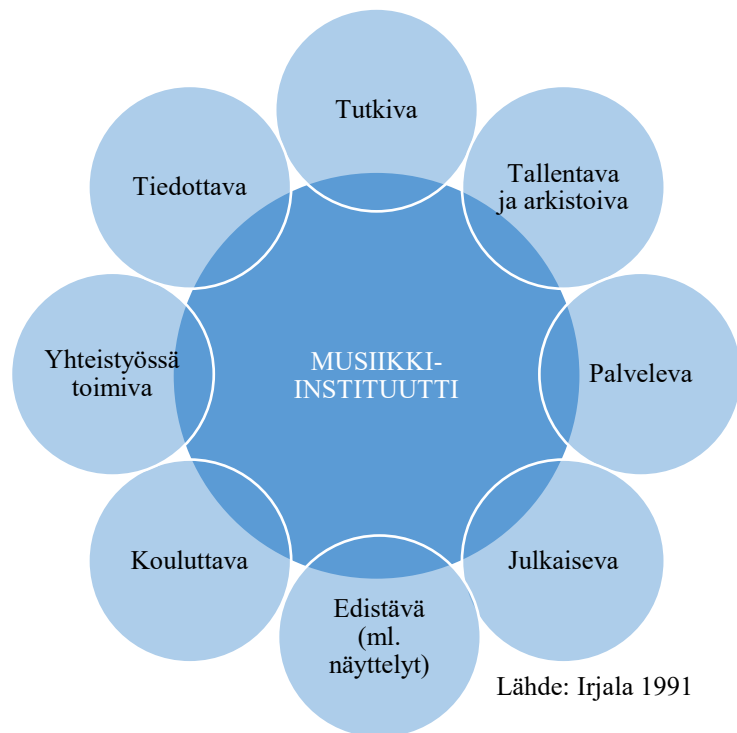
⁵⁷ Mäkelä 2015, 51–52.

⁵⁸ Mäkelä 2015, 14, 17.

⁵⁹ Irjala 1991, 2, 5–8.

⁶⁰ Ks. esimerkiksi toimintakertomukset 1974 KS, 2020 KI, KIA.

500-luvun Itä-Roomassa, jolloin asioiden hoitamiseksi ja tapajärjestelmien vakiinnuttamiseksi tiedon tallennus- ja levitysmuodot olivat kehittyneet riittävästi ensimmäisten korkeakulttuurien ajoista.⁶¹ Instituutti-sanalla työskentelevät eri toimijat viestivät nykyäänkin vastaavaa, verrannaista perehtyneisyyttä johonkin alaan, joka muodostaa heidän toimintansa ydinosajaluetta ja josta heillä on hallussaan keskeistä tietoutta.

Kuvio 2. Musiikki-instituutin toiminta- ja vaikuttamistavat.⁶²

Suomessa toimii viisi musiikki-instituuttia, jotka ovat Finlands svenska folkmusikinstitut, Kansanmusiikki-instituutti, Maailman musiikin keskus (ent. Työväen-

⁶¹ Latinan kielen sana *institutum* tarkoittaa mm. vakiintunutta käytäntöä tai tapaa, ja verbi *instituere* sisältää laaja-alaisesti opettamiseen, luomiseen, valmistamiseen ja strukturoimiseen liittyviä merkityksiä, Glare 1994, 929–930.

⁶² Irjala 1991, 2, 5–8; Kansanmusiikki-instituutin toiminta on aikasidonnaista, mikä muovaa toimintayksikköjä historian eri vaiheissa.

musiikki-instituutti), Rytmii-instituutti ja Suomen Harmonikkainstituutti. Ne saavat valtiolta tukea toimintaansa taiteen ja kulttuurin edistämiseksi.⁶³ Seuraavaksi esittelen musiikki-instituutit lyhyesti pääpiirteittäin, sillä valtakunnallisella musiikkikentällä olevina ne toimivat eri musiikin aloihin ja instrumentteihin liittyvän toiminnan ja harrastamisen edistämiseksi. Musiikki-instituutteja yhdistää laaja perehtyneisyys ja vankka asiantuntijuus omalla ydinosaamisalueellaan, jonka tietokeskuksina ne toimivat.

Kansanmusiikki-instituutti on viidestä suomalaisesta musiikki-instituutista vanhin ja sen arkiston vaikutuspiirin ympärille tutkimukseni rakentuu. Se on suomenkielistä kansanmusiikkia ja -tanssia edistävä kulttuuriorganisaatio, joka perustettiin Kaustiselle vuonna 1974. Instituutin monipuoliset toimintatavat tukevat perinteiden elinvoimaisuutta ja se on Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen akkreditoitu asiantuntijajärjestö.⁶⁴

Vuonna 1978 perustettu Finlands svenska folkmusikinstitut säilyttää ja välittää suomenruotsalaista kansanmusiikkiperintöä. Alkuaikojen Lapväärtin toimipaikka Kristiinankaupungissa vaihtui vuonna 1980 Vaasaan ja nykyään instituutti on osa suomenruotsalaisen kulttuuriperinnön vaalimiseksi vuonna 1885 perustetun tieteellisen seuran Svenska litteratursällskapetin (SLS) asiantuntijaorganisaatiota. Suomen ruotsinkieliset alueet muodostavat instituutin dokumentoinnin ydinalueen sekä soitin- ja laulumusiikissa että kansantanssissa. Se pyrkii tietokeskuksena herättämään mielenkiintoa suomenruotsalaiseen perinnesiikkiin ja -tanssiin.⁶⁵

Maailman musiikin keskuksen nimi otettiin käyttöön vuonna 1991, kun vuodesta 1979 toiminut Työväenmusiikki-instituutti muutti nimensä. Työväen harrastamasta musiikista siirtyminen maailmanlaajuiseen näkökulmaan kokonaisvaltaistui nimenvaihdoksella, sillä työväenmusiikissa on monikansallisia aineksia. Maailman musiikkikulttuureista tietoa kokoava ja välittävä Maailman musiikin keskus luo yhteyksiä eri

---

⁶³ Hakamäki 2014, 34; Musiikki on osa kulttuurin vastuualueetta opetus- ja kulttuuriministeriössä, joka jakaa harkinnanvaraista toiminta-avustusta taiteen ja kulttuurin valtakunnallisille yhteisöille. Vuonna 2021 kaikki musiikki-instituutit saivat valtion myöntämää toiminta-avustusta, OKM (www).

⁶⁴ KMI (www).

⁶⁵ Kangasniemi 2008, 9; Lisätietoa instituutista löytyy SLS:n internet-sivuilta, FMI (www).

musiikkikulttuureihin ja laajentaa ymmärrystä eri musiikeista painottamalla toiseuden ja tasa-arvon näkökulmaa.⁶⁶

Rytmi-instituutti perustettiin Seinäjoelle vuonna 1990 tukemaan populaarimusiikin elinvoimaisuutta ja kehitystä, joka oli jäänyt taustalle hallitsevassa taidemusiikkipainotteisessa musiikkikasvatuksessa. Instituutti järjestää musiikkialan liiketoimintaosaamista laaja-alaisesti tukevia koulutuksia, jotka monimuotoisesti toteutettuina edistävät alalla toimivien urakehitystä.⁶⁷

Harmonikkainstituutti perustettiin Ikaalisiin vuonna 1980 ja sen tehtävä oli edistää suosittuun soittimeen liittyvää kulttuurista musiikkiperinnettä. Harmonikalla oli vahva menneisyys kansanomaisena kevyemmän musiikin soittimena, mistä johtuen yhteisö halusi nostaa sen arvostusta ja tuoda soitinta lähemmäksi taidemusiikkia. Instituutti tietotaitokeskuksena tutkii, tallentaa, julkaisee, kouluttaa ja tekee kansainvälistä yhteistyötä lisätäkseen tietoisuutta harmonikkamusiikista.⁶⁸

2.3 Tapausesimerkki - Kansanmusiikki-instituutti

Kansanmusiikki-instituutin syntyhistoria sijoittuu ajallisesti kulttuuripolitiikan toiselle kehitysvaihekaudelle, jolloin kulttuurinen ja yhteiskunnallinen muutos-paine oli huomattava.⁶⁹ Sen ideologiset juuret löytyvät samasta aatteellisesta ilmapiiristä, joka levisi kansanmusiikkikentällä 1960-luvulla. Kansanmusiikki oli sotavuosien jälkeen marginaalissa, kun klassinen musiikki ja menevärytmisen populaarimusiikki miellyttivät urbanisoituvan yhteiskunnan kansalaisia. Kulttuuripolitiikassa oli tahtotilaa ja kansanperinnerintamalla tarvetta palauttaa kiinnostus kansanmusiikkiin, jonka arvostus oli pirstoutunut sosiaalis-taloudellisten muutosten myötä. Keski-Pohjanmaan maakunnallista itse-tuntoa haluttiin nostaa, maaseutua elvyttää ja harrastustoimintaa vilkastuttaa. Vuonna 1965 *Keskipohjanmaa*-lehti etsi kirjoituskilpailun avulla ideoita maakunnan taloudellisen

---

⁶⁶ Heikkilä 1991, 32; MMK (www).

⁶⁷ Saha 1991, 30; RI (www).

⁶⁸ ”Harmonikkainstituutti perustettu” kirjoittajaa ei mainittu nimeltä, (*Kansanmusiikki* 1980); HI (www).

⁶⁹ Suomen kulttuuripolitiikan kehityksen ensimmäinen pitkä linja 1800-luvulta 1900-luvulle oli yhtenäiskulttuurisen perustan löytämisen aikaa, jolloin asian tarkoitus muotoutui kansallishengen ja kansallisvaltiokehityksen rinnalla. Toinen pitkä linja kulttuuripolitiikassa kesti 1960-luvulta 1990-luvun taitteeseen ja sille oli ominaista kehityksen nopeutuminen ja monipuolistuminen kulttuurisen murroksen ja hyvinvointivaltiokehityksen yhteydessä. Kolmas pitkä linja alkoi 1990-luvun alussa ja se jatkuu edelleen. Sen näkyvimpiä muotoja ovat kansainvälistyminen ja markkinoituminen, Kangas & Pirnes 2015, 24–29.

ja kulttuurisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja sai yhtenä vastauksena kirjoituksen Matti Palolta. Alueen pelimannimusiikkiperinnettä tuntien hän ehdotti, että Kaustisella järjestettäisiin kansainväliset kansanmusiikkijuhlat, jollaisilla hän oli neljä vuotta aiemmin satumalta vierailut Walesin Llangollenissa. Kaksi vuotta kului ennen kuin ihanteellisia ja puoltavia vetovoimatekijöitä täynnä oleva idea sai tosiallista vastakaikua maakunnalliselta kulttuurikentältä. Vuonna 1967 kaustislainen lukiolainen Vesa Toivonen (myöh. Vesa Tapio Valo) kirjoitti asian puolesta *Keskipohtanmaa*-lehdessä palaten Palon kirjoitukseen ja tämä kiinnitti alueellisen kulttuurivaikuttajan Viljo S. Määttälän huomion aiheeseen. Määttälän tarmokkuus hyvine henkilöverkostoineen edisti merkittävässä määrin suunnittelutyön ja käytännön järjestelyjen etenemistä, mikä johti Kaustisen ensimmäisten kansanmusiikkijuhlien toteutumiseen heinäkuussa 1968. Samana vuonna perustettiin Kaustisen Kansanmusiikkijuhlien Kannatusyhdistys ry. vastaamaan tapahtuman vuosittaisesta järjestämisestä.⁷⁰

Idea-aihoita Kansanmusiikki-instituutin perustamisen pohjustukseksi liitettiin keskusteluihin useammasta suunnasta 1960-luvun jälkipuoliskon ajan: kansanmusiikin tallentaja, dosentti Erkki Ala-Könni visioi Kaustiselle kansanmusiikkimuseota ja Määttälä edisti Kaustisen naapurikunnassa Vetelissä sijainneen Aapintuvan säilyttämistä ja pohdiskeli käyttötarkoitusta ja sijoituspaikkaa. Paikallisessa elämäkatsomuksessa ja alueellisessa kansanmusiikkipoliittisessa keskustelussa, jossa oli myös valtakunnallista sävyä, ideat alkoivat sulautua toisiinsa. Ihmisten ajatuskehittelyissä ja lukuisissa keskusteluissa ne jalostuivat kulttuuri-instituution suuntaan kattaen myös kansanmusiikin tallennuksen ja koulutuksen. Vuonna 1972 kansanmusiikkijuhlien hallitus pohjusti Pelimannitalosäätiön perustamista ja seuraavana vuonna se hyväksyttiin säädekirjalla perustettavaksi nimellä Kansanmusiikkisäätiö. Säätiö huolehti Pelimannitalon rakentamisesta ja sekä sen että Kansanmusiikki-instituutin taloudesta.⁷¹

---

⁷⁰ Laitinen 1987, 3–6; Määttälä 2005, 17–20; Asplund 2006, 507, 518; Palon kirjoitus julkaistiin *Keskipohtanmaassa* vuonna 1966, Saarimäki 2017, 118–120, 124–127, 131–132.

⁷¹ Hietaniemi 1984, 3–12; Pelimannitalo tunnettiin myös nimellä Aapintupa ja alkujaan suurihirsinen, sivukamarillinen tupa sijaitsi Vetelin Pulkkisessa. Tyhjilleen jäänyt, arkkitehtuurisesti merkittävää rakennuskantaa edustava rakennus joutui 1960-luvun alkupuolella purku-uhan alle, jolta se säästyi Keski-Pohjanmaan maakuntaliiton toiminnanjohtajan Viljo S. Määttälän ketterän reagoinnin ja toiveikkaan visioinnin seurauksena. Määttälän ja toisen alueellisen kulttuurivaikuttajan Eero Isohannin ostettua rakennuksen vuonna 1965 sijoitusasia sai kaivattua lisääikää alkuperäisten suunnitelmien kariuduttua ja vuonna 1968

Kansanmusiikki-instituutin ensimmäiseksi johtajaksi valittiin Heikki Laitinen ja samaan aikaan apulaisjohtajana aloitti Simo Westerholm. Molemmat olivat opiskelleet yliopistoissa ja heitä yhdisti kiinnostus musiikkiin, joka elämänvaiheiden kautta kohdentui erityisesti kiinnostukseksi kansanmusiikkia kohtaan. Kansanmusiikki-instituutin ensimmäisinä työntekijöinä he käynnistivät toiminnan Pelimannitalosta käsin vuoden 1974 kesäkuun alussa ja muutaman viikon kuluttua vietettiin yhteistä avajaisjuhlaa Kansanmusiikki-instituutin ja Pelimannitalon kunniaksi. Kahden toimihenkilön varassa valtakunnallinen Kansanmusiikki-instituutti alkoi toteuttaa tarkoitustaan, jossa toimintatapoina olivat alussa tallentaminen, kerääminen, julkaiseminen ja kouluttaminen. Toiminoista tallennus ja keräys kohdentuivat instituutin keskeisalueelle tarkoittaen Keski-Pohjanmaata ja jälkimmäiset kaksi olivat tavoitteiltaan valtakunnallisempia. Valtakunnallista ja paikallista ulottuvuutta ei pidetty vastakkaisina toisilleen ja vähitellen kansainväliset yhteydet tiedon välittämisessä lisääntyivät.⁷²

Muutaman toimintavuoden jälkeen kävi nopeasti selväksi, että Kansanmusiikki-instituutti tarvitsi lisää toimihenkilöitä ja muuta henkilökuntaa vahvistamaan palvelu- ja koulutustoimintaa. Vuonna 1978 arkistonhoitajaksi tuli ylioppilas, merkonomi Liisa Valo, joka hoiti toimea vuoteen 2000 saakka, ja samana vuonna Laitisen virkavapauden ajaksi Westerholmin rinnalla apulaisjohtajana aloitti filosofian kandidaatti Ilkka Kolehmainen, joka toimi sittemmin julkaisutoimittajana 1990-luvulle asti. Vuodesta 1979 lähtien Kansanmusiikki-instituutissa on eri toimintafunktioiden parissa työskennellyt lukuisia henkilöitä tilapäisenä henkilökuntana avustavissa tehtävissä määräaikaissa työsuhteissa mm. työharjoittelijoina, siviilipalveluksen suorittajina ja projektityöntekijöinä. Vastauksena alati kasvavan koulutustoiminnan tarpeisiin, etenkin viisikielisen kanteleen ja varhaiskasvatuksen osalta, koulutusohjaajaksi valittiin vuonna 1980 filosofian kandidaatti Hannu Saha, josta Laitisen jälkeen tuli instituutin johtaja vuosiksi 1985–2003.

---

ensimmäistä kertaa järjestettyjen Kaustisen kansanmusiikkijuhlien yhteydessä viriteltiin uudeksi sijoituspaikaksi orastavasti Kaustisen kansanmusiikkiympäristöä, jonne talonpoikainen rakennus kuusi vuotta myöhemmin erinäisten vaiheiden kautta Määttälän ja Isohannin lahjoittamana kohosi uudelleen, Saarimäki 2017, 176–183, 194.

⁷² Toimintakertomukset 1974–1976 KS, KIA; Laitinen 1974, 2; Aloittaessaan toimintansa vuonna 1974 Kansanmusiikki-instituutti sai Kaustisen kansanmusiikkijuhlien lehtileikekokoelman, jota oli kerätty vuodesta 1970 alkaen Sanomalehtien ilmoitustoimiston (Sita) lehdistöseurantana kansanmusiikkijuhliin kohdistuen, Hietämäki 1984, 25–30; Saarimäki 2017, 181–183; Esimerkiksi Pirkko Määttälä käyttää ja tarkastelee pro gradussaan Sita-lehtileikekokoelmaa, Määttälä 1991, 34–35, 44–46.

Koulutusohjaajana Sahaa seurasi Johannes Heikkilä vuoteen 1987 saakka ja hänen jälkeensä tointa hoiti Antti Kettunen 1990-luvulle asti. Vuodesta 1983 Kansanmusiikki-instituuttiin palkattiin toimistoapulaiseksi Satu Kaustinen vastaamaan lisääntyneistä toimistollisista tehtävistä ja hänen jälkeensä vuodesta 1985 toimistonhoitajuutta jatkoi Sirkka Jukantupa 2000-luvulle.⁷³

Vuodesta 1977 alkaen pohdinnat kanteleen tunnettavuuden lisäämiseksi neuvonta-aseman ja kanteleverstaan ulottamisella Kansanmusiikki-instituutin toimintaan tuottivat asettua tulosta vuosikymmenen molemmin puolin, mutta vuonna 1984 toiminta muuttui itsenäiseksi erillisenä yrityksenä Kaustisen Soitinverstaana. Vastaavasti vuonna 1984 käynnistettiin instituutin toimesta koulutustapahtumallisena toimintana Ala-Könni-opisto, joka siirtyi kymmenen vuotta myöhemmin Keski-Pohjanmaan kansanopiston sivukansanopistoksi. Siitä tuli itsenäistyttyään viides toimija osaksi käsitteellistä, nk. kansanmusiikkikeskusta vuoden 1995 toimintakertomuksessa. Vuonna 1986 perustettiin kansanmusiikin ammattiyhtye Tallari ja samana vuonna Kaustisen kunnan alaisuudessa Suomen kansansoitinmuseo aloitti toimintansa instituutin ja Tampereen yliopiston avustamana. Vuonna 1992 Suomen kansansoitinmuseo muuttui Kansanmusiikkisäätiön yhteyteen, Kolehmainen siirtyi vastaamaan museonjohtajuudesta ja siitä tuli siten osa kansanmusiikkikeskusta, jolla vuoden 1987 toimintakertomuksesta lähtien oli tarkoitettu kansanmusiikkijuhlien, Tallarin ja Kansanmusiikki-instituutin muodostamaa työryhmäpohjaista yhteistoimintojen ohjauskoordinaatiota. Museon perustana oli Ala-Könnin kokoama laaja soitinkokoelma, jonka Tampereen yliopisto deponoi Kaustiselle jättäen Kansanperinteen arkistoon äänitallenteet ja valokuvat, mutta jo aiemmin Pelimannitalon arkistihuoneeseen oli kerätty kansanmusiikkiin liittyvää soittimistoa museoehdotuksen kehittymistä silmällä pitäen ja sittemmin aineisto on mm. lahjoitusten kautta kasvanut. Vuonna 2017 Ala-Könnin hajaantuneet kokoelmat (Tampere/Kaustinen ja Lapua) lähenyivät, kun Ala-Könnin henkilökohtainen kokoelma, joka myös B-kokoelmana tunnetaan, siirrettiin Lapualta Kaustiselle suunnitelmien selkiytyttyä tulevaisuuden osalta sekä Ala-

---

⁷³ Kaustisen kansanmusiikkijuhlat, Kansanmusiikki-instituutti, Suomen kansansoitinmuseo ja Tallari olivat Ala-Könni-opiston lisäksi kansanmusiikkikeskukseen vuonna 1995, toimintakertomus 1995, KI, KIA; Toimintakertomukset 1977–1978 KI, 1979–1983 KS, 1984–1995, KI, KIA; Määttä 2005, 228; Saarimäki 2017, 186–192; ”Tyhjiöön synnytetty paljon vaalijana” (11.11.2004 *Perhonjokilaakso*), Sita-leikkeet.

Könni-säätiössä että Kansanmusiikki-instituutissa. Kesällä 1997 Kansanmusiikki-instituutti ja muut kansanmusiikin parissa vaikuttavat rinnakkaistoimijat siirtyivät Kaustisella vastavalmistuneeseen Kansantaiteenkeskukseen, joka oli seurausta ajatuskehittelyistä toiminnan uudelleen järjestämiseksi.⁷⁴

Vuonna 1987 Kansanmusiikki-instituutissa tehtiin ensimmäiset automaattiseen tietojenkäsittelyyn (ATK) liittyneet välineistö-hankinnat, mistä alkaen luettelointi tehostui kasvaneiden arkistoaineistojen hallinnoimiseksi. Vuosina 1991–1992 tiedonhallintajärjestelmää uudistettiin ja seuraavan vuoden toimintakertomuksessa ATK-ohjelman avulla instituutin tietopalustapohjaisesti pilkotut aineistot sanoitettiin kansanmusiikkiarkiston rakennelohkoiksi musiikkiarkistoina, mutta tämä käyttöilmaus jäi toimintakertomuksissa lyhytaikaiseksi. Vuodesta 1995 lähtien digitointi ajankohtaistui ja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä valokuvien tallentaminen digitaaliseen Kansan ääni ja kuva -tietokantaan eteni jouhevasti useamman hankerahoituksen avulla.⁷⁵

Jo 1980-luvulla ja etenkin pitkin 1990-lukua oli ehdotuksia Kaustisen kansanmusiikkiympäristön⁷⁶ muuttamisesta hallinnollisesti kevytrakenteisemmaksi ja toiminnallisesti jäntevämmäksi, mikä toisi kansanmusiikkijuhlia pyörittänyttä kannattajayhdistystä ja Kansanmusiikkisäätiötä organisatorisesti lähemmäs nykypäivän tehokkuus- ja läpinäkyvyysvaatimuksia. Taloudelliset haasteet alkoivat tiukentaa otettaan niiden budjeteista eikä kummallakaan koskaan ollut ollut ylimääräistä rahaa, mikä johti talouden tasapainottamisohjelmaan molempien osalta toimintojen ja henkilöstön suhteen vuosina

---

⁷⁴ Toimintakertomukset 1976 KS, 1977–1978 KI, 1979–1983 KS, 1984–1995 KI, 1997 KI, KIA; Westerholm piti vuonna 1987 sekä Suomen kansansoitinmuseota että Kaustisen soitinverstasta luonteidensa puolesta kansanmusiikkitoimintojen kulttuurivaikuttamisen keskuksen kuuluvina, vaikka hän huomautti arvioinnin olevan vaikeaa ja ne olivat myös erillisiä, Westerholm 1987, 25–28; Määttä 2005, 267–273; Saarimäki 2017, 186–189, 248–249; Kokoelmat olivat alun perin erkaantuneet toisistaan johtuen Ala-Könnin ja Tampereen yliopiston erimielisyyksistä sijoituspaikasta ja omistussuhteista. B-kokoelma käväisi Kaustiselle 2000-luvun alussa, jolloin sitä alustavasti järjestettiin, Valo 2017, 10–11; ”Tavoitteena kokoelmien yhdistäminen” (*Keskipohjanmaa* 30.9.2012), ”Kaksi polkua yhdistyy” (*Keskipohjanmaa* 16.1.2017), Sitalleikket.

⁷⁵ Toimintakertomukset 1987–1995, 2007–2008 KI, KIA.

⁷⁶ Kaustisen kansanmusiikkiympäristö on Pasi Saarimäen Viljo S. Määttälästä kertovaan elämäntyöbiografiaan luoma käsite, jolla hän kokoaa yhdistävän kontekstin ympärille aikalineaarisesti kansanmusiikkiorganisaatioiden ja toimintojen kokonaisuutta. Kyseisellä paikkakunnalla toiminta kansanmusiikin ympärillä on ollut laajaa historian eri vaiheissa. 1940-luvun jälkipuoliskolta 1990-luvulle lopulle ulottuvassa osaelämäkerrassa edellä mainitun käsitteen muodostavat Kansanmusiikki-instituutin lisäksi Kaustisen kansanmusiikkijuhlat, Pelimannitalo, Kansanmusiikkisäätiö, Musiikkilukio, Tallari-yhtye, Kansansoitinmuseo, Ala-Könni-opisto, Mosala Oy, Kansantaiteenkeskus Oy ja Kansantaiteenkeskus, Saarimäki 2017, 16, 175–176.

1994–1996. Vuonna 1998 kannattajayhdistys purettiin siirtämällä toiminnot Kansanmusiikkisäätiölle, mikä oli osittainen reagointi kasvaviin talousvaikeuksiin, jotka eritoten kansanmusiikkijuhlien paisuneen palvelutarjonnan ja Kansantaiteenkeskuksen suoran kustannusrahoituksen puuttumisen kautta kuormittivat raskaasti tilinpäätöstä.⁷⁷

Vuonna 2000 arkistonhoitajana aloitti Anne Virkkala-Harju, joka työskentelee instituutissa edelleen. Filosofian maisteri Risto Blomster hoiti Kansanmusiikki-instituutin johtajuutta perustoimintojen osalta vuonna 2002–2003 Sahan jättäytyttyä virkavapaalle ja projektipäällikkö Mika Virkkala huolehti vastuujäetusti samaan aikaan koulustoiminnasta, missä oli tarkoitus elvyttää Ala-Könni-opiston toiminta. Se oli lakkautettu Keski-Pohjanmaan opiston siirryttyä kuntayhtymän omistukseen vuonna 2001 ja käynnistyi uudelleen heidän kautensa lopulla Etelä-Pohjanmaan opiston alaisuudessa. Pitkäaikainen apulaisjohtaja Westerholm siirtyi vuonna 2004 Suomen kansansoitinmuseon johtajaksi, jota tehtävää Saha oli hoitanut kolmivuotiseen virkavapauteensa asti oman työnkuvansa ohessa, ja siitä toimesta hän jäi eläkkeelle vuonna 2008. Musiikinmaisteri Helena Ruhkala valittiin Kansantaiteenkeskuksen kulttuurijohtajaksi, miltä paikalta käsin hän hoiti myös instituutin johtamista vuosina 2004–2006. Tuolloin instituutissa oli johtajan lisäksi arkistonhoitaja ja toimistotyöntekijä, kun enimmillään toimihenkilöitä oli ollut kuusi edeltävillä vuosikymmenillä. Vuoden 2006 jälkipuoliskolla Ruhkalan lähdettyä toiseen tehtävään instituutin johtajaksi valittiin filosofian tohtori Heikki Uimonen, joka palasi Tampereen yliopistoon vuodenvaihteessa Suomen Akatemian tutkija-tohtoriksi.⁷⁸

Vuosina 2007–2010 instituutin johtajana toimi filosofian tohtori Marko Aho, joka jatkoi osittaista työskentelyä vuoden 2011 ensimmäisinä kuukausina. Vuonna 2008 filosofianmaisteri musiikkitieteestä opiskellut Outi Puustinen (myöh. Outi Valo) tuli toiseksi arkistonhoitajaksi Virkkala-Harjun avustaessa mm. Kansantaiteenkeskuksen infossa ja myymälässä asiakaspalvelutehtävissä ja nykyään hän on instituutin vastaava arkistonhoitaja. Lisäksi kyseisenä ja seuraavana toimivuonna instituutissa työskentelivät

---

⁷⁷ Saarimäki 2017, 248–254; ”Km-instituutti saa avustuksensa” (*Keskipohjanmaa* 13.2.2010), Sita-leikkeet.

⁷⁸ Määttä 2005, 231, 348; Talvitie-Kella 2008, 14–15; ”Blomster johtaa instituuttia, Virkkala vastaa koulutuksesta” (*Keskipohjanmaa* 19.9.2002), ”Tyhjiöön synnytetty paljon vaalijana” (*Perhonjokilaakso* 11.11.2004), ”Helena Ruhkala lähtee Kaustiselta” (*Keskipohjanmaa* 5.4.2006), ”Vahvuus löytyy länneestä” (*Keskipohjanmaa* 9.4.2006), ”Heikki Uimonen Kansanmusiikki-instituutin johtajaksi” (*Keskipohjanmaa* 13.5.2006), ”Uimos-Heikin elämässä tapahtuu” (*Perhonjokilaakso* 19.10.2006), Sita-leikkeet.

julkaisuvastaavana Timo Syrjälä ja pelimannikoordinaattorina Matti Hakamäki. Vuodesta 2009 Jimmy Träskelin toimi julkaisuvastaavana. Vuoden 2011 keväällä Matti Hakamäestä tuli instituutin johtaja ja hän toimii virassa tällä hetkellä. Vuonna 2012 Maria-Elisa Marjusaari, joka on valmistunut maisteriksi pääaineenaan etnologia, liittyi osaksi arkistotyöntekijöitä harjoittelun kautta ja hän työskentelee instituutissa edelleen arkiston- ja museonhoitajana. Lisäksi 2010-luvulla instituutin henkilöstöön liittyivät Anni Järvelä koulutusohjaajana ja Lauri Oino tuottajana.⁷⁹

Organisatoriset muutokset ravistelivat kansanmusiikkiympäristöä perustavanlaatuisemmin vuonna 2011, kun Kansanmusiikkisäätiö ajautui konkurssiin. Tämä muutossuunta liittyi palvelutuotannon markkinaistumiseen 2000-luvulla, jolloin kolmannen sektorin toimijat siirtyivät liiketaloudellisempaan toimintaan kasvaneiden menojen kattamiseksi ja julkisen sektorin oli priorisoitava varojen käyttöä. Vakaammalla taloudellisella pohjalla olleet organisaatioyksiköt Kansanmusiikki-instituutti ja Tallari siirtyivät Kaustisen kunnan alaisuuteen kulttuuritehtäviensä jatkuvuuden turvaamiseksi, sillä niiden rahoituslähteitä olivat valtionavustukset, oma myyntituotto ja muut hankerahoitukset. Ratkaisu oli tarkoitettu väliaikaiseksi, sillä vuoden 2013 alusta yhteisöt muodostivat oman kannattajayhdistyksensä, Kansanmusiikki-instituutti ry. Vuonna 2011 Suomen Kansansoitinmuseon loppuvuodesta 2009 solmimana yhteistyösopimus Keski-Pohjanmaan maakuntamuseon (K. H. Renlundin museo) kanssa päättyi ja Kansanmusiikki-instituutti alkoi hallinnoida Suomen Kansansoitinmuseon kokoelmia. Samana vuonna 2011 Ala-Könni-opisto ei enää käynnistynyt Etelä-Pohjanmaan kansanopiston filiaalina vähäisen hakijamäärän vuoksi ja se siirtyi Kaustisen evankelisen kansanopiston hallinnoimaksi palautuen siten osaksi Kaustisen kansanmusiikkiympäristön perinnemaisemaa.⁸⁰

---

⁷⁹ Toimintakertomukset 2007–2012 KI, 2014–2020 KI, KIA; ”Marko Aho Kansanmusiikki-instituutin johtajaksi” (Keskipohjanmaa 11.10.2006), Sita-leikkeet; ”Korvakuulolta musisoiden” (Keskipohjanmaa 3.1.2022), ”Ei niin yhtenäinen kansa” (Keskipohjanmaa 12.3.2022) KP.

⁸⁰ Vuonna 2004 väliaikaisesti Kansanmusiikki-instituuttiin varastoitu Ala-Könnin yksityiskokoelma (B-kokoelma) siirrettiin vuonna 2007 Lapualle kulttuurikeskus Vanhaan Paukkuun, Toimintakertomukset 2009–2012 KI, KIA; Kaustisen kansanmusiikkiympäristössä, kuten myös tässä käsittelyluvussa mainitussa kansanmusiikkikeskuksessa, on samantapaista, kulttuurisesti määritellyn ympäristön näkökulmapohjaa kuin heritologiassa. Museologiaa laajentamaan pyrkinyt, kroatialaisen museologi Tomislav Šolan vuonna 1982 esittelemä *heritologia*-termi kiinnittää huomiota museokeskeisyyden ohitse yksilön ja yhteiskunnan kulttuuri- ja luonnonperintöprosesseihin, näkee museon työvälineenä ja etsii teoreettisena vastausta kysymykseen miksi, sillä valinnat ovat kulttuurista tulkintaa, Vilkuna 2010, 333, 343–344, 394; Hakamäki 2014, 35; Ruusuvirta & Saukkonen 2015, 354–356, 372–373; ”Km-instituutti saa avustuksensa” (Keskipohjanmaa 13.2.2010), ”Instituutti ja Tallari jatkavat” (Keskipohjanmaa 3.11.2011), Sita-leikkeet.

Erilaisin painotuksellisin sisältövaihteluin samoilla toimintavoilla työskenneltiin Kansanmusiikki-instituutissa 1990-luvulle saakka. 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle asti muutokset toimintakentässä olivat vähäisiä, kunnes vuonna 2015 Kansanmusiikki-instituutti sai Europa Nostra -kulttuuriperintöpalkinnon erityismaininnan, mikä käynnisti tien kaustislaisen viulunsoitoperinteen nostamisesta Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon, ja yleinen kansanmusiikin edistämistoiminta nousi näkyvämmiin esille toimintakertomuksiin vuonna 2016. Vuonna 2018 instituutista tuli ensimmäisenä suomalaisena järjestönä akkreditoitu asiantuntijajärjestö Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimukselle. Vuonna 2020 Kansanmusiikki-instituutti vuokrasi yksityiseltä, kotiseutukytköksiseltä sijoittajayhtiöltä tämän Kansanmusiikkisäätiöltä vuonna 2007 ostaman Pelimannitalon kokonaan aiemman osittaisen vuokrauksen sijaan, mikä oli tapa valmistautua kulttuuriperinnön tuleviin tarpeisiin. Omistusoikeuden vaihtumiskaupalla oli aikoinaan tarkoitettu auttaa talousvaikeuksissa painivaa säätiötä, tukea kansanmusiikillisen toiminnan säilymistä Pelimannitalossa, kunnostaa rakennusta ja nostaa sen käyttöastetta. Joulukuussa 2021 kaustislainen viulunsoitoperinne vahvistettiin kuuluvaksi Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon.⁸¹

3 ARKEA MUSIIKKIARKISTOMILJÖÖSSÄ

Edeltävässä luvussa tarkastelen Kansanmusiikki-instituutin ja arkiston vaiheita rakenteellisine murroskohtineen, joihin informantit henkilötoimijoina arkistossa paikantuvat ja asettelevat kokemuksiaan ajallisesti. Informanttien muistelukerronta kuljettaa syvemmälle musiikkiarkistointia tutkittaessa kuin mihin rakenteiden tarkastelulla olisi mahdollista edetä, sillä informantit kertoessaan kokemuksistaan heijastavat sosiaalisesti muistaen näitä prosesseja ja kommentoidessaan menneisyyttä he tulevat samalla arvioineeksi

---

⁸¹ Toimintakertomukset 1974–1976 KS, 1977–1978 KI, 1979–1983 KS, 1984–1995 KI, 1997–1998 KI, 2001 KI, 2003 KI, 2006–2012 KI, 2014–2020 KI; Saarimäki 2017, 183–184; Hakamäki 2018, 38–39; ”Instituutti ehdolla Unescon arviointiryhmään” (*Perhönjokilaakso* 28.11.2019), ”Pelimannitalo täyteen Pelimannikulttuuria” (*Perhönjokilaakso* 10.9.2020) Sita-leikkeet; ”Toiminta jatkuu nykyisellään” (*Keskipohjanmaa* 21.7.2007), ”Fiuli fadon ja flamencon rinnalle” (*Keskipohjanmaa* 16.12.2021), KP.

nykyisyyttä. Tämä koskee myös jäljempänä tulevia käsittelylukuja. Tässä käsittelyluvussa tarkastelen lähemmin informanttien tapaa hahmottaa musiikkiarkisto osaksi laajempaa toimintaympäristöä ja heidän ajatuksiaan arkistoaineiston muotoutumisesta.

3.1 Käytännönläheinen arkistotyö

Arkistossa työskentely on aktiivista huolehtimista aineistoista niiden säilyvyyden ja käytettävyyden takaamiseksi erilaisilla toimenpiteillä kunnioittaen todistusvoimaisuutta, jota on varastoitunut arkistokokonaisuuteen.⁸² Näin ollen valitut lähestymistavat jäsentävät niin perustoimintaa kuin arkistollisoperatiivisia toimenpiteitä.

Kansanmusiikki-instituutin aloitettua toimintansa tallentaminen ja kerääminen oli määrätietoisemmin toteutettua kuin 1980-luvulla, jolloin kansanmusiikin elvytysohjelma viisikielisine kanteleineen ja koulutus- ja palvelutoiminta nousivat näkyvästi perustoimintaan. Osittain vähäisten resurssien vuoksi ja osittain peruspohjien luomisesta johtuen toiminta oli alkuun tutkimus- ja tallennusorientoituneempaa kuin mitä se olisi myöhemmin, sillä ”(...) kukaan ei oikein tiennyt vielä, mitä siitä [Kansanmusiikki-instituutista] tulee (...)”⁸³. Toimintatapojen keskinäiset suhteet tasoittuivat tarpeen edellyttäminä ja olosuhteiden muovaamina ja nykyään arkistoa voi pitää edelleen yhtenä instituutin tukijalkana. Koska ”(...) emme ole virallisesti tämmöinen yksityisarkisto (...) ja arkistorahoituksemmekin on nimenomaan musiikki-instituutti (...)”⁸⁴, informantit hahmotivat toimintamuodon toiminnallisuuksien välityksellä arkistossa olevaa musiikillista asiatietoa laajempaan kansanmusiikilliseen aineistona, joka oli tarkoitettu palvelemaan kansanmusiikin harrastajia ja aihepiiristä kiinnostuneita, sillä ”arkistointia se ei varsinaisesti ole (...) se on vähän tätä samaa, kirjasto, museokokoelmat ja arkisto, se on tavallaan kokonaisuus”⁸⁵. Erään informantin mukaan (...) voisimme kutsua vaikka tätä koko hom-

---

⁸² Hupaniittu 2021, 28–29; Peltonen 2021, 66–68.

⁸³ H6.

⁸⁴ H1.

⁸⁵ H6.

maa arkistoksi tai (...) museoksi tai (...) kulttuurikeskukseksi, että teemme tätä tosi monialaisesti”⁸⁶, mikä kokoaa yhteen yleisemmin informanttien huomioita arkistosta, joka ei ole arkistohallinnallisesti virtaviivainen tai viimeistelty.⁸⁷

Informanttien puheissa arkistointi rinnastettiin osaksi instituutissa tehtävää, yleistä ja monitasoista käytännön työtä, mikä liittyi ajatukseen siitä, että ”arkistot ovat varmaan koko ajan keskeneräisiä, mutta se [Kansanmusiikki-instituutin arkisto] ei ole sellainen paikka kuin arkistosta voi ajatella, että mennään ovesta sisään ja sitten siellä on vaan arkisto (...)”⁸⁸ ja että ”(...) monella arkistoarkistolla on vähän erilainen [arkisto]”⁸⁹. Tämä tarkoitti myös arkistonhoitajan toimenkuvan ymmärtämistä perinteistä käsitystä normaalia laveampana sisältäen aikasidonnaisesti muutakin kuin vain arkistonhoitoon liittyviä asioita, joiksi selkeimmin mainittiin aineiston luettelointi ja digitointi, asiakaspalvelu, aineistokokoelmien hoitaminen, tietosuoja-asioista huolehtiminen ja harjoittelijoiden ohjaaminen. Laajennettua tehtävänkuvaa olivat instituutin juoksevien toimisto- ja palveluasioiden hoitaminen, yleisten arkistointiohjeistuksien suhteuttaminen omaan toimintaan ja suuntaa-antavien ohjeiden laatiminen oman toiminnan näkyväksi tekemiselle, tietokantakehitystyöhön osallistuminen toimivan sisäisen hakujärjestelmän luomiseksi aineistohallintaan ja ulkoisten saatavuuskysymysten ratkaisemiseksi, tallennusstudioiden esivalmisteluista huolehtiminen, tallennusryhmien järjestäminen kansanmusiikkijuhlia varten, Kansantaiteen keskuksen muiden toimijoiden arkistojen huomioonottaminen, museopuolen ylläpitäminen, Kansantaiteenkeskuksen esittelemine, myymälässä ja infossa oleminen ja uusimpana Pelimannitalon vuokraaminen. Käytännön puolta pidettiin jatkuvan oppimisen areenana arkistonhoitajan työssä ja uusiin tilanteisiin oli sopeuduttava, sillä ”(...) mehän olemme tällainen elävä arkisto (...)”⁹⁰: esimerkiksi koronapandemian vaikutuksesta vuonna 2020 kansanmusiikkikonsertit striimattiin Pelimannitalosta ja ne tallennettiin sieltä ilman yleisöä.⁹¹

---

⁸⁶ H9.

⁸⁷ H1-H9.

⁸⁸ H6.

⁸⁹ H9.

⁹⁰ H9.

⁹¹ H1-H9.

Eräs informantti mainitsi tallennuksen olevan mutkattominta instituutin itsensä saadessa äänittää tai nauhoittaa, jolloin aineiston sisäänottokriteerit ovat luonnollisesti yhteensopivimmillaan arkistoon hienoisella jälkityöstämisellä ja omistus- ja hallintasuhteet selkeät. Toisaalta ideaali tallennustilanne on suhteellinen näkökulman vaikuttaessa asiaan eikä eettisiltä pohdinnoilta arkistoinnissa voi välttyä, sillä kyse on pohjimmiltaan valinnoista. Arkistonhoitajien aika on rajallista ja huomio voi siirtyä asiasta toiseen nopeasti, jolloin tehtäviä asioita kertyy jonoksi. Ilman tallentamishetkessä tapahtuvaa tietojen kirjaamista arkistoitavasta aineistosta jää puuttumaan olennainen konteksti, mikä on toisinaan vaillinainen arkistoon oman tallennustyön ulkopuolelta tulevassa aineistossa, mitä ovat ”(...) kotiarkistot (...)”⁹², mutta joiltain osin se näkyy tietoaukkoina myös omassa tallennustyössä, kun esimerkiksi jostain syystä ilman tunnistetietoja jääneestä nauhasta ei voinut myöhemmin suoraan tietää, mitä se sisältää. Tällöin ihmiset eivät välttämättä ole kokeneet tietojen kiinnittämistä materiaaliin tärkeänä, koska heille tapahtunut oli ajallisesti läheistä ja he mahdollisesti tunsivat paljon aikalaisiaan, mutta muistia ei voi antaa eteenpäin.⁹³

Arkistoon perustuvaa asiakaspalvelutoimintaa oli ollut alusta alkaen, sillä ”instituutin halukkuus jakaa tietoutta maailmalla on ollut itsestäänselvyys (...)”⁹⁴. Arkistoon asiakaskyselyitä tuli tavalliselta yleisöltä, musiikinharrastajilta, pelimanneilta, opiskelijoilta ja tutkijoilta. Asiakaskyselyitä oli tullut ”(...) aika paljon (...) sellaisilta, jotka eivät välttämättä (...) itseään tituleeraa tutkijoiksi, vaan he ovat enemmän kiinnostuneita perinteen harjoittamisesta ja että sitä voi viedä eteenpäin, sitä voi kehittää ja soittaa. He ovat kiinnostuneita omista esiintymisistään tai oman sukunsa tai kylänsä esiintymisistä tai kappaleesta (...)”⁹⁵. Laadukkuus ja ihmislähtöisyys olivat motivoivia alkutekijöitä toiminnan järjestämisessä, koska siinä haluttiin välttää turhaa byrokratiaa ja tehdä asioita lempeämmin kuin virallisissa yleisarkistoissa, mutta samalla oli tärkeää toteuttaa toimintaa sitä koskehtavan lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Instituutin toimintaympäristön muuttuessa tuli hallinnollisia ulottuvuuksia, kuten arkistolaki, joiden hyväksymällä, kehksellisellä tavalla toimintaa oli järjestettävä, mikä oli ”varsin ikävä tehtävä pienelle

---

⁹² H8.

⁹³ H1-H9.

⁹⁴ H7.

⁹⁵ H9.

kulttuuriyhteisölle”⁹⁶. 2000-luvun alkua eräs informantti muisteli aikana, jolloin ”(...) ylläpidettiin niitä perustoimintoja (...) kantajengi oli poissa (...) etsittiin tavallaan vähän pysyvämpää ratkaisua”⁹⁷. Hänen mukaansa ”silloin ei ollut aallonpohjaa (...) se [arkisto] oli ei-hirnuaktiivisessa vaiheessa ulospäin, mutta toimivassa vaiheessa”⁹⁸. Toimintojen, ml. arkisto, esillä pitäminen eri yhteyksissä edisti Kansanmusiikki-instituutissa tulevaisuuspyrintöjä, kun digitalisaatio ja hallinnollisen puolen modernisointi olivat saapumassa näkyvämmiin osaksi arkiston arkea.⁹⁹

Kun informantit puhuivat työstään tänä päivänä arkiston arjessa, digitalisaatio nousi esiin tasaisesti, sillä se oli koskettanut lähestulkoon kaikkia heistä ollen joko tuloillaan tai parhaillaan käynnissä. Pitkäjänteisellä perspektiivillä tehtävää arkistotyötä pidettiin vaihtelevana ja työtehtäviä monenkirjavina arkistoympäristössä, jossa ”(...) vähän kaikki tekevät kaikkea ja kaikki tekevät myös vähän sitä mitä osaavat (...)”¹⁰⁰: siirtyminen paperikorteista tietokantoihin ja virtuaalitodellisuuteen muutti menettelytapoja, mutta ei arkiston logiikkaa. Digitoinnin nähtiin helpottavan ennen kaikkea palvelua ja tiedon saavutettavuutta, kun arkistoinnin perimmäinen tehtävä, säilyttäminen, oli kestävällä pohjalla. Eräs informantti pohti myös arkistoa laajemmalti tulevaisuuden asiantilain kautta, missä se ”(...) voi olla algoritmi, joka on koodattu tietyllä tavalla, että se tallentaa”¹⁰¹. Informantit tiedostivat digitalisaation mahdollistavan monia asioita, mutta siihen suhtauduttiin myös varauksella, mihin liittyi pohdintoja formaattimuutoksista, digitoinnin pysyvyydestä ja omasta roolista tiedonhallinnan hyväksi.¹⁰²

Informanteista osa pohti internetin rinnakkaista asemaa tiedon tallentamisalustana ihmisten mielikuvissa suhteessa arkiston tallentavaan pääterooliin, missä arkistonhoitajan työhön kuuluu paljon hiljaista, näkymätöntä työtä mm. tallentamisen jälkeisessä aineiston arkistoon saattamisessa tai tietokantasuunnitelmiin liittyvissä lausumissa. Aineiston lajittelua ja arvottamista ennalta määrättyjen kriteerien mukaan voidaan tehdä soveltuvin osin alustavasti etukäteen arkistoon tulevan aineiston kohdalla, sillä sen edus-

---

⁹⁶ H7.

⁹⁷ H5.

⁹⁸ H5.

⁹⁹ H1-H9.

¹⁰⁰ H4.

¹⁰¹ H9.

¹⁰² H1-H9.

tavuus suomalaisessa kansanmusiikissa, ei-kaupallisuus, kunto ja kontekstiedot viitoitavat myös tulevia tiedon käyttövalmiuksia. Esimerkiksi arkistoon soveltumattomana myyntituote voitiin ottaa instituutin kirjastoon. Jos vastaanotetun aineiston arkistointia ei nimenomaisessa hetkessä voida asioiden jonossa tulemisen vuoksi toteuttaa, siihen aiottiin palata myöhemmin. Arkiston ajateltiin olevan ”(...) käytännön pölyttämänä koko ajan (...) käytännönläheinen paikka, joka on pikkuisen keskeneräinen koko ajan”¹⁰³ toimien oloissa, joissa säilyttäminen on katsottu tarpeelliseksi.¹⁰⁴

Tekniikan kehittyminen uusine tallennusmuotoineen näkyi arkistoinnissa nopeasti ja eräs informantti muisteli, että niitä oli ”(...) legioona (...) CD (...) sillekin piti olla omanlainen kone niin kuin kaikille tuli ja aina vain muuttui formaatti”¹⁰⁵. Kokoelmista voi myös seurata tallentamisen teknisen puolen etenemistä, jonka edessä arkiston arjessa jouduttiin usein pohtimaan, mitkä tallennusmuodot säilyvät ja mitkä niistä siirtään säilymisen varmistamiseksi uudelle alustalle tai millä tavalla säilyttämistä voidaan edistää kokoelman hoidossa. Pelimannitalossa paloturvalliset arkistotilat sijaitsivat kellarissa ja vuonna 1998 Kansanmusiikki-instituutin siirryttyä vastavalmistuneeseen Kansantaiteenkeskukseen optimaalisemmat säilytysolosuhteet luotiin varta vasten arkistohuoneelle.¹⁰⁶

Informanttien mukaan yleiset arkistokäytänteet ja -ohjeistukset antoivat raamit arkistoinnille, josta toimintasuunnitelmat, arkistonmuodostussuunnitelmat, toimintakertomukset, työasiakirjat ja työryhmien kokousten pohdinnat kokoavat todenmukaista mielikuvaa, miten kansanmusiikkia havainnoitiin. Perusta on ”(...) länsimainen arkistohistoria ja itse asiassa meidän instituuttimme arkistohistoria määrää aika paljon”¹⁰⁷. Kansanmusiikki-instituutin toimintakertomuksista on seurattavissa muun muassa valokuvien, videoiden, äänitteiden ja lehtileikkeiden jokavuotisia kartuntamääriä. Koska käytännön tasolla tehtävät asiat voivat määritellä paljon, niin ”(...) tällaisessa kansalaisjärjestössä, että emme käy niitä kaikkia läpi, että ohjaako tämä nyt, onko jotain tapahtunut tämän lauseen takia (...)”¹⁰⁸. Informanteista oli tärkeää arvioida suunnitellun toiminnan

---

¹⁰³ H6.

¹⁰⁴ H1-H9.

¹⁰⁵ H8.

¹⁰⁶ H1-H9.

¹⁰⁷ H9.

¹⁰⁸ H9.

toteutumista ja huomioida arkistoinnissa lainsäädännölliset asiat, joita monet sivusivat mainitsemalla tekijänoikeuksiin ja aineistosta mahdollisesti ilmeneviin, arkaluonteisiin henkilötietoihin liittyvät seikat. Jotkut informanteista nostivat esiin myös sen, ettei seulonakriteereistä ja määräaikaisista säilytysajoista sen kummemmin puhuttu, joten ”(...) suurin osa täällä on aineistoa, jota yritetään säilyttää vain”¹⁰⁹ ja ”(...) kaikki, mitä ovesta tuli, niin päätettiin säilyttää”¹¹⁰. Arkiston jatkuvuuden voimavarana pidettiin yhdenmukaista tendenssiä, sillä ”(...) se antaa meille myös sen tehtävän (...) että jos tämä arkistomme on jotain ajatusta varten perustettu, niin ei ole mitään järkeä keksiä tai tehdä siitä jotain toista, koska sen kokoelman arvo on se, että sitä jatkuvasti tehdään sillä samalla logiikalla”¹¹¹, minkä nähtiin luovan kestävästä arkistoperinnestä tallentamiseen.¹¹²

3.2 Arkistoaineiston monimuotoisuus

Kansanmusiikki on tallennuskohteena haasteellinen, sillä sen esittäminen on sidoksissa esittämishetkeen, siinä on yllätyksellisyyttä ja se on muuntuvaista ja siten se on toisintamatonta. Hupaniittu muistuttaa folkloristiikan professori Lauri Honkoon viitaten, että tallennealustaan kiinnittyneenä aineeton kulttuuriperintö irtoaa elävän perinteen kontekstistaan¹¹³. Koska kansanmusiikki on henkistä ja aineellista perinnettä ja siinä on sekä yhteistä että yksityistä vaikutusta, arkistoaineistossa on monitahoista tietosisältöä.

Kaikki informantit painottivat kesäisin Kaustisella järjestettävien kansanmusiikkijuhlien suurta merkitystä tallentamistyölle, sillä tuolloin kansanmusiikin harrastajakenttä kokoontui yhteen ja ”sehän oli meillä aivan valtava paukku ja tallentamisen kannalta valtava etu, että meidän ei tarvinnut matkustaa ihmisten tykö (...)”¹¹⁴, mistä syystä suurin osa arkistoaineistosta on sieltä tallennettua. Eräs informantti muisteli alkuaikoina myös Yleisradion tehneen intensiivisesti festivaaleilta ääninauhoituksia kela- ja moniraitanauhoille. Näitä radionauhoituksia hän kopioi ja luetteloi instituutin kokoelmiin, sillä Yleisradio uusiokäytti nauhoja, kunnes digitalisaatio muutti järjestelyä. Saman alkuaikoina instituutille kerättiin aineistoa kopioimalla materiaalia ”(...) lähinnä

---

¹⁰⁹ H8.

¹¹⁰ H5.

¹¹¹ H9.

¹¹² H1-H9.

¹¹³ Hupaniittu 2021, 32–33.

¹¹⁴ H6.

SKS:sta ja Tampereen yliopiston kansanperinteen laitokselta, mutta jonkin verran myös muualta Folkmusikarkivista tai Turun joistakin arkistoista”¹¹⁵. Ne liittyivät tutkimuksellisesta kiinnostuksesta nousseisiin aiheisiin, kuten kalevalalaiseen lauluun, kanteleeseen soittimena tai puhallinsoittamiseen, ja haluttiin, että instituutilla olisi tutkimushankkeisiin kohdistuen niiden osalta myös vanhempaa aineistoa, johon liittyi historiallista materiaalia. Pääosin Kaustisen kansanmusiikkijuhlilta tallennettua aineistoa on kerätty ”50 vuoden aikana suurin piirtein (...) niin se on aina ollut aikansa perinteen harjoittamista tai harrastamista”¹¹⁶ ja siksi se ”(...) käsittelee revivaalia eli tätä kansanmusiikin uudempaa aaltoa sieltä 1960-luvun lopulta lähtien ja SKS:ssa on kaikkein vanhin [aineisto] ja sitten Tampere [Kansanperinteen arkisto] on siinä välissä”¹¹⁷. Erityisinä tallentamispaikkoina instituutille kansanmusiikkijuhlilta informanttien puheissa esiintyivät Soittosali, Peli-mannitalo ja Kaustinen-sali¹¹⁸. Myös festivaalien pitkäaikaiset, hetkittäin pysähdyksissä olleet tallennusstudiot haastatteluineen ja soitantoineen mainittiin ja muisteltiin kenttämatkoja, joita tehtiin erityisesti 1970- ja 1980-luvuilla kotimaassa. Eräänä pitkänä ja monivuotisena instituutin projektihankkeena nimettiin erikseen amerikansuomalaisen musiikkiperinteen tallentaminen Yhdysvaltojen Keskilänneestä, mikä ajoittui 1990-luvulle liittyen kansanmusiikkivuoden 1992 Juuret Suomessa -teemaan ja mistä kertyneelle aineistolle eräs informantti arveli löytyvän ”(...) tulevaisuudessa käyttöä uudella tavalla (...) kun aineistot on digitoitu”¹¹⁹. Lisäksi ”(...) meidän omaan, kaustislaiseen kulttuuriperintöön liittyviä (...) Ottosten tai nuorisoseuran konsertit tuossa Kaustinen-salissa saatetaan ottaa arkistoon, mutta ei me olla fyysisesti lähdetty mihinkään”¹²⁰ ja sisartoimija Tallarin esiintymisistä tallennettiin arkistoon konsertteja joiltain osin valikoidusti vuositasolla.¹²¹

---

¹¹⁵ H7.

¹¹⁶ H9.

¹¹⁷ H2.

¹¹⁸ Kaustinen-sali sijaitsee Kansantaiteenkeskuksessa, Toimintakertomukset 1997, KI, KIA; Soittosalin nimi ja paikka ovat vaihdelleet, ks. esimerkiksi Vuokko Kivisaaren artikkeli ”30-vuotias soittosali” *Uusi Kansanmusiikki*-lehdessä (5/1997).

¹¹⁹ H5.

¹²⁰ H1.

¹²¹ Toimintakertomus 1992, KI, KIA; H1-H9.

Arkiston ”(...) peruspainopiste on Kaustisen kansanmusiikkijuhlat ja ajatus siitä, että (...) kun viikon tallennamme, niin sitten nauhoillemme on jäänyt jotain merkittävää suomalaista sen vuoden kansanmusiikkiharrastuksesta ympäri Suomen”¹²². Aineisto on luontaisesti vahvasti audiovisuaalista, sillä eritoten ääni-, video- ja valokuva-perusteisessa tallentamisessa siirtyy monimuotoisesti tietoa kohteista päätearkistoon, sillä ”(...) musiikki on se meidän pääasiallinen keräämisen kohde, mutta sittenhän se on myös hyvin moninainen asia, että se voi olla ääntä, videota, (...) valokuvaa, (...) asiakirja-aineistoa, (...) nuottia, musiikki- ja nuottikirjaa ja kaikkea siltä väliltä ja tietysti oma juttunsa on siinä vielä tuo museo, niin (...) se laajenee sitten soittimiin ja esineisiin sieltä museon kautta”¹²³. Musiikillista aineistoa pidettiin kaiken kaikkiaan hyvin kirjavana ja siten skaalaavana tämänhetkisen kertymämoninaisuutensa tähden, sillä ”(...) vuonna 1978 Pelimannitalossa (...) työpöydän vieressä oli ruskea pahvilaatikko, joka oli täynnä papereita. (...) Siitä lähdettiin, ja ääninauhoista. Sisällysluettelot oli tehty käsin sinisiin, paksuihin vihkoihin, kirjoihin”¹²⁴. Kansanmusiikki-instituutin oma-aloitteisen tallennus- ja arkistointityön lisäksi yksityishenkilöt, perikunnat ja keräilijät esimerkiksi muuttuneen elämäntilanteen tai omien säilytystilojen rajallisuuden vuoksi tarjosivat ja lahjoittivat satunnaisesti aineistojaan, jotka saattoivat olla aineistollisesti moninaisia ja määrällisesti vaihtelevan kokoisia. Erään informantin mukaan arkistolahjoituksia saadaan ”(...) pelimanneilta itseltään tai (...) perikunta lahjoittaa tai (...) joku on tehnyt johonkin kansanmusiikkiaiheisen julkaisun ja kerännyt ison määrän (...)”¹²⁵. Niin ikään aineistoja voitiin tarvittaessa myös pyytää instituutin toimesta harkinnanvaraisesti, jos tiedossa oli jotakin sopivaa, mikä tarkoitti kansanmusiikin harvinaisuuden ja merkittävyyden arvioimista esimerkiksi jonkun kotinauhalta siten, että kiinnitetään huomiota siihen, kuka soittaja on, missä tilanteessa hän soittaa, millä soittimella hän soittaa ja onko vastaavaa äänitettä arkistossa. Eräs informantti huomioi, että ”(...) mehän teemme tätä omaa tallennustyötä (...) kaikki arkistothan eivät tee näin aktiivisesti (...) jotkuthan eivät kirjoita uutta aineistoa käytännössä ollenkaan, vaan tulee pelkkiä lahjoituksia”¹²⁶. Samaa aihetta toinen in-

---

¹²² H9.

¹²³ H2.

¹²⁴ H8.

¹²⁵ H2.

¹²⁶ H1.

formantti sivusi todetessaan, että ”sitä oli omaa tallennusta juuri, että sieltä kertyi kuvanauhakkeita, ettei niitä tullut. Hyvin harvoja”¹²⁷. Koronapandemian seurauksena Kaustisen kansanmusiikkijuhlat toteutettiin vuonna 2020 ensimmäisen kerran VirtuaaliKaustinen-tapahtumana, jonne esiintyjien oli mahdollista lähettää tekemiään videoita. Siinä nähtiin samankaltaista yhtäläisyyttä kuin ”(...) vähän nämä jotkut kirjoitusjutut, vaikka SKS:lla, että kuka tahansa saa osallistua tuottamalla näitä kirjoituksia”¹²⁸, sillä omaehtoisilla videoillaan kansanmusiikin harrastajat toteuttavat näkemystään.¹²⁹

Kansanmusiikki-instituutin aineistoon liittyen monet informantit mainitsivat Sita-lehtileikekokoelman¹³⁰, joka muodostui pääosin Sanomalehtien ilmoitustoimistolta postitse tulleista, valikoiduilla hakusanoilla kerätyistä lehtileikkeistä. Eräs informantti muisteli, että hakusanoilla tulleista lehtileikkeistä saattoi seurata ”(...) kartuntavuoden lopuksi miten se on sitten noussut, kartuntamäärä, niin siitä huomaa sen, että kansanmusiikkitoiminta on laajentunut, että meilläkin, kun ne lehtileikkeet oli aloitettu lajittelemaan (...)”¹³¹. Lehtileikkeiden hallittavuutta kohentava arkistajaottelu vakiintuneista hakusanoista *kansanmusiikki, pelimanni, Kaustisen kansanmusiikkijuhlat* ja *kantele* vaihtelee hieman eri aikoina johtuen muutoksista kansanmusiikkiympäristössä. Alaryhmäkohtaisista jaotteluperusteista kerrotaan tarkemmin muun muassa vuoden 1995 toimintakertomuksessa, ja esimerkiksi vuonna 2007 Sita-lehtileikekokoelma oli ostopalvelun päättyessä jaettu 29 alakohtaan, joista kaksi viimeistä, *Kansantaiteenkeskus* ja *ITE-näytely*, puuttuivat vuoden 1985 kohdalta. Informantit arvostivat korkealle lehtileikekokoelman merkityksen tiedonkoonnin, -välityksen ja -tuottamisen kannalta, sillä ”(...) sitä käytettiin kansanmusiikkilehden toimittamisessa niin kauan kuin se oli instituutissa, lehden tekeminen. Sieltä katsottiin paikallisia tapahtumia (...) ja koko Suomesta saatiin uutisia (...) Se oli aika kätevä tapa löytää maakunnallisia tapahtumia”¹³². Kansanmusiikkialhei-

---

¹²⁷ H8.

¹²⁸ H1.

¹²⁹ H1-H9.

¹³⁰ Ks. alaviite 72.

¹³¹ H3.

¹³² H6.

sessä lehdessä Kansanmusiikki-instituutti tiedotti myös teemallisista keräyksistä ja vastaanotti sitä kautta aineistoa, sillä oli ”(...) Kansanmusiikin Keskusliitto¹³³ -niminen yhteisö, joka järjesti teemoja, joiden tallennus ja arkistointi oli teemavuosi kansanmusiikissa, jolloin nämä asiat olivat erityisesti framilla [esillä]”¹³⁴. Lehtijulkaisun toimittamisessa instituutti oli erityisen aktiivisesti mukana 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle saakka.¹³⁵

Alussa ”instituutin arkistoa ei ollut yhtään olemassa, koska instituutti perustettiin tyhjälle maalle”¹³⁶. Vuosi 2020 oli Kansanmusiikki-instituutille 47. toimintavuosi. Taulukko 2 jakaa instituutin toiminta-ajan kahtia, jolloin on huomattavissa, että jälkimmäisellä toimintapuoliskolla 1998–2020 aineistossa nousevat audiovisuaalisten tallenteiden ja valokuvien osuudet, vaikka otantavuoden 2020 aineistomäärät ovat kaikissa aineistoryhmissä pienempiä verrattaessa vuoteen 1997. Näiden kahden aineistoryhmän painottuvampi kasvu instituutin toiminta-ajan jälkipuoliskolla heijastelee yhteiskunnan tietoteknistä kehitystä, joka mahdollistaa kasvavan nojautuvuuden visuaalisuuteen. Toisaalta vuosi 2020 oli maailmanlaajuisen epidemian vuoksi poikkeuksellista, kokoon-tumisrajoitettua aikaa, mikä näkyy eritoten äänitallenneaineistossa: neljänä edeltävänä vuotena vuosittainen kartuntamäärä ylitti yli 90 tuntia ja kyseisenä otantavuotena se oli noin 15 tuntia, joista vajaa kolmannes oli luetteloitu. Muutoin äänitallenteiden osalta kartunta on ollut varsin tasaista: ensimmäinen toimintapuolisko oli 5,6 prosenttiyksikköä luetteloidulta kartunnaltaan jälkimmäistä vahvempi. Lehtileikkeissä, kirjoissa ja levyissä

---

¹³³ Kansanmusiikissa ja -tanssissa on nimetty teemavuosia vuodesta 1979 ja niillä on kiinnitetty huomiota tärkeisiin asioihin tai näkökulmiin, KEK (www); Kansanmusiikin Keskusliitto ry:n edeltäjä oli Kansanmusiikin neuvottelukunta (1974–1976) ja vuodesta 2006 nimi muuttui Kansanmusiikin ja Kansantanssin Edistämiskeskukseksi (KEK), Heikkilä 2021, 34.

¹³⁴ H7.

¹³⁵ Toimintakertomukset 1985 ja 1995, KI, KIA; Sita-lehtileikkeiden jaottelussa alaryhmät ovat vuoden 2007 toimintakertomuksen mukaan Kaustisen kansanmusiikkijuhlat, Häme, Kainuu, Etelä-Karjala/Kymenlaakso, Pohjois-Karjala, Keski-Suomi, Lappi, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa, Satakunta, Savo, Uusimaa, Varsinais-Suomi, Suomenruotsalaiset, Kaustinen, Kansanmusiikki-instituutti, Finlands svenska folkmusikinstitut, Levyt/nuottikirjat/arvostelut, Kulttuuri/matkailu, Apurahat, Radio/televisio, Yleisartikkelit kansanmusiikista, Kansanmusiikki ulkomailla, Kantele, Henkilöt/yhityet, ammatityhtye/Tallari, Kansantaiteenkeskus ja ITE-näyttely, Toimintakertomus 2007, KI, KIA; H1-H9; Ks. alaviite 20.

¹³⁶ H6.

ero toimintapuoliskojen välillä on suurempi, mitä selittää lehtileikekokoelman systemaattisen kartunnan päätyminen 2000-luvulla ja alkupuolikkaalla laaja-alaisemmin kartutettu, ajankohtainen ja historiallinen materiaali.¹³⁷

Taulukko 2. Kansanmusiikki-instituutissa luetteloidun kirjasto- ja arkistoaineiston vuosi- ja kokonaiskartunnat perustamisvuodesta 1974 otantavuosiin 1997 ja 2020.

Aineisto \ Vuosi	1997	1974–1997	2020	1974–2020	Vuosien 1998–2020 aineistomäärä kokonaiskartunnasta
Äänitallenteet	187 h	2 998 h	4 h 30 min	5676 h 18 min	47,2 %
Av-tallenteet	87 h	626 h	n. 30 h*	1415 h 56 min**	55,8 %
Valokuvat (kpl)	238	9 788	143	28 307	65,4 %
Lehtileikkeet (kpl)	13 155	70 862	368	102 691	31,0 %
Kirjat (kpl)	437	3 509	60	5 035	30,3 %
Levyt (kpl)	82	1 682	10	2 728	38,3 %
* Luku on arvioitu määrä, jota ei ole ehditty luetteloida ko. vuodelle mm. laiteongelmien vuoksi.					
** Luku on vuoden 2019 mukaan.					

Lähde: Toimintakertomukset 1997, 2019–2020, KI, KIA

Instituutti vastaanotti kahdelta yksityiseltä valokuvaajalta Kaustisen kansanmusiikkijuhliin 1960–1980-luvuilla liittyen massiiviset valokuva-aineistot, jotka ajallisesti edustavat taulukon 1 toiminnan alkupuoliskon arkistomassaa ollen luetteloituna jälkimmäisessä. Toisaalta samantapaista ajallista viivettä työtehtävien järjestykseen ja kiireellisyyteen perustuen voi esiintyä omatuottoisen vanhemman aineiston tai lahjoitusten arkistoinnissa, vaikka nämä ennalta sisällöllisesti kartoitettaisiin, niin niille voidaan osoittaa ”(...) väliaikaisratkaisuvälineitä (...) voi mennä useitakin vuosia, että ne odottavat siellä taas oikeaa hetkeä ja oikeita tilanteita (...)”¹³⁸. Vuonna 2009 digitoinnin painopiste siirtyi ääninauhoihin edeten siitä edelleen.¹³⁹

Perustamisestaan lähtien Kansanmusiikki-instituutille on muodostunut huomattava käsikirjoituskokoelma, jota ei ole tietokannassa ja ”(...) se on vähän ongelma

¹³⁷ Vuoden 1985 toimintakertomuksessa mainitaan tallennukseen ja arkistointiin liittyvän toimintatavan kohdalla kirjasto ja levystö ensi kertaa erottavammin omina, aineistollisina paikkoinaan, Toimintakertomukset 1985, 1997 ja 2020, KI, KIA.

¹³⁸ H2.

¹³⁹ Toimintakertomukset 2006, 2009–2010 KI, KIA; H1-H9.

tässä, että saisi joskus laitettua. Toivotaan nyt sitten, kun tulee uusi tietokanta (...) ne ovat vaan viety sinne [arkistoon] ja ne ovat siellä [arkistossa] mapeissa ja niissä lukee, että kenen on ja mitä käsittelee”¹⁴⁰. Eri aineistot kattavan tietojärjestelmän puuttuessa asiakirjapuolelta instituutissa toisen informantin mukaan ”(...) ei ole vielä semmoista tietokannan avaajaa, johon voisimme asiakirjat luetteloida, että ne ovat tavallaan omassa päässämmme, että sitten jos joku kysyy jotain asiakirjaa, niin meidän pitäisi muistaa, että hei siellä on tommoinen kansio arkistossa (...)”¹⁴¹. 2010-luvun jälkipuoliskolta 2020-luvun alkuun tietokantauudistus on ollut enenevästi esillä toimintakertomuksissa.¹⁴²

Kansanmusiikki-instituutti on toiminut perustamisestaan lähtien suomalaisen kansanmusiikin ja sen harrastamisen edistämiseksi sekä alueellisesti että Kaustisen ja sen lähikuntien ulkopuolisesti ja siihen on vähitellen omaksuttu vahvemmin aineettoman kulttuuriperintökäsitteen yleistettyä 2010-luvulla näkemyksiä siitä, ”(...) miten perinnejuuri siirtyy sukupolvelta toiselle tai mitkä ovat niitä hyviä suojelukäytäntöjä tai mikä yhteisöllisyys on (...)”¹⁴³, sillä ”(...) toiminnassa joka sektorilla on hallitsevana suuntautuminen tähän ajatukseen elävästä perinnöstä (...)”¹⁴⁴. Arkistossa työskennelleet informantit kokivat, että arkisto on pohja alueen kansanmusiikki-ilmiolle ja siten myös tukee Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon sijoittumista, sillä se myötävaikuttaa palvelutoiminnallaan elävään perintöön ja kiinnittää eläväisen perinteen siirtymistä sukupolvelta toiselle kansanmusiikkiyhteisön omia tiedontarpeita täyttäen.¹⁴⁵ Kansanmusiikki-instituutin säilyttävästä ja välittävästä toimintapohjasta on toimintakertomuksissa käytetty erilaisia nimityksiä: vuoden 1978 toimintakertomuksessa mainittiin *keruu- ja tallennustoiminta*, vuonna 1984 se oli *tallennus, tutkimus ja arkistointi*, vuonna 2007 se vaihtui *arkistopalveluiksi* ja vuodesta 2018 se on ollut *arkistotoiminta*.¹⁴⁶

---

¹⁴⁰ H3.

¹⁴¹ H2.

¹⁴² Toimintakertomukset 1974–1975, KS, KIA, 2010–2020 KI, KIA; H1-H9.

¹⁴³ H1.

¹⁴⁴ H4.

¹⁴⁵ H1-H9.

¹⁴⁶ Toimintakertomukset 1977, 1984–1995, 1997–1998, 2001, 2003, 2006–2012, 2014–2020, KI, KIA; Toimintakertomukset 1974–1976, 1978–1983, KS, KIA.

4 ARKISTO ANKKURINA AJANVIRRASSA

Arkiston muisti ylittää ihmisen kyvyn muistaa, sillä se levittäytyy sukupolvien ylle. Koska kansanmusiikissa liikkuu valtavasti henkistä ja aineellista perinnettä, arkistossa säilyttämisen arvoiseksi koettu aineisto on merkinä loittonevasta menneestä ajasta. Tämän käsittelyluvun alla tarkastelen informanttien kertomana heidän aktiivisuuttaan asennoitumisena arkistotoimintaan, huomiona arkistoinnin turvaamiseksi ja näkemyksinä ajallisista arkistokerrostumista.

4.1 Asenteen inhimilliset impulssit

Arkiston henkilötoimijoiden asenteissa on muistumia heidän taustoistaan. Koska henkilökohtainen asenne voi olla voimavara arkistotyöhön, siihen kytkeytyy samalla yhteys arkistonhoitajan roolin riippumattomaan puoleen.¹⁴⁷

Informanttien puheiden taustalla liikahteli henkilökohtaisesta elämäkokemuksesta rakennettu kiinnostus Kansanmusiikki-instituutissa työskentelyä kohtaan. Se muodostui omasta kansanmusiikin harrastamisesta, osallistumisesta kansanmusiikkijuhlille, kotiseutuymäristöstä, sukuyhteyksistä, innoittavista kohtaamisista, opiskeluaajoista, omaehtoisesta vastakulttuurin hengestä ja henkisestä kulttuurikipinästä. Arkistoa pidettiin inspiroivana ja alueen pitkää kansanmusiikkiperinnettä vakaana ja tukevana pohjana toiminnan versomiselle. Näin ollen oltiin sisimmältään ”(...) tosi ylpeitä siitä, että meillä on tilkkutäkki, koska olemme sitä mieltä, että sellaisia tarvitaan. Sellaisia, jotka osaavat sitoa asioita yhteen”¹⁴⁸. Arkistotoiminnan ajateltiin risteävän luontevasti muiden toimintatapojen kanssa.¹⁴⁹

Jos joskus digitalisaation edessä arkistonhoitajan työ tuntui tuskastuttavalta, kiinnostunut asenne auttoi eteenpäin ja ajan myötä uusiin asioihin totuttiin, sillä ”tietysti nämä formaatit ovat jatkuva [muutos] ja tulevat aina olemaan”¹⁵⁰ ja ”(...) siinä [digitoinnissa] pitää tehdä sellaisia valintoja, mutta tosi paljon olen itse juuri tällaisia isoja, kuten

---

¹⁴⁷ Hupaniittu 2021, 24–25.

¹⁴⁸ H9.

¹⁴⁹ H1-H9.

¹⁵⁰ H9.

Library Congressia¹⁵¹, seurannut ja millaisia formaatteja ne käyttävät¹⁵². Samaan tapaan työyhteisön kannustus ja hyvä henkilöstöhallinta kompensoivat voimattomuuden tunnetta, joka liittyi monitoimijuuteen ja pysäyttämättömän ajan aineistovirtojen arkistointiin, sillä ”sellainen riittämättömyys tuntuu siinä olevan aina”¹⁵³. Aineettoman kulttuuriperinnön saapumisesta Kansanmusiikki-instituutin toimintaan oltiin innostuneita, koska sen nähtiin vahvistavan tähänastista toimintaa ja suuntaavan nykymuotoista toimintaa eri sektoreilla siten, että ”(...) perintö, mikä on arvokasta ja samanaikaisesti relevanttia, niin se on se perintö, mikä elää tässä päivässä eikä niinkään se perintö, joka on jo hävinnyt tai tallennettu arkistoihin (...)”¹⁵⁴. Samanaikaisesti tiedostettiin aihealueeseen liittyvän sensitiivisyyttä, joka oli erityisen ajankohtaista kulttuuriperintökeskusteluissa, jotka koskivat yhteisölähtöisyyttä ja kulttuurista omimista. Tarpeen tullen oli myös kyettävä reagoimaan ja otettava huomioon moniulotteista kulttuuripolitiikan keskustelua, koska on ”(...) juuri paljon sitä poliittista ja mielipideasioita (...) siinä matkan varrella, että mikä sitten loppujen lopuksi määrää sen, mitä tallennetaan ja mitä ei”¹⁵⁵, kun toimitaan kansankulttuurin ja -perinteen parissa.¹⁵⁶

Lyhyessä ajassa perustamisensa jälkeen Kansanmusiikki-instituutti kiinnittyi kansalliseen kansanmusiikki- ja kulttuurikenttään vieroksuen alkuun virallisten yleisarkistojen palvelukäytäntöjä, joissa kansanmusiikilliset aineistot tuntuivat luoksepääsemättömiltä ja hankalasti saavutettavilta muille kuin tutkijoille. Eräs informantti muisteli 1970- ja 1980-lukuja aikoina, jolloin ”(...) voitiin olla vielä vapaita palvelun suhteen”¹⁵⁷, mikä edesauttoi perinteen elvyttämistyössä levittäen yhteistä hyvää. Vaikuttaakseen myös vastaisuudessa Kansanmusiikki-instituutissa toimintatapoja oli ajan mittaan sopeutettava perustehtäväkiinnikkeisesti tarpeellisiksi katsotuilla tavoilla uusille odotuksille sidosryhmiltä, sillä ajan lakkaamaton virta muuttaa maailmaa ja näkökulmia. Toisaalta pidettiin epätodennäköisenä, että ”(...) joku rupeaisi vastustamaan tätä ajatusta,

---

¹⁵¹ Ks. Christensen 2002, 29–30; Yhdysvaltain kongressin toimesta vuonna 1976 toimintansa aloittanut American Folklife Center keskittyy säilyttämään ja edistämään amerikkalaista kansanelämää ja sen arkistoin pohjana on vuonna 1928 perustettu Library Congress Music Division, AFC (www).

¹⁵² H1.

¹⁵³ H8.

¹⁵⁴ H4.

¹⁵⁵ H9.

¹⁵⁶ H1-H9.

¹⁵⁷ H6.

että ei kannata muistaa (...) hetkittäin voi lipsahtaa siihen (...) en jaksa uskoa, että ihmis-
kunta menisi siihen sille puolelle (...)”¹⁵⁸. Tietämisen tärkeyden ajateltiin tukevan arkis-
totoimintaa.¹⁵⁹

4.2 Arkistotoiminnan suuntavaistot

Arkistossa työskentelevien henkilötoimijoiden, muissa arkistoissa toimivien kollegoiden
ja arkistonkäyttäjien vuoropuhelu muovaa arkiston itseymmärrystä oman toiminnallisen
puolen kehittämiseksi.¹⁶⁰ Näin ollen monenvälisessä dialogissa on heijastumia arkis-
tostrategisesta tavasta toimia, mitä arkistonhoitaja aktiivisena toimijana toteuttaa.

Arkiston arjesta kertoessaan informantit heijastivat vaistomaisesti omia in-
tentioitaan arkiston kehittämissyökimysten rinnalla. Erään informantin toteamuksesta
”mulla on oma minä (...) että tässä iloisesti yhdistyvät ja lomittuvat omat harrastukset,
intressi ja soittimet (...)”¹⁶¹ erottui selkeimmin subjektiivinen toimija, jonka aktiviteetit
henkilökohtaisesta elämänpiiristä kulkeutuivat väistämättä arkiston arkeen kannettuina ja
muovasivat sitä hienoisesti. Henkevä ja rikastuttava vaikutus oli kaksisuuntaista, sillä ak-
tiivinen tallentaminen kultivoi aineiston sisällöntuntemusta ja ”(...) tuotti valtavasti tietoa
(...) henkilökohtaiseen pankkiin”¹⁶², mistä haluttiin jakaa tietämystä ympärille arkistollis-
ena palveluna, omilla tutkimuksilla tai osana jotain julkaisua tietoon, ääneen, videoon
tai valokuvaan liittyvänä intellektuaalisena antina. Lisäksi tämä myötävaikutti arkiston-
hoitajan haluun kehittää osaamistaan siten, että se palvelisi arkistohallintaa suunnitel-
mallisesti ja tukisi taiten myös tiedon välittämistä. Eräs informantti muisteli siirtymävai-
hettaan arkiston arjen vaikutuspiiriin vuosituhaten taitteessa kesän kansanmusiikkijuh-
lien lähestyessä, kun oli ”(...) kauhea kiire ja hässäkkä täällä, niin sitten piti festivaalijan
alkaa suunnittelemaan, että mitäs minun siellä pitää alkaa tehdä (...)”¹⁶³, mihin liittyi
epätietoisuutta käytännön järjestelyistä ennen kuin tallentamisen toimintamalli selkiy-
tyi.¹⁶⁴

---

¹⁵⁸ H9.

¹⁵⁹ H1-H9.

¹⁶⁰ Peltonen 2021, 50–51, 66–68.

¹⁶¹ H2.

¹⁶² H6.

¹⁶³ H3.

¹⁶⁴ H1-H9.

Arkistotyöskentelyyn harjoittelijat toivat väliaikaisena henkilökuntana määräaikaisen työpanoksen, jonka puitteissa riittävällä tiedolla ohjeistettuna he edistivät arkistoinnin ajantasaisuutta mm. laatien sisällysluetteloita ja osallistuen laajemmalti audiovisuaaliseen tallentamiseen, missä heidän taitojaan hyödynnettiin kohdennetummin visuaalisteknisistä osaamista edellyttävissä asioissa. Osa informanteista muistutti ja piti arkiston kokoelmien sisällöntuntemusta tietoammatillisena ominaisuutena, joka arkistonhoitajilla oli lähtökohtaisesti toisenlaista kuin lyhytkestoisemmissa työsuhteissa olleilla harjoittelijoilla.¹⁶⁵

Informantit pohtivat kukin oman aikansa asiayhteyksien kannalta, miten odotukset ovat suunnanneet tulevaa toiminnanohjausta arkistossa. Tiedon avoin saataavuus, digitalisaatio ja aineeton kulttuuriperintö ovat tahoillaan vaikuttaneet arkiston arkeen tavoilla, jotka ”(...) pitää ottaa huomioon ja niitä pitää miettiä (...) pitää pystyä reagoimaan, että jotenkin pysyy kärryillä ja pitää olla hyvin verkostoitunut, että osaa kysyä neuvoa”¹⁶⁶. Aineistoa piti pystyä löytämään kohtuuajassa, digitoinnin tuli olla kiireellinen toimenpide laitteistojen vanhetessa ja uutta ajattelua oli tuotu olemassa olevaan ajatussisältöön, jossa oli osittain samaa pohjaa toiminnan perusteluille.¹⁶⁷

Erilaiset resurssit olivat merkittävä osa arkiston arjen vaikutuspiirissä tapahtuvaa toiminnan suunnitelmallisuutta, mikä näkökulmana siirtyi keskusteluissa erilaisin vaihtelupainotuksin. Eräs informantti kohdisti huomion erityisesti taloudellisiin tekijöihin toivomalla, että ”(...) avustukset pelaisivat, että voitaisiin jatkaa sitä eikä mikään taantuisi eikä jäisi joku asia kesken (...)”¹⁶⁸. Arkiston paloturvallinen tila investointina niin Pelimannitalossa kuin myöhemmin Kansantaiteenkeskuksessa mainittiin useimpien informanttien kerronnassa, sillä ”(...) jo ennen (...) sitä on varmaan alettu suunnittelemaan, niin Viljo S. Määttä ja muut ymmärsivät”¹⁶⁹ ja ”Erkki Ala-Könni on sanonut, että kyllä siellä pitää arkisto olla”¹⁷⁰. Lisäksi eritoten arkistollisen tiedonhallintajärjestelmän vaihtamisen ajateltiin olevan ajoittainen, tarveperusteinen toimenpide, jolla olisi pitkä-

---

¹⁶⁵ H1–H9.

¹⁶⁶ H9.

¹⁶⁷ H1–H9.

¹⁶⁸ H8.

¹⁶⁹ H7.

¹⁷⁰ H6.

kantoisia vaikutuksia. Joskus oli ollut keskustelunavauksia, että ”(...) tehtäisiin samanlainen systeemi eli isojen laitosten kanssa, jotta voitaisiin aineistoa jakaa tai verrata tai vaikka siirtää toiseen paikkaan sama tieto. Voitaisiin vaikka Kaustisella katsoa sitä, mitä on SKS:ssa, mutta tämä on pieni arkisto”¹⁷¹. Paperikortillisen tiedonhallinnan jälkeen suunnitelmissa oleva tietokantajärjestelmän vaihtaminen olisi tullessaan arkiston kolmas. Asia on ajankohtainen, sillä nyky maailmassa aktiivisemmin toimiakseen Kansanmusiikki-instituutin arkisto tarvitsisi nykyistä tietokantajärjestelmää toiminnoiltaan kehittyneemmän version, joka parantaisi tiedon saavutettavuutta ja jonka kautta läsnäolo Finnessa olisi mahdollista. Myös arkistointiin liittyvät haavoittuvuudet sähköisessä toimintaympäristössä mietityttivät informantteja, että ”(...) mietitään ne worst case (...)”¹⁷², mihin liittyen yksi informanteista pohti rajapintayhteyden luomista ulkopuoliselta palvelimen tarjoajalta omalle palvelimelle, mikä varmuuskopioiden turvaisi paremmin tietojen säilyvyyttä.¹⁷³

Koska ensimmäinen arkistonhoitaja oli kolmas valituksi tullut toimihenkilö Kansanmusiikki-instituuttiin, kerätyn ja tallennetun aineiston arkistointia pidettiin arvossa ja se nähtiin kantavana voimana, sillä ”(...) se on ihan alusta asti laskettu, että arkisto on tietynlainen sydän siellä”¹⁷⁴. Alkuun arkiston käyttäminen liittyi vahvasti tutkimukselliseen näkökulmaan, mistä syystä ajankohtaiseksi tuli ”(...) laatia ammattikirjasto (...) josta sai olla ikuisesti ylpeä ja teimme sen niin tehokkaasti (...) joka on edelleenkin aika hyväkuntoinen ja sinne on hankittu jatkuvasti uutta kirjallisuutta, mutta se liittyy tähän arkistomiljööseen aivan ehdottomasti”¹⁷⁵. Toinen informantti mietti arkiston tulevaisuuden näkymiä yleisemmin taustoitettusti, että ”(...) tulevaisuutta pystyy suunnittelemaan järkevämmiin ja paremmin ja onnellisemmin, jos tietää historiastaan jotain tai ymmärtää sitä (...) muistetaan, mistä ollaan tulossa ja tulevaisuudessa (...) ihmiselämän ihan keskeinen ajatuksien kiertokulku asiasta (...)”¹⁷⁶. Tähän liittyen eri aikoina oli ollut opiskelijavierailuja, joiden tiiviimpää käynnistämistä suunniteltiin jälleen mm. Sibelius-Akatemian suuntaan.¹⁷⁷

---

¹⁷¹ H8.

¹⁷² H1.

¹⁷³ H1-H9.

¹⁷⁴ H7.

¹⁷⁵ H6.

¹⁷⁶ H9.

¹⁷⁷ H1-H9.

Laajalti informanttien keskuudessa tiedostettiin arkiston alinomainen keskenäisyyden piirre, joka merkitsi, ”(...) ettei arkistossa tule ikinä valmista”¹⁷⁸ ja ”(...) ettei Kaustisella nollapisteestä lähtien ollut tarkoitus kerätä yleisarkistoa tai niin paljon kuin ehditään”¹⁷⁹. Suomen Kirjallisuuden Seuran arkistoa ja Tampereen Kansanperinteen arkistoa pidettiin ensiluokkaisina, mutta niitä ajateltiin tutkittavan vähän, mikä instituutin alkuaikoina ”(...) toi sellaisen pessimistisen aspektin siihen, että saman tien, kun tallennetaan, niin otetaan tutkimuksellisesti irti se tieto, mikä on saatavissa. Se oli tietysti hirveän idealistinen lähtökohta eikä se toimi kokonaisuudessaan”¹⁸⁰. Siitä keräyspohjasta muodostui tallennusperusta, joka ”(...) on meillä ollut arkistossa hyvin pitkään tai alusta saakka punainen lanka”¹⁸¹. Vuonna 2013 Suomi ratifioi Unescon aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimuksen, mihin ”(...) ennen jo täältä Kaustiselta tuli sellainen viesti, että Suomen pitäisi se ratifioida ja Kaustinen olisi siinä mielessä hyvä kohde (...) niin varmaan viisi vuotta sitten, kun sen itsekkin hoksasi (...) kun sen havaitsi, niin olin kyllä aika vakuuttunut siitä, että tämä on uusi tapa, jolla sanoitamme toimintaamme ja siinä mielessä myös arkistomme toimintaa”¹⁸². Useat informantit mainitsivat kaustislaisen viulunsoittoperinteen virallistavan kulttuuriperintöprosessin olevan käynnissä.¹⁸³

Informantit näkivät Kansanmusiikki-instituutin tallennusvastuissaan peilaavan kansanmusiikkikenttää, jonka osalta kansantanssin tallentamista pitäisi lisätä ja siihen oli pyritty kiinnittämään erityisesti huomiota. Perustehtävän pohjalta eräs informantti kertoi, että ”(...) välillä miettii, onko tämä nykypäivää, että nauhoitamme sata tuntia vuosittain, mutta sitten taas toisaalta miettii, että jos sitä ei kukaan tee, niin eikö se juuri silloin ole nykypäivää”¹⁸⁴. Sama informantti nosti esiin myös huolensa moniäänisyyden puolesta. Hänestä valtion olisi tarkoituksenmukaista tukea mahdollisimman monia ja erilaisia arkistoja, jotta moniäänisyys yhteiskunnassa tallentuisi, koska tukemalla yhtä organisaatiota tai keräystahoa portinvartijuudet nousevat esiin. Näin ollen muistamisen edistämiseen tulee kansallisesti panostaa, sillä ”kansallisille muistiorganisaatioille on

---

¹⁷⁸ H8.

¹⁷⁹ H6.

¹⁸⁰ H6.

¹⁸¹ H9.

¹⁸² H9.

¹⁸³ H1-H9.

¹⁸⁴ H1.

myös ehdottomasti tarvetta (...)”¹⁸⁵ ja ”muistiorganisaatioille tulevaisuus on tosi tärkeää”¹⁸⁶. Niitä pidettiin korvaamattomina toimijoina myös digitalisaation vaikutuspiirissä, jossa niiden perustehtävä takaa tulevaisuutta, sillä netin tallennuspalveluista vastaavat suuryritykset eivät ole kansallisvaltioiden omistamia ja toimivat eri maiden lainsäädäntöjen ja moraalikäsitteiden lähtökohdista käsin. Näin ollen ”(...) on vähän työläämpää saada ihmiset uskomaan, että edelleen kannattaisi lähettää sinne arkistoon (...)”¹⁸⁷, sillä vaihtoehtoisia tiedonvälityskanavia on monia.¹⁸⁸

4.3 Musiikkiarkiston ajallinen näköalapaikka

Menneisyyttä muistavina arkistot on vankkumattomasti yhdistetty prosessiin, joka mahdollistaa tutkimuksen. Musiikillisesta asiastiedosta tulee arkistoinnin myötä historiallinen lähde, joka ilmentää asiakirjana paikkaa kansanmusiikin pitkässä esitysketjussa. Kansanmusiikin ja -tanssin yhteenliittymä kollektiivisena perinteenä kuljettaa ajassa kulttuuriantonesta, johon on sulautuneena menneisyyttä ja joka muuntuu jatkuvasti.¹⁸⁹ Tätä elävän perinteen pysähtymättömyyttä voi olla haastava ymmärtää ilman riittävää kontekstointia.

Kansanmusiikki-instituutin arkistoa pidettiin yleisesti tärkeänä palasena kokonaisuutta, jonka vaikutus kansanmusiikkikentälle ja Kaustisen musiikkikulttuurille oli huomattavaa. Informantit näkivät arkiston ajallisen asemoinnin muuttumisen omista arkistotyöskentelyn vaikutuspiiriin liittyvistä aikaikkunoistaan. Eräs informanteista pohti, että tällä hetkellä (...) tuntuu, että nyt on enemmän [haasteita] (...) ettei siinä mitään suurta haastetta silloin vielä ollut”¹⁹⁰. Toinen puolestaan arveli, että instituutin alkuaikoina ”oltiin hyvin avomielisiä siitä [arkistosta] ja varmasti se ei nykyään ole enää edes mahdollista sellainen avomielisyys (...)”¹⁹¹. Toisaalta jotkut informanteista tiedostivat vahvasti digitalisaation vaikutuksen arkistoihin, minkä seurauksena ”(...) arkistojen olemassaolon perusteleminen ei ole tavallaan enää niin itsestään selvää, että ennen vanhaan

---

¹⁸⁵ H1.

¹⁸⁶ H9.

¹⁸⁷ H4.

¹⁸⁸ H1-H9.

¹⁸⁹ Hupaniittu 2021, 27, 33, 37–38; Peltonen 2021, 65–68; Björkholm 2014, 80–81; Lybeck et al 2006; Ks. esim. Hakamäki 2018, 38.

¹⁹⁰ H3.

¹⁹¹ H6.

se on ollut ainoa keino, millä asiat säilyvät”¹⁹², sillä ”(...) musiikin esittäminen ja osallistuminen (...) menevät varmaan sinne nettiin”¹⁹³. Siihen ei kuitenkaan uskottu, että ”live-soittaminen ja -tanssiminen loppuisi (...) koska käsillä tekeminen on syvällä ja samalla se itsensä ilmaiseminen laulamalla, soittamalla ja tanssimalla (...) se ei varmaan katoa, mutta voin kuvitella, että se tulee erilaiseksi (...)”¹⁹⁴. Koronavuosina 2020 ja 2021 kansanmusiikkijuhlat järjestettiin virtuaalifestivaaleina, joiden ohjelmistoon pelimannit halutessaan saattoivat lähettää omia videoitaan, jotka tallennettiin heidän suostumuksellaan arkistoon, mitä pidettiin osoituksena siitä, että tavallisten esiintymisten rinnalle tulevat perustavanlaatuisemmin myös virtuaaliset tapahtumat.¹⁹⁵

Kansanmusiikin ja sen harrastamisen edistäminen Suomessa on ollut instituutin päätehtävä alusta saakka ja osana sitä keskeisellä sijalla on ollut soittajakentän tavoittaminen kansanmusiikkijuhlilta, (...) niin sehän oli nykypäivää (...) ja se johtui siitä, että juhlakaudet olivat siinä ja juhlissa oli viikon aikana mahdollisuus havainnoida ja tallentaa (...)”¹⁹⁶ ja ”se [tallennus Kansanmusiikkijuhlilta] on ehkä se, joka sitä [arkistoa] eniten värittää. Nyt tietysti [se värittää] entistä enemmän, kun elävän perinnön ajattelu on nousut maailmalla viimeisen 15–20 vuoden aikana vahvasti esille”¹⁹⁷. Informantit korostivat tallennustyössä tapahtuvan vallitsevan ajan näkökulman tavoittamista, joka on ”(...) semmoinen jatkumo, että voimme sen aineiston perusteella tarkastella sitä lähes sieltä vuodesta 1968 tähän päivään asti (...)”¹⁹⁸. Siinä ”(...) meidän instituuttimme on tavallaan jatkanut sitä Ala-Könnin taltiointitapaa, nimenomaan sitä taltiointitapaa, vaikka emme olekaan enää semmoinen, joka kiertää ovelta ovelle, niin (...) tallennetaan prosessitapaa”¹⁹⁹, mikä palautuu siihen, että informanttien mielestä arkistossa ”(...) on aika pitkälle kyse musiikkiarkistosta ja erikoisuus meidän arkistossamme on nimenomaan, että se käsittelee tämän päivän musiikkia ja on aina käsitellyt tämän päivän musiikkia”²⁰⁰. Alkuaikeihin liittyen muisteltiin instituutin omaa, vahvaa tutkimusaspektia, jonka rinnalle vähi-

---

¹⁹² H4.

¹⁹³ H2.

¹⁹⁴ H2.

¹⁹⁵ H1-H9.

¹⁹⁶ H6.

¹⁹⁷ H9.

¹⁹⁸ H2.

¹⁹⁹ H1.

²⁰⁰ H9.

tellen muodostui lisää toimintatapoja. Tallennustuvissa järjestettiin soittotyöliien kuvaamista, tutkimushankkeissa oli paikallishistoriaa, soittimia tai jokin erityinen aihe ja pitäjäretkiä tehtiin ”(...) kuin Könnin [Erkki Ala-Könni] kanssa Tampereen yliopistossa”²⁰¹, jolloin kansanperinneihmisyyteen kuului olennaisesti kansanmusiikin asioiden tallentaminen ja arkistointi tuleville sukupolville.²⁰²

Lähimenneisyyden ajatusmallit ovat muovanneet käsityksiä primitiivisen musiikin tallentamisen alkusyistä ja laajemmalti muutakin toimintaympäristöä, mihin liittyen erään informantin mielestä ”(...) Ala-Könnin katse oli aika ylhäältä päin katsova (...) paljon määritelty sitä, mitä sen kansan pitää olla ollakseen kansanmusiikkia (...) autenttista kansanmusiikkia, niin eihän mitään semmoista ole (...)”²⁰³. Toinen informantti kiinnitti puolestaan huomiota valo- ja videokuvauksessa tapahtuneeseen painopisteiden siirtymisiin: ”(...) miten se musiikki on läsnä arkipäivässä, että se on tullut oikeastaan (...) kun meillä on tämä Unesco-prosessi täällä (...) kaustislaisen viulunsoiton hakemus, niin siihen liittyen sellaista dokumentointia (...) että ei niinkään tällaisia esiintymislanteita välttämättä”²⁰⁴. Lisäksi sovittamisen ilmaantuminen kansanmusiikkiin tuntui yhdestä informantista alkuun vaikealta hyväksyä, mutta ”nyt se tuntuu jokapäiväiseltä, että kaikki muuntelevat perinteistä kansanmusiikkia uusilla sovituksilla (...)”²⁰⁵, mihin liittyi lainsäädännön huomioon ottamista. Informantit tiedostivat internetin eri tiedonvälityskanavien, esimerkiksi Youtuben ja Facebookin, paikkariippumattomina alustoina olevan helpomman esiintymisen mahdollistajia, mutta toisaalta asialla oli myös kompleksinen puolensa, sillä niissä ”(...) tarjonta on sitten niin valtavaa, että sinne [internetiin] sitten hukkuu, että sieltä etsiminen ja löytäminen on hankalaa”²⁰⁶. Yksi informanteista huomautti, että ”kansanmusiikkiarkistojen voima on ehkä siinä, että ihmisen oma luovuus tulee sieltä, että mitä he itse tekevät”²⁰⁷, sillä julkisista kanavista tuleva musiikki yhdenmukaistuu maailmalla ollen vain vähäinen osa ihmiskunnan tuottamasta musiikista.²⁰⁸

---

²⁰¹ H7.

²⁰² H1-H9.

²⁰³ H1.

²⁰⁴ H4.

²⁰⁵ H8.

²⁰⁶ H2.

²⁰⁷ H5.

²⁰⁸ H1-H9; Kansanmusiikki-instituutin arkistonmuodostussuunnitelman 4. kohdassa on kirjattu kaksi lainsäädännöllistä näkökohtaa, tekijänoikeuslaki ja henkilötietolaki. Ensiksi mainitun yhteydessä todetaan, että

Informantit olivat mielissään ajastaan arkiston läheisyydessä, johon liittyi henkilökohtaista kutsumusta ja jännitteistä selviytymistä. Eräs heistä totesi, että ”nyt sitä [kaustislainen viulunsoitto] arvostaa vielä enemmän, kun on itse saanut sen vaiheen [tyylin tallennus] elää musiikin parissa näin tiiviisti, niin juuri tämä Unesco-asia (...)”²⁰⁹. Toinen oli ”(...) erittäin onnellinen siitä, että satuin olemaan siellä 1970- ja 1980-luvuilla (...)”, millä hän viittasi palvelutoimintaan liittyvän vapauden kaventumiseen myöhemminä aikoina. Kolmas muisti, että Ala-Könni-opiston uudelleen käynnistämisen yhteydessä oli ”(...) ehkä valtakunnallisempikin keskustelu (...) kansanmusiikkikoulutus ja portaat, että siinä nähtiin hyvin (...) tarve sille, että on tällaisia ennen konservatorioita ja ammattikorkeakoulutason- sitä ennen olevia vapaan kansan sivistyksen piiriin kuuluvia oppijuttuja (...)”²¹⁰. Nämä seikat toteen näyttivät sen, ettei toiminnan perusteleva ollut irrallinen ajastaan saatikka arkistoyhteydestä, kuten myöhemmin tavoite Unesco-luetteloinnista osoitti ilmestyttyään vuodesta 2015 toimintakertomusten suunnistusvisioksi. Siinä tämän ajan näkökulman tavoittamiseen liittyi vahvasti ”(...) ajatus myös tietyn haltijuuden tämmöisestä yhteisöllisyydestä, että aloite ja omistajuus pitäisi olla tällä perinteitä harrastavalla yhteisöllä eikä niin asiantuntijoilla tai viranomaisilla (...)”²¹¹, millä tarkoitettiin riippumattomuutta vaikutusvaltaisesta määräävyydestä, sillä ”aikaisemmin se on ollut aika paljon, että asiantuntijat, vaikka professorit ja instituutin johtaja, sanovat (...)”²¹² ja lisäksi tärkeää oli myös ”ei se, mitä ammattilaiset tai jotkut tuottajat tai managerit käskivät tai pyytävät, vaan minkälaisia tulkintoja ihmiset itse tekevät”²¹³. Eräs informantti huomautti, että festivaalinauhoitteissa Kaustisen kansanmusiikkijuhlilta näkyvä esiintyvien harrastajapelimannien kohdalla sukupuolten välinen tasa-arvokysymys, joka ajan myötä on määrällisesti tasoittunut mies- ja naismuusikoissa jälkimmäisten suuntaan.

”osa arkiston aineistosta on tekijänoikeudellisesti statukseltaan tulkinnanvaraista: perinteisesti länsimaisen oikeuskäytännön piirissä tekijänoikeus ei ole koskenut folklorea, jonka on ajateltu kuuluvan kulttuuriomaisuuden julkiseen alueeseen. Kuitenkin eettiset näkökohdat puoltavat käsittelemään folkloren tuotteita lähikäyttökohtaisesti teoksen kaltaisina tekijänoikeudellisina kohteina”, Arkistonmuodostussuunnitelma 2012, 3, KIA; Vuonna 2019 voimaantullut tietosuojalaki Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen pohjalta kumosi henkilötietolain, Tietosuojalaki 2018/1050, 1. luku, 1 §.

²⁰⁹ H8.

²¹⁰ H5.

²¹¹ H4.

²¹² H9.

²¹³ H5.

Tähän liittyen hän arveli, että kansanmusiikkiin liittyvää portinvartijuutta olisi etsittävä myös instituutin ulkopuolelta.²¹⁴

5 ARKISTOTOIMINNALLISET RESURSSIVARANNOT

Jokaisella arkistolla on oma menneisyytensä, jonka puitteissa aineistoa on tallennettu eri aikoina ja aineistokokonaisuudet ovat muodostuneet nykyiselleen. Koska arkisto on ihmisen rakentama luomus, myös musiikkiarkistossa aktiivinen toiminta arkisto-organisaatioiden yhteisellä sektorilla kansallisen muistin kantajana kansanmusiikista edellyttää panostamista omaan, kehittyvään toimijuuteen ja ylläpitävää huolehtimista siitä.²¹⁵ Tässä käsittelyluvussa perehdyn informanttien ajatuksiin arkistotoiminnan mahdollistavista seikoista.

5.1 Juureva osaaminen

Koska henkilötoimijat toteuttavat arkistotoimintaa omalla osaamisellaan ja tietämyksellään, heidän aktiivisessa työtavassaan on myös omakohtaista menettelyä. Siten musiikkiarkistossa työskentelemisessä ammatilliseen osaamiseen sulautuneella henkilökohtaisella taustalla on vaikutusta.²¹⁶

Haastatteluissa informantit sivusivat henkilökohtaista osaamista oman arkistokokemuksellisen toimijuuden kautta: monipuolinen koulutus tietotaitoineen, kollegiaalisesti jaettu ymmärrys, musikaalisuus, paikallistuntemus, omat harrastukset ja sisälöntuntemus olivat asioita, jotka antoivat erityisesti tukea arkiston vaikutuspiirissä työskentelemiselle.²¹⁷ Näitä seikkoja ei pidetty absoluuttisina ehdottomuuksina, vaan informanttien puheissa osaaminen koostui monista osatekijöistä ja omakohtaiset painotukset vaihtelivat riippuen siitä, mistä näkökulmasta käsin he arkiston vaikutuspiirissä olivat ja mikä heidän ajallinen etäisyytensä siihen oli.

---

²¹⁴ H1-H9.

²¹⁵ Hupaniittu & Peltonen 2021, 7–8; Hupaniittu 2021, 30.

²¹⁶ Ks. esim. Thedens 2002, 76.

²¹⁷ H1-H9.

Osaaminen kytkeytyi vahvasti lisääntyvän teknistymisen ja digitalisaation jatkuvan läsnäolon hallintaan työympäristössä, mikä näkyi selkeästi informanttien vastauksissa: digitaalisen äänen kanssa oli tultava toimeen, erilaisten ja eriaikaisten audiovisuaalisten tallennusmedioiden valikoima ympärillä oli moninainen ja monipuolisen teknisen osaamisen katsottiin olevan hyödyksi, sillä laitteiden käyttäminen ja huoltaminen oli toistuvaa. Informaatiotekniikan normien ja ohjeiden tuntemus sekä yleisesti alan keskustelujen seuraaminen liittyivät yleisemmin standardien mukaan toimimiseen, joka ulottui arkistotyöskentelyssä syvemmälle tekijänoikeuteen ja tietosuojaan liittyvien asioiden tuntemukseen. Tässä yhteydessä informantit toivat esiin arkistoon liittyvää toimijuuttaan niiden toimintamahdollisuuksien mukaan, joiden puitteissa heidän oli mahdollista osaaamistaan toteuttaa: pienellä arkistolla henkilöresursseja piti suunnata ja kohdentaa valikoivasti, mikä rajoitti vaihtelevasti asioihin perehtymisen syvyyttä ja priorisoi paikoitellen toiminnan järjestystä. Toisaalta asioiden tekemistä oli mahdollista myös jakaa toisille tilanteiden niin salliessa, mikä madalsi työn kerrostuneisuudesta johtuvan kuormittuneisuuden tunnetta. Jotkut informanteista pitivät tietosuoja-asioita monimutkaisena ja aikaa vievänä puolena arkistotyössä ja tallentamisen joustavassa toteuttamisessa. Monien asioiden yhtäaikainen käsitteleminen kuului olennaisena osana arkiston arjessa toimimiseen ja arkiston tasolta lähtevä asioiden yhdistäminen nähtiin vahvuutena edelleen myös tulevaisuudessa, missä on mietittävä, ”(...) miten aineeton kulttuuriperintö ja Unesco liittyvät tähän arkistotyöhömmä (...)”²¹⁸ ja perusteluissa pitää ” (...) osata käyttää aineettoman kulttuuriperinnön käsitteistöä”²¹⁹. Organisaatiosta ulospäin yhteistyöhankkeet, toiminnan rahoitukseen liittyvät asiat, sidosryhmä- ja poliittinen vaikuttaminen ja uusimpana Unesccon aineettomaan kulttuurisuojausohjelutyöhön liittyvät asiat täyttävät kulttuuripoliittista kokonaisuutta sekä kansallisesti että kansainvälisesti.²²⁰

Kehittyminen arkistotyöskentelyssä ja ajantasaiset taidot käytännön työssä edellyttivät osaamisen täydentämistä erilaisilla koulutuksilla, millä oli näkyvää vaikutusta ammattitaidon ylläpitämiseksi ja siten arkistotoiminnan edistämiseksi. Tämän näkemysten jakoivat laajasti eri aikoina arkiston vaikutuspiirissä toimineet henkilöt, sillä asi-

---

²¹⁸ H9

²¹⁹ H9

²²⁰ H1-H9.

antuntijakeskeisessä organisaatiossa toiminnan toteutuminen on henkilöstön ammattitaidon varassa kaikilla tasoilla.²²¹ Tähän haastatteluissa esiin tulleeseen näkemykseen nivoutuvat 1940-luvun sotien jälkeen perustettujen muistiorganisaatioiden osalta 2000-luvun ensimmäisten vuosikymmenten henkilökuntaan liittyvät haasteet, joina pidettiin jatkuvuuden turvaamisen kannalta sukupolvenvaihdosta ja pätevien työntekijöiden hakeutumista alalle.²²²

Ajatukseen monipuolisesta koulutuksesta liittyi informanteista läheisesti myös osaaminen toimia itseohjautuvasti ryhmädynamiikasta huolimatta. Käytännön kokemuksen lisääntyessä oma asiantuntijuus kasvoi ja sitä ruokkivat niin kyky kehittyä jatkuvan oppimisen välityksellä kuin vuorovaikutus muiden musiikkiarkistokentän toimijoiden kanssa, joilta opittiin ja saatiin vaikutteita ja joille vastavuoroisesti annettiin neuvoja. Tämä verkostosuhde vaikutti informanteista tasapuolistuneen arkiston olemassaolon vakiinnuttua etenkin perinteikkäämpien Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Kansanperinteen arkistojen kanssa, sillä verkostoitumisen lisäksi oli kyettävä osoittamaan oma tarpeellisuutensa musiikkiarkistojen joukossa.²²³

Organisaation sisäinen taso ohjaavine asiakirjoinen ja näkyvine tahtotilan kirjauksineen oli olemassa, vaikka se ei kaikkina aikoina ollut julkikirjattua samalla tavalla arkistopolitiikkana tai -strategiana. Silti arkiston vaikutuspiirissä työskentelevät ihmiset olivat tottuneet siihen, että toiminta toteuttaa itseään ihmisten kautta levittäytyen. Tätä tukee toimintakertomus vuodelta 1977, jossa ”kansanmusiikki-instituutti on tutkimuslaitos, joka harjoittaa aktiivisesti popularisointia”. Osittain tästä syystä eri aikojen informantit sanoivat pitävänsä itsestäänselvyytenä, mitä tallennetaan ja miksi niin tehdään, kun samanaikaisesti tallennuksen näkökulman tärkeys perinteeseen korostui, mikä edellytti asianmukaista arkistointia. Lisäksi samassa toimintakertomuksessa todetaan, että Kansanmusiikki-instituutin siihenastista toimintaa on uudistettava palvelutoimintalähtöisesti eikä tämä toteudu muutoin kuin toimihenkilöiden määrää lisäämällä. Infor-

---

²²¹ H1-H9.

²²² Muistiorganisaatiossa hallittu henkilöstösukupolven vaihdos mahdollisti tietojen ja taitojen siirtymisen viestikapulanomaisesti seuraavalle sukupolvelle ja monipuolista, akateemiseen tutkintoon johtanutta peruskoulutusta pidettiin työkalupakkina, joka mahdollisti henkilöstön toiminnan kulttuurin suojelutyössä museoissa, kirjastoissa ja arkistoissa. Tätä osaamista erilaiset täydennys- ja jatkokoulutukset ajantasaistivat, vaikka palkka ei naisvaltaisella alalla ei vastannut vaatimustasoa, Vilkuna 2015, 352–353.

²²³ H1-H9.

manttien puheissa tämä varhainen lausuma kaikui enenevässä määrin osaavana varautumisena toiminnan kehittämiseen tutkimuksellisista lähtökohdistaan arkistohoidolliseen suuntaan, työtehtävien laajempaan jakautumiseen ja vilkastuvampaan asiakasvirtaan.²²⁴

5.2 Yhteistyön ulottuvuudet

Kansanmusiikki-instituutin arkistotoiminnassa tapahtuu vuoropuhelua eri suuntiin multilateraalisesti. Näin ollen niin yhteiskunta ja yhteisöt yksilöineen kuin arkistosektori laajemmalti vaikuttavat arkistohoitajan toimenkuvan ympärillä²²⁵.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Kansanperinteen arkisto nousivat haastateltavien kesken esiin erityisen merkittävänä yhteistyötahoina, joiden kesken arkistojenvälinen vuorovaikutus oli kiinteää ja jatkuvaa. Niillä oli kosolti kokemusta ja myös kansanmusiikkiin liittyvää aineistoa entuudestaan. Koettiin, että niiltä sai hyviä neuvoja ja molemmissa oltiin avuliaita auttamaan arkistotoimeen liittyvissä asioissa. Useimmiten ihmiset tunsivat toisensa henkilökohtaisella tasolla ja olivat monien arkistojen asiakkaita. Muita nimeltä mainittuja musiikkiarkistotoimijoita olivat Sibelius-Akatemia, Kotimaisen kielten keskus, Sibelius-museo, Harmonikka-instituutti, Suomen Jazz ja Pop Arkisto/Musiikkiarkisto, Finlands svenska folkmusikinstitut, Työväenmusiikki-instituutti ja Kansanmusiikin keskusliitto. Säännöllisen yhteistyön tavoitteena oli löytää yhdessä myös uusia resursseja, jotka koskivat osaltaan arkistointia, eikä sen ajateltu olevan kilpailua, sillä rahoitukselle oli monia hakemuskanavia.²²⁶

Eräs informantti muisteli lämpimästi äänitearkistopäiviä, joita oli ollut tapana järjestää vaihtelevasti eri arkistoissa. Ne olivat tarjonneet mielenkiintoista tietoa ja koonneet väkeä yhteen. Pohdinnat ääni- ja videotallenteista, suunnitelmat yhteisistä, harvinaisiksi käyvistä laitehankinnoista, liittymismahdollisuudet kansalliseen Finna-tietokantajärjestelmään, tallennusvastuiden toteutuminen ja varmuuskopiointijärjestelmään liittyvät seikat olivat asioita, joista muiden arkistotoimijoiden kanssa keskusteltiin paljon eri foorumeilla. Tärkeänä pidettiin myös asiakaskokemuksen kannalta, että osattiin ohjata

---

²²⁴ H1-H9; Esimerkiksi Arkistonmuodostussuunnitelma 2012, KIA; Toimintakertomus 1977, KIA.

²²⁵ Peltonen 2021, 68.

²²⁶ H1-H9.

oikeaan paikkaan joko kyselyiden tai aineiston tarjoamisten suhteen. Usein haettiin synergiaa toisilta arkistotoimijoilta suurien kysymysten äärellä toimimiselle. 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa elättiin vilkastuvan digitoinnin aikaa valtakunnallisesti ja sen tiimoilta oli myös yhteisiä seminaarisarjoja, tutkimusprojekteja ja digitointiyhteistyötä. Vuosituhannen vaiheessa äänitearkistojat oli noussut polttavaksi puheenaiheeksi arkistokentällä. Tämänkaltaiset muutosvoimaiset asiat vilkastuttivat keskusteluyhteyksiä nopeasti, sillä kaikki arkistotoimijat kävivät läpi samaa murrosta ja samoja vaihdoksia. Käytännön ongelmia tuli kaikilla yhtäläisesti vastaan, mistä syystä verkkaista siirtymää saattoi esiintyä arkistokohtaisesti järjestely- ja luettelointiasioissa edeltäneiltä sukupolvilta seuraaville. Kaikki menivät samaan suuntaan, mutta kukin tahollaan eteni omaan tahtiinsa.²²⁷

Oppilaitosyhteistyötä ja koulutustoimintaa pidettiin kotimaisissa ja ulkomaisissa seminaareissa verkostoitumisen ja tutkimuspuolen lisäksi tärkeänä, koska sillä tavoin paitsi aihetta myös kansanmusiikkiin liittyviä arkistoja sekä omaa että muita tehtiin tutuksi ja opetettiin käyttämään niitä. Opetus toteutettiin aina suhteessa arkistoon ja tämä näkyi eritoten Ala-Könni-opiston kansanmusiikkilinjalla. Sen aikana järjestettiin monenlaisia tanssi- ja soitinkursseja ja arkista vilskettä kansanmusiikin ympärillä riitti. Niinpä eräässä vaiheessa sen puuttuessa kaivattiin tätä elähdyttävää vaikutusta, jota asiaan orientoitunut opiskelijaryhmä oli ympärilleen sieltä levittänyt. Toisaalta ajateltiin myös ennakkoivasti, että vierailevien ryhmien ja yksittäisten vierailijoiden joukossa saattaa olla henkilöitä, joista ”(...) muutama jää koukkuun (...)”²²⁸, millä mahdollisesti on pitempiaikaisia seurauksia ja polkuriippuvuuksia liittyen Kansanmusiikki-instituutin toimintaan yleisemmin. Lisäksi jotkut informanteista muistelivat lapsuuden ajan kansanmusiikkijuhlavierailuja ja opiskeluaikojen käyntikertoja, joissa heidän varhainen yhteytensä Kaustisen kansanmusiikkiperinteeseen kiinnittyi.²²⁹

Paikallistasolta, joka oli lähellä arkistoa, tärkeänä pidettiin yhteisöä, jonka toimintaan arkisto perustuu, mutta laajemmin myös koko yhteiskunnan ajateltiin liittyvän arkiston olemassaoloon. Kansanmusiikkijuhlilla oli ollut alusta alkaen tallennustoimintaa

---

²²⁷ H1-H9.

²²⁸ H5.

²²⁹ H1-H9.

ja lehtileikkeiden kokoamista, joka siirtyi Kansanmusiikki-instituutille. Tätä pidettiin onnekkaana seikkana. Ruohonjuuritasolle kurkottaminen asiantuntijatason sijaan nähtiin tavoiteltavaksi asiaksi, jolloin valtapositionsa olisivat yhteisöt ja perinteenharjoittajat. Siksi pyrittiin keskustelemaan ihmisten kanssa aidosti tuumailemalla ilman välitasoja, joita saatettiin pitää kiusallisina ja vaivaannuttavina. Jotta he kertoisivat, mikä heistä on tärkeää perinnettä ja siten tallentamisen arvoista, sillä ”(...) kollektiivisella tasolla arkistolla on hyvä muisti”²³⁰. Tiivis yhteydenpitäminen keskipohjalaiseen pelimannikenttään ja laajemmalti oli olennainen osa sosiaalisten suhteiden hoitamista ja niitä oli myös ylläpidettävä aktiivisesti, vaikka tämä ei välttämättä aina tiedostettua ollutkaan. Se oli yksi hieno tapa ylläpitää suhteita ja osoittaa yhteisöllistä arvontoa aineistonluovuttajiin ja perinteenharjoittajiin ja ylipäättään ympärillä olevaan elävään perinteeseen, jonka vuoksi oltiin olemassa ja työtä tehtiin. Informantit tiedostivat myös, että ”(...) vaikka arkisto- ja kulttuurityö tekevät hirveän paljon (...) on hyvä tajuta, ettei kyse ole mistään absoluuttisesta. Se tuo siihen vähän- Ettei ole niin vakavaakaan, vaan vähän maanläheisempää”²³¹, sillä ei ollut ehdotonta kulttuuria, vaan ihmisten välisistä sopimuksista juontuvat kulttuuriksi ja arvoiksi kutsutut asiat.²³²

Toimivaa ja vuorovaikutteista yhteistyötä omassa työyhteisössä pidettiin arvokkaana asiana ja samanhenkisen kulttuuriymmärryksen jakaminen oli haastateltavista tärkeä voimavara vaihtelevan työtaakan ja -kiireen keskellä. Myös monitasoinen läsnäolo päätöksentekotilanteissa nähtiin hyvänä asiana, vaikka käsitelty aihe olisi vain välillisesti liittynyt haastateltavan työnkuvaan. Koska instituutissa on ollut aina monta toiminta- ja vaikuttamistapaa, toimintayksiköiden välisen yhteistyön sujuvuus oli keskeistä ja antoi vahvuutta koko toiminnalle. Esimerkiksi Unescon aikaan on kymmenen erilaista tapaa, joilla toimitaan, niin ”(...) löydämme aineettoman kulttuuriperinnön käsitteestä uutta energiaa (...) tai viisautta tai ajattelua ja energiaa, jolla voidaan sitten tehdä työtämme

---

²³⁰ H9.

²³¹ H9.

²³² H1-H9.

paremmin”²³³. Ajan mittaan toimintayksiköiden määrä on vaihdellut ja niitä on sisällöllisesti sopeutettu ajallisiin olosuhteisiin.²³⁴

Lisäksi arvostettiin myös sitä, että ihmiset ehtivät omilta töiltään auttamaan toisia, jos jonkun mieltä askarrutti jokin pieneltä tuntuva seikka ja asiakaskyselyitä varten oli olemassa tarpeen niin vaatiessa tukiverkosto. Antoisaa tiedonvaihtoa liittyi osaltaan työharjoittelijoiden kanssa toimimiseen, sillä arkistoon liittyvien työtehtävien ohjauksen aikana saattoi huomata, että nykyään ihmisillä on paljon taitoa erityisesti teknisissä asioissa. Yhteistyössä luotiin myös arkiston käytännön työtä helpottavia järjestelyjä, kun pohdittiin aikoinaan, miten asioita tulisi kirjata, minkälaisia luetteloita laatia ja mitä lyhenteitä käyttää. Siitä haluttiin tehdä yksinkertainen ja toimiva arkistollinen järjestely ja pyrittiin välttämään pitkiä koodeja ja monimutkaisuutta, mitä sisältyi monien haastateltavien hyvin tunteman Erkki Ala-Könnin arkiston koodiluetteloon. Kulttuuriperintö-käsitteen omaksuminen, mistä ”(...) työryhmäporukalla tuli ahaa-elämys, että näin se menee (...) ei olekaan sellainen, joka sekoittaa pakkaa, vaan jota ollaan tehty jo 50 vuotta ja joka toimii kaikessa (...)”²³⁵, oli samantapaisen sisällönkehittelyn tulosta.²³⁶

5.3 Taloudelliset resurssit

Arkistotoiminnan toteuttamiseen vaikuttaa myös taloudellislogistinen näkökulma. Arkistokohtaisen infrastruktuurin ylläpitäminen ammattimaisesti edellyttää taloudellista perustaa, joka mahdollistaa ajankohtaisen tavan toimia suhteessa kehittyvään toimintaympäristöön ja muuhun arkistosektoriin. Taloudellinen panostus on suunnattu kulttuurillisten ainesosien säilyttämiseen ja välittämiseen jälkipolville.²³⁷

Haastateltavista muutamat mainitsivat lehtileikekokoelman tärkeyden ja hienouden koko toimintaa palvelleena tietäalustana. Sen kokoaminen oli alkanut ensim-

---

²³³ H9.

²³⁴ Vuoden 2020 toimintakertomuksen mukaan toimintatapoja ovat 1) Tiedotus- ja palvelutoiminta, 2) Tutkimustoiminta, 3) Julkaisutoiminta, 4) Koulutustoiminta, 5) Arkistotoiminta, 6) Kirjasto ja levystö, 7) Yleisen kansanmusiikin edistämistoiminta, 8) Suomen kansansoitin museon toiminta, 9) Pelimannitalo ja 10) Muu toiminta. Muu toiminta sisältää Konsta Jylhän nimeä kantavan, Kaustisen kansanmusiikkijuhlien yhteydessä järjestettävän kilpailun, Toimintakertomus 2020, KI, KIA; H1-H9.

²³⁵ H9.

²³⁶ H1-H9.

²³⁷ Schüller 2002, 128–129; Lillbroända-Annala 2014, 22–24.

mäisten kansanmusiikkijuhlien aikaan ja se siirtyi Kansanmusiikki-instituutille sen perustamisen myötä jatkuen aina vuoteen 2007, jolloin kansanmusiikkisäätiöllä alkoi olla taloudellisesti vaikeaa. Palvelun muistettiin myös olleen kallista ja sittemmin kartuntaa on jatkettu oma-aloitteisesti saatavilla olevista lehdistä. Muina rahoitukseen liittyvinä, mieleenpainuvina seikkoina mainittiin valokuvatietokantaprojekti, Pelimannitalon paloturvallinen arkisto, rinnakkaisen arkistohoitajan puuttuminen ja saavuttamaton tutkijan vakanssi.²³⁸

Kansanmusiikki-instituutti on valtionapua saavana, voittoa tuottamattomana palvelulaitoksena velvollinen noudattamaan sääntöjä toteuttamalla tehtävänsä ja koska kyseessä on pieni arkisto, resurssit eivät tahtoneet riittää tarpeeksi hyvin ja rahoitusvaihtoehtojen etsiminen hankkeista oli tärkeää. Veikkausvoittovarojen vähentyessä kulttuurin tuen ajateltiin voivan pienentyä, mikä voisi tarkoittaa musiikki-instituuttien tukien pienenemistä. Oli oltava valppaana ministeriön suuntaan ja jatkuvan keskusteluyhteyden säilyttämiseen panostettiin, koska valtion rahoituksella kansanmusiikillisen harrastamisen edistämistä voi tehdä monimuotoisesti. Tallari, joka sekkin edistää kansanmusiikkia erillisenä, saa rahoituksen eri puolilta, mistä syystä pidettiin hyvänä, että ”(...) koulutukseen, arkistointiin ja tiedonsiirtoon laitetaan rahaa, ettei pelkästään siihen tehokkuuteen ja rahan lisääntymiseen”²³⁹. Informanteista arkiston toiminnalla on paikkansa isossa strategiakuvassa, jolla suomalaista kansanmusiikkiperinnettä voidaan vaalia Kansanmusiikki-instituutissa.²⁴⁰

Merkittävät muutostarpeet vaativat usein isoja rahoituksia, jolloin kustannustehokkuutta oli mietittävä myös tallennusstandardien näkökulmasta. Hakeutuminen kansallisiin ratkaisuihin vaatii omat resurssinsa ja digitointi on ulkoistettuna kallista, mutta siinä voi olla omakustannustehokas tekemällä itse. Toisaalta tiedostettiin myös hyvin, että arkistot ovat tässä ajassa vaikeassa tilanteessa, mikäli ne eivät pysty avautumaan, ”(...) niin ne rappeutuvat, rapistuvat ja kuolevat pois”²⁴¹. Tiedon saavutettavuuteen vastaamista pidettiin olennaisena toimena musiikkiarkistojen tulevaisuuden kannalta, missä

---

²³⁸ H1-H9.

²³⁹ H9.

²⁴⁰ H1-H9.

²⁴¹ H6.

”tehty työ ja sen arvo ei katoa, vaan varmaan kasvaa, mutta (...) millä keinoin saavutettavuus kasvaa ja siitä on kysymys”²⁴². Arkiston kyky vastata nykyajan tiedonhaun tarpeisiin joustavasti oli keskeinen huolenaihe.²⁴³ Tietoyhteiskunnassa tieto on huomattava tuotantotekijä, jonka arvo kasvaa käytettäessä.²⁴⁴

6 EETTINEN ARVOTOIMIJUUS MUSIIKKIARKISTOSSA

Arkistonhoitajat pyrkivät tasapuoliseen ja arvovapaaseen toimijuuteen. Käytännön työssä he kohtaavat tilanteita, jotka haastavat heidät pohtimaan omaan rooliaan ja sitä, millaista vallankäyttöä heidän toimintaansa liittyy ja miten se kohdistuu arkistoitavan aineiston vastaanottamiseen ja käsittelyyn.²⁴⁵ Seuraavaksi käsittelen informanttien pulmallisina pitämiä asianhaaroja.

6.1 Haasteelliset näkökohdat

Asiat, joita arkistoon liittyvät henkilötoimijat problematisoivat, kuvastavat arkistonhoitajan pyrkimystä hyvään ja ammattieettiseen toimintaan. Siinä oikeudenmukaisuus ja rehellisyys ovat läsnä ja toimiminen aineiston parissa vastuullisella tavalla kiinnittyy valta-asemaansa.²⁴⁶

Informanttien kerronnassa huomattavimmat haasteet kumpusivat digitalisaatiosta ja urautuivat omiksi uomikseen huolenaiheina riippumatta siitä, milloin he olivat arkistossa työskennelleet. Yleisesti ottaen toivottiin aineistojen saattamista asiakkaiden käyttöön hyvin ja avoimemmin myös verkon ylitse ulottuvalla tavalla, mutta ”(...) se vaatii yllättävän monta vaihetta sitten, kun on oikeasti käytössä”²⁴⁷ ja siihen liittyen ”(...) mietittiin sitä, mitä avoimuus tarkoittaa”²⁴⁸. Tulevaisuutta pidettiin kaiken kaikkiaan in-

---

²⁴² H7.

²⁴³ H1-H9.

²⁴⁴ Happonen & Nuorteva 2016, 62.

²⁴⁵ Hupaniittu 2021, 24–25.

²⁴⁶ Lybeck et al 2006, 201–202.

²⁴⁷ H1.

²⁴⁸ H5.

formanttien keskuudessa yhteismitallisesti haasteellisena, sillä toimintarahoituksen löytäminen, kokoelmien esille tuominen, aineistojen käytettävyyden parantaminen, loputon laadun varmistaminen ja arkistoitaviin aineistoihin liittyvä valintapohjaisuus olivat asioita, joiden ajateltiin sisältävän ajanmukaisia monimutkaisuuksia.²⁴⁹

Vaikka äänitteiden digitoinnissa haasteena eritoten vanhempien tallenteiden osalta mainittiin odottavien äänitteiden pyörittäminen ja äänentoistonopeuden oikeasuhtainen ajoittaminen, mikä liittyi nauhojen erikokoisiin kelakeskiöihin, äänen tallennusmuodot olivat informanteista käytännön tottumuksen kannattelemina vakiintuneempia kuin videoinnissa, jossa ne vaativat enemmän seuraamista myös nykypäivän standardin suhteen. Erään informantin lausahdus ”(...) videodigitoinnissa (...) missä tallennuskapasiteetti kasvaa, niin ne odotuksetkin kasvavat”²⁵⁰ havainnollistaa videomateriaalin käsittelyn monimutkaistuneen ja datan suurena vaativan yhä enemmän säilytystilaa. Seurauksena pohdinnoille aineiston säilyttämisen puolesta ja ulkoisten kovalevyjen vaurioherkkyydestä arkiston varmuuskopiointi on järjestetty palvelintilan lisäksi LTO-pitkäaikaisnauhoille. Digimurroksen edetessä toinen informantti sanoitti tuntemuksiaan toteamalla, että ”(...) loppuu omasta päästä tila kesken, kun alkaa käyttää näitä kaikkia ja monta salasanaa eri koneisiin, laitteisiin, ohjelmiin ja paikkoihin”²⁵¹. Perusasioiden pysyessä samoina formaattien nopea muuttuminen ja ohjelmien vaihtuminen edellyttivät kehityksessä mukana pysymistä.²⁵² Tähän yhdistyy Peltolan huomio arkistotyön muutoksen kokemisesta teknisiin uudistuksiin liittyvänä kohtaannollisena asemoitumisena, missä uutuus, epävarmuus, sopeutuminen ja arkipäiväistyminen muodostavat syklikvaritettina selviytymisstrategisen kiertokulun.²⁵³

Formaattien vaihtuvuudessa oli myös huomioitava toistamisen, turvallisuuden ja katsomisen ulottuvuudet, sillä eri tallennusmuodot teknisine lainalaisuuksineen vaativat omat toistolaitteensa, mikä ilmeni rikkoontuneiden laitteiden korjaus- ja hankintavaikeuksina niiden edustaessa vanhempaa teknologiaa. Vaikka nykyään on helpompi internetin kautta seurata, miten muut arkistot toimivat formaattipulmien ratkaisemiseksi ja keskustella niistä heidän kanssaan, siinä on ”(...) edelleen miljoona karikkoa, mihin

---

²⁴⁹ H1-H9.

²⁵⁰ H1.

²⁵¹ H2.

²⁵² H1-H9.

²⁵³ Peltola 2015, 218–219.

hyvin helposti voi haksahda ja oikeasti joutuu kantapään kautta [oppimaan]²⁵⁴ ja ”(...) voi käydä näin, kun yrittää olla ajantasainen, niin joskus menee harhaan”²⁵⁵. Ensimmäinen informantti mietti analogisen videon muunnettavuutta digitaalisiksi suhteessa uuden tallennusmuodon valintaan monista vaihtoehdoista ja jälkimmäinen muisteli avokelavideon hankintahetkeä, joka nopeasti markkinoilta poistuneena oli silloisilla tiedoilla tunnut hyvältä idealta, ja siitä seurannutta liikkuvan kuvan valjastamista palvelemaan tallennustyötä: ”sitten hankittiin VHS-kasettinauhurit (...) niin eihän mikään muu ole parempaa kansanmusiikin tallentamiseen kuin video. Ääni ei riitä mihinkään, kun haluat nähdä soittoasennon ja (...) liikkeen (...)”²⁵⁶. Näin ollen ”(...) voi kokoelmasta nähdä, että siellä on otettu joka ainut tullut keksintö jotakuinkin heti käytäntöön. Kelavideon jälkeen VHS, sen jälkeen (...) U-matic (...) sitten tuli pikkuhiljaa digitaaliset kuoret ja äänipuolella sama”²⁵⁷, jolloin tekninen puoli oli informanteista kiinteä osa arkiston historiaa.²⁵⁸

Myös digitointiin liittyvän luettelointitarkastelun yhteydessä oli pohdittavaa jälkikäteen, sillä joskus aineistosta tietoja ei ollut tai niitä oli niukalti asiayhteydessä, kiireessä kappaleen nimi oli saattanut jäädä laittamatta ylös ja vieraskieliset kappaleen nimet oli voitu kirjata virheellisesti. Eräs informantti muisteli, että ”(...) juuri valmistautuminenkin johonkin tallennusperiodiin (...) festivaaleille tai joku tallennustapahtuma jossain muussa pitäjässä (...) vei paljon aikaa ihan arkistotyöstä (...)”²⁵⁹. Tällaisesta mementoimijuudesta käsin tiedostettiin epäsuorasti arkistolle ominainen keskeneräisyyden piirre, koska ”aina joskus jää tekemättömiä töitä”²⁶⁰, ”(...) kaikki [järjestämisen kuningasarjatukset] ei onnistunut eikä yhden henkilön ollut mahdollista tehdä kaikkea”²⁶¹ ja ”(...) koko maailman [kansanmusiikkiyhteisö] jokaista atomin värähtelyä emme saa arkistoitua eli (...) kyse on ihmisten valinnoista ja (...) se on altis poliittisille näkemyksille ja maailmankuville (...) eli ne ovat subjektiivisia valintoja”²⁶². Näiden tiedostaminen oli

---

²⁵⁴ H1.

²⁵⁵ H6.

²⁵⁶ H6.

²⁵⁷ H7.

²⁵⁸ H1-H9.

²⁵⁹ H9.

²⁶⁰ H7.

²⁶¹ H9.

²⁶² H8.

informanteista merkityksellistä, sillä ne lisäsivät ymmärrystä arkistotoiminnan inhimillisestä puolesta.²⁶³

Eräs informantti mainitsi soitinkokoelman nostamisen nykyistä huomattavasti näkyvämmäksi ja kuuluvammaksi. Tähän yhteyteen toisen informantin kohdalla liittyivät pohdinnat Ala-Könnin B-kokoelman lopullisesta sijoittamisesta, mikä sivusi kolmannen informantin ajatusta siitä, että ”(...) koitetaan ihan arvottaa niitä [aineiston karttumista] sillä tavalla, että meidänkään ei ole ihan järkevää ottaa kaikkea, että sitten ollaan näiden muiden musiikkiarkistojen ja -instituuttien kanssa tekemisissä”²⁶⁴. Toisaalta useat informantit pohtivat myös ajatusta, ”(...) mitä digitaalisesta ajasta pitää tallentaa (...) vai arkistoituu se itse”²⁶⁵. Koska digitaalisen ajan tieto painottuu nettiin erilaisille tietoviestintäalustoille, kansanmusiikkialan keskustelujen tallentaminen suljetuista ryhmistä nähtiin vaikeaksi verraten esimerkiksi lehtien mielipidekirjoitusten tallentamiseen, mitä sisältyi myös Sita-lehtileikekokoelmaan. Näin ollen muistiorganisaatiot ”(...) kirjasto, arkisto ja museo (...) ovat digitalisaation armoilla hyvin vahvasti (...)”²⁶⁶, sillä digitointiin liittyy monella tapaa valtava epävarmuus, vaikka läsnä on ajatus ikuisesta säilytettävyydestä.²⁶⁷

6.2 Arkiston tallentava katse

Arkistojen kulttuurimerkityksessä on kyse sekä aktiivisesta ja passiivisesta muistamisesta että unohtamisesta.²⁶⁸ Yhteisöllisenä arkistona ko. musiikkiarkistossa havainnoidaan nykyhetkeä taltioiden sitä ja kuvaillaan todellisuutta kulkureittinä menneen ajan perinteen äärelle, missä arkistonmuodostajana oma tallennustyö on dokumentoivaa.²⁶⁹

Tiukat määritelmät kansanmusiikista myötävaikuttivat vahvojen portinvar-tijuuksien kehittymiseen, mikä sai informantit pohtimaan vaihtelevasti omaa rooliaan

---

²⁶³ H1-H9.

²⁶⁴ H2.

²⁶⁵ H7.

²⁶⁶ H9.

²⁶⁷ H1-H9.

²⁶⁸ Kulttuuriantropologi Aleida Assmannin mukaan aktiivisen muistamisen ollessa valikoivaa, kokoavaa ja toiminnallista passiiviseen muistamiseen sisältyvät viittauksenomaisuus, säilyttävyyys ja kasautuvuus. Tuhoaminen, sensurointi ja peittely ilmentävät aktiivista unohtamista passiivisen unohtamisen näkyessä laiminlyönteinä ja välinpitämättömyytenä, Hupaniittu & Peltonen 2021, 10–11.

²⁶⁹ Ks. alaluku 3.2. Arkistoaineiston monimuotoisuus.

enemmän tai vähemmän tiedostavasti. Esimerkiksi nauhoittamalla Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla Soittosalissa ja Pelimannitalossa kansanmusiikkia, tilannesidoksista kuvaa ja henkilöhaastatteluja tehtiin valintoja, mutta ”(...) ne ovat viime kädessä tosi pieniä, koska kuka tahansa voi aina hakea esiintyjäksi juhlille ja minusta siinä on aika väljät kriteerit kuka voi tulla ja aika harvoin ketään estetään tulemasta, että kyllähän se hyvin tavoittaa sitä, mitä se suomalainen soittajakenttä on (...) nimenomaan (...) harrastajakenttää (...)”²⁷⁰. Soittosalin pelimannivastaavana toimivan henkilön päätöksissä arveltiin näin ollen olevan jotain portinvartijalle ominaista, mutta sen tiedostaminen ja osoittaminen läpinäkyvästi tehostivat tunnistettavuutta ja vastaavasti tyypistivät vaikutusvallan otetta sitä täysin poistamatta. Kansanmusiikkijuhlilla tehtävän tallentamisen ajateltiin ki-teyttävän läpileikkauksen tapahtumasta ja siten edustavan koko sen hetkistä kansanmusiikkikenttää. Sukupuolten välinen tasa-arvo ja vähemmistöryhmät esittäjistössä mainittiin ilmentämässä moniäänisyyttä, ”(...) ettei ikään kuin palata kuvaamaan Suomea etnisesti yhdenmukaisena (...)”²⁷¹, mihin liittyen korostettiin tallennusvastuiden jakautumista muihin kansallisiin muistiorganisaatioihin, joina esiin tuotiin Finlands svenska folkmusikinstitut, Saamelaisarkisto ja romani-instituutti. Toisaalta tiedostettiin myös, että ”(...) miten otetaan vastaan, mitkä ne arvot ovat, niin ei se ole yksiselitteinen asia eikä se saakaan olla”²⁷² ja aineistojen vastaanottamisessa ja hankinnassa oli arvioivaa tilannekohtaisuutta, kun pyrittiin toimimaan puolueettomasti.²⁷³

Alkuaikoina Kansanmusiikki-instituutissa oli toimintavireyttä myös siihen suuntaan, että ”(...) muotoilisimme koko jutun sillä tavalla, että olisimme kumpienkin sekä suomenkielisten että ruotsinkielisten instituutti (...) tällaista muotoa kuin Suomen ruotsinkielinen vähemmistö (...) näkyi kansanmusiikkilehdessä 1970-luvulla aika voimakkaasti”²⁷⁴, sillä ”(...) siinä on kolmen kilometrin päässä Teerijärven raja ja se on aika umpiruotsinkielinen pitäjä”²⁷⁵. Kun Lapväärttiin perustettiin Finlands svenska folkmusikinstitut, ”se vähän muutti sitä balanssia, mutta ei kuitenkaan muuttanut sitä meidän asennettamme siihen. Ja Kaustisen juhlilla oli sama juttu, se ei ollut missään tapauksessa suomenkielisten kansanmusiikkijuhla, vaan siellä oli ruotsinkieliset hyvin voimakkaasti

---

²⁷⁰ H1.

²⁷¹ H1.

²⁷² H2.

²⁷³ H1-H9.

²⁷⁴ H6.

²⁷⁵ H6.

esillä”²⁷⁶. Henkilökunnan kokoukset kansanmusiikkijuhlien lähestyessä ja aikaan viitoitivat, ”(...) mitä tallennetaan ja sitten porukassa päätetään mitkä konsertit. Soittosali on yleensä kokonaisuudessaan, mutta Pelimannitalossa ollaan varmaan portinvartijoita, että mitkä otetaan ja yleensä otetaan juuri ne, joilla ei ole mitään semmoisia omia julkaisuja (...) mitä ei tulisi muuten dokumentoitua. Ja otetaan myös kyllä ihmisiä, jotka tekevät CD-levyjäkin, enemmän harrastelijatasoa”²⁷⁷. Ohjelman rakentumista pidettiin demokraattisena eikä siinä erityisiä arvotuksia ajateltu olevan, mitkä olisivat kohdistuneet joko tiettyihin kansanmusiikin soittimiin tai vain joidenkin alueiden harrastajiin.²⁷⁸

Mieluisaksi avuksi valtakunnallisen harrastajakentän tavoittamisessa mainittiin pandemian myötä virtuaalisia kansanmusiikkijuhlia varten esiintyjien lähettämät, omannäköiset videot, jotka eivät vaadi fyysistä läsnäoloa, jos henkilö on jostain syystä, esimerkiksi terveytensä vuoksi, estynyt saapumasta paikan päälle. Tämä suora yhteys poisti arkistoinnissa myös tunnistamisen hankaluutta, jota tallennetussa aineistossa paikoitellen kohdattiin nimi- ja päivämäärätietojen puuttuessa. Eräs informantti muisteli saaneensa tärkeän neuvon Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tutkijalta, että ”(...) muista se, ettet ota vastaan semmoista, mistä ei ole tietoja”²⁷⁹, mikä oli ristiriidassa arkistoon tulevan aineiston kanssa joltain osin, sillä ”jos tänne tuli ja tuotiin jotain arkistoitavaa, niin ne kaikki arkistoitii tai sitten laitettiin sillä lailla, että ne joskus arkistoidaan”²⁸⁰. Tämä on osaltaan sittemmin muuntunut tallennusvastuun painottamisen suuntaan ja siirtyy kohti vaihetta, jossa ”(...) on joku kansanmusiikkiyhteisö, niin mitä ne haluaisivat, että niistä arkistoidaan ja arkistoidaanko me semmoista”²⁸¹. Kansanmusiikkia koskeva arkistointi sisältää ajatuksen tasapuolisesta tallennustoiminnasta, joka ei arvota perinteenharjoittajia esimerkiksi soittimen tai maantieteellisyyden perusteella, vaan jokavuotiset taltioinnit eritoten Soittosalista ja Pelimannitalosta ovat monipuolinen kuvaus kansanmusiikista siinä.²⁸²

Monet informanteista huomauttivat asioiden olevan pohjimmiltaan valintoja, mihin liittyen digitointijärjestyksessä tehtiin arvonmäärittystä myös ”(...) vähän

---

²⁷⁶ H6.

²⁷⁷ H1.

²⁷⁸ H1-H9.

²⁷⁹ H8.

²⁸⁰ H3.

²⁸¹ H1.

²⁸² H1-H9.

sen mukaan, mistä on tullut asiakaspyyntöjä ja mitkä ovat semmoisia hapertuvia formaatteja”²⁸³. Toisaalta myös tekeillä olevat omat julkaisut Kansanmusiikki-instituutissa saatavat vauhdittaa joidenkin aineistojen arkistointia toisten ohitse. Eräs informantti pohti tätä liittyen valokuvien tallentamiseen tuoreen Unesco-luetteloinnin pohjalta siten, että siinä on ”(...) relevanssia (...) mikä ei vielä välttämättä ole juuri tämän meidän arkistomme ydinfokuksen kannalta relevanttia, mutta voi olla hyvinkin jossain muussa suhteessa relevanttia”²⁸⁴. Koska aineistollinen materiaalin tulva on nykyisin toista kuin ennen, käyttäjille on osoitettava painokkaammin myös arkistoitavien kuvin, ”(...) miten se musiikki on läsnä arkipäivässä (...)”²⁸⁵. Tässä yhteydessä instituutin ajateltiin olevan niin ikään yhteisölähtöisen tallentamisen polun alkupäässä, ”(...) ettei ylhäältä alas päätetä, mikä on kaunista ja säilyttämisenarvoista (...)”²⁸⁶, koska visuaalitekniikan asioiden ja tulevaisuusorientoituneen perspektiivin lisäksi säilytettävän valokuvan sisältöön vaikutusta oli myös ”(...) semmoisella mutulla ja valistuneella arvauksella ja ehkä sillä periaatteella, että mieluummin vähän liikaa kuin liian vähän”²⁸⁷. Jos kansanmusiikkijuhlilta instituutin toimesta otetaan suunnilleen 1 000 valokuvaa, niistä arviolta noin viidesosa arkistoidaan. Lisäksi videokuvauksen kohdalla pohdittiin aineistoa, joka ”(...) on kuvattu useammalla kameralla (...) siitä on leikattu joku kokonaisuus ja siinä on miettimistä (...) säilytetäänkö se leikattu lopputulos, jos siellä on (...) kuvituskuvia (...) ja jos ei säästetä, millä periaatteella valitaan siitä raakamateriaalista, mitä säästetään. Kenellä ennen kaikkea on aikaa käydä sitä läpi ja karsia sitä ja siellä on kanssa ne tallennusformaattikysymykset (...)”²⁸⁸. Eräs informantti muistutti instituutissa tarkkaan pohdittavan arkiston ulkopuolelle päästettyä aineistoa, jotta se ei loukkaisi ketään. Toinen informantti arveli, että ”(...) tämä meidän materiaalimme ei nyt ole oikeastaan minkään suuntaisen väärinkäytön osalta potentiaalista (...)”²⁸⁹. Tietoyhteiskunnan tarkentuneiden vaatimusten henkilötietojen käsittelemisessä koettiin hidastavan jatkuvaliikkeistä, arkistotoiminnallista käyttöä ja

---

²⁸³ H1.

²⁸⁴ H4.

²⁸⁵ H4.

²⁸⁶ H9.

²⁸⁷ H4.

²⁸⁸ H4.

²⁸⁹ H4.

asettavan haasteita visuaalispainotteiselle tiedottamiselle tämän päivän elävästä perinteestä.²⁹⁰

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Edellä olen käsitellyt Kansanmusiikki-instituuttia ja sen arkistoa tavalla, jossa rakenteita murroskohtineen avaamalla lähestyn musiikkiarkistollista toimintatapaa ja tässä rakentuvan menneisyystulkinnan arkistonhoitajan professiosta suhteessa arkistoituu aineistoon on ollut tarkoitus tavoittaa lähimenneisyydessä tapahtunutta tallennustyötä ehdollistettuna, kertomuksellisena ja yhteiskunnallisena laajennusosana kadotetusta todellisuudesta. Ihminen ei voi fyysisesti palata menneisyyteen, mutta hän voi pyrkiä säilyttämään toiminnan jälkiä, jotka todistavat kansanmusiikin läsnäolosta. Tästä näkökulmasta on tärkeää pohtia arkistokohtaista kehityskulkua, joka on vaikuttanut siihen, miten ja miksi instituutin arkistoon on tallentunut tietoa kansanmusiikista harrastajineen sellaisena aineistona kuin se on siellä.

Koska informantit tässä tutkimuksessa käsittävät arkistonhoitajien perinteistä, ammatillista käsitystä laueamman toimijaryhmän henkilöinä arkiston arjen yhteydessä, tulokulma on yhteismitallinen jokaisen tuodessa yhteisöön jotakin. Samassa yhteydessä on myös hyvä todeta, että kokemuseräiseen tutkimusaineistoon liittyy paljon erilaisia ajatusrakennelmia ja ryhmittelyssä painopiste asettautui aineistokohtaiseen lähestymistapaan reilulla kolmanneksella (ks. taulukko 1, s. 18), jolloin musiikkiarkistoinnin käsittelemisen ohella myös muut asiayhteyteen sidosteiset, valikoidut seikat kertovat henkilötoimijoiden muutosprosessien kokemisesta arkistoinnissa. Toisaalta kaikkien relevanttien asiakohtien ja aatteiden poimiminen tutkimusaineistosta on haastavaa, sillä esimerkiksi kulttuuri- ja kansanmusiikkipoliittiset näkemykset kuuluvat olennaisena osana etenevään ajankohtaiskeskusteluun ja peilaavat instituutin sijoittumista niin arkistokenttään kuin kulttuuriperinnön piiriin kansanmusiikin harrastamista edistävänä organisaationa paikallisesti, valtakunnallisesti ja globaalisti.

---

²⁹⁰ H1-H9.

Kuten sekä taustoittavasta historialuvusta että useammasta käsittelyluvusta ilmenee, tutkimuksellisista lähtökohdista käynnistynyt alkutoiminta versoutui Kansanmusiikki-instituutissa myöhemmin moniksi toimintahaaroiksi, joista arkistointi on yksi. Tarve selkeyttää ja ratkaista kerätyn aineiston tiedonhallintakysymykset näkyivät varhaisessa vaiheessa panostuksena arkistointiin. Pelimannitaloa instituutin käyttötarkoitukseksi suunniteltaessa oli tehty päätös rakentaa arkistotila, joka säilyttäisi ja sykkisi kansanmusiikillista vitaliteettia. Systemaattisesti arkistoaineiston järjestelytyö käynnistyi arkistonhoitajan liittyttyä toimihenkilöihin vuonna 1978, jolloin instituutti oli vakiinnuttanut toimintaansa yleisellä kulttuurikentällä. Arkistoinnin muotoutumiseen vaikuttivat vahvasti henkilötoimijoiden yhteydet eritoten Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Kansanperinteen arkistoihin, joiden palvelukäytäntöä pidettiin kankeana kansanmusiikillisen tiedon saavutettavuuden ja jaettavuuden kannalta. 1970- ja 1980-lukujen vaihteesta lähtien arkistonhallintaa lähdettiin toteuttamaan Kansanmusiikki-instituutissa tarkoituksenmukaisesti ja kansalliset suositukset uuden arkistolain myötä huomioiden, vaikka sen vaikutus ei ollut suoranainen, mutta hyvästä arkistointitavasta ei henkilötoimijoiden keskuudessa haluttu tinkiä, vaan omien resurssien puitteissa seurattiin tarkoin, mitä suuret kotimaiset, kansanmusiikkia kokoelmissaan pitävät arkistot tekevät, ja toimintaohjeita sovellettiin instituutin omaa arkistoarkeen. Asiakaskyselyiden lisääntyessä instituutissa ajateltiin, että kansanmusiikin arkistoituna kansanperinteenä tulisi suoraviivaisemmin myös kiertää takaisin kansan eli harrastajien pariin yhteisenä kulttuurisena perinteenä. Tämä näyttäytyy monella tapaa käytännönläheisyytenä instituutin arkistotyössä, sillä arkistomiljöön on osa Kaustisen kansanmusiikkiympäristöä ja yhteisö aktiivisesti toimimalla turvaa menneisyyttä nykyisyydestä käsin muutosten ohitse.

Instituutin toiminnan käynnistyessä vuonna 1974 musiikkiarkistokentästä ei puhuttu eikä muita musiikki-instituutteja vielä ollut perustettu ja kahta edellä mainittua arkistoa pidettiin ristiriitaisesti sekä esimerkillisinä että vaikeasti lähestyttävänä. Niistä haettiin toimintamallia sovelletusti omalle arkistotoimelle ja näiden arkistoesikuvien vaikutuksesta normatiiviset käsitykset arkistoinnille perustuvat länsimaisen arkistotieteen lineaariseen jatkumoketjuun, mutta käytännön arkistotyöhön liittyen kulttuuri-instituution luonteeseen sisältyy ajatusta vapaasta aineiston liikkuvuudesta, mikä edellytti eri aikoina palvelutoiminnan suhteuttamista vallitseviin, yleisiin arkisto-ohjeisiin. Siinä kansanmu-

siikin revivaalia eli uudelleentulemista ajanut vastakulttuurin henki ja arkistotoimen asianmukainen toteuttaminen kohtasivat, mikä ei tehnyt instituutin arkistosta virtaviivaista yleisarkistoa, vaan luotiin edellä mainittua tutkimukselle käytännönläheistä arkistoa. Palvelutoiminnan kasvettua huomattavasti instituutissa haluttiin osoittaa kykyä toteuttaa asioita luotettavasti ja ammattimaisesti samaan tapaan kuin kahdessa perinteikkäämmässä arkistossa, joissa asioiminen oli tuttua myös instituutin henkilötoimijoille. Kuten tutkimusaineistosta voi havaita, Kansanmusiikki-instituutin arkistollinen polku on yhteisöarkistona kulkenut pienen koon, rinnakkaisten toimintatapojen ja spesifisen kiinnostuksen kohteen vuoksi omanlaistaan reittiä yleisen arkistokehityksen vierellä musiikki-instituutin alla vahvan kansanmusiikkiperinteen alueella.

Aineistossa viitataan useammassa kohtaa vuodesta 1968 alkaen järjestettyihin Kaustisen kansanmusiikkijuhliin, mikä viestii tapahtuman merkityksellisyydestä instituutin tallennustyölle. Kansanmusiikkiin kohdistuneet juhlat ovat olleet kansankulttuuritietoisille ihmisille perinteenharjoittajina matalan kynnyksen tapahtuma, joka on luontaisesti koonnut kansanmusiikin harrastajia yhteen paikkaan eri puolilta Suomea. Toisaalta asiantiedollista aineistokertymää on tullut instituutin arkistoon myös muita kulureittejä pitkin, kuten yksityishenkilöiltä ja muilta yhteisöiltä, mikä poikkeaa sattumanvaraisuudellaan instituutin harkitumman tallennustyön tuloksena arkistoidusta materiaalista kansanmusiikin esittäjistä. On todennäköistä, että instituutin oman tallennustyön ulkopuolisessa aineistossa perustelut säilyttämisen tarpeelle ovat lähtökohtaisesti jonkin verran erilaisia, sillä ne kertovat paitsi osallisuudesta kansanmusiikkiyhteisössä myös henkilökohtaisesta elämästä. Eri arkistonmuodostajien kokoelmista mukaan lukien Kansanmusiikki-instituutti ja yksityisluonteisista arkistoista, joina mainitaan mm. kotoiset keräelmät, kuolinpesien lahjoitukset ja julkaisutavoitteelliset keräykset, muodostuu instituutin arkistokokoelmien kokonaisuus, joka poikkeaa viranomaisarkistoista moninaisella asiantietoaineistollaan, joka on levittäytynyt myös lukuisille erilaisille tallennusalueille.

Eri aineistolajien (ks. taulukko 2, s. 50) lisäksi käsikirjoitukset ja museoesineet säilyttävät kansanmusiikin menneisyydestä kertovaa asiantietoa, minkä perusteella Kansanmusiikki-instituutista löytyvät kaikki muistiorganisaation organisaatiotyypit kirjastona, arkistona ja museona. Myös henkilötoimijoiden näkemyksissä arkisto on osa jotakin laajempaa kokonaisuutta, jota he eivät yksiselitteisesti pyri määrittelemään, millä

on yhteys heritologiaan. Henkilötoimijoiden itseymmärrys ja muutokset vallitsevissa olosuhteissa ohjastusti tai tarpeen sanelemana ovat muokanneet vajaan 50 vuoden aikana hienoisesti instituutin toimintatapoja, joista arkiston läheisyyteen liitettiin eritoten sekä kirjasto ja levystö että Suomen kansansoitinmuseo. Tämä tukee osaltaan edellä mainittua näkemystä siitä, että Kansanmusiikki-instituutti arkistoaineistoinen nähtiin varhaisessa vaiheessa sisältä päin kokonaisvaltaisena, monenvälisenä vaikuttajana ja myöhemmin kulttuuriperintöorganisaationa, jollaisena sen päämäärä on säilyttää, siirtää ja välittää tietoa kansanmusiikista. Tähän perustuen arkisto ei ole ollut erillinen saareke instituutin sisällä, vaan sen ympärillä oleva jatkuvaliikkeisyys ja käytännön elämän sävyttämä tiedonhakuisuus niin instituutin sisä- kuin ulkopuolelta ovat antaneet sille tarkoituksen, mistä viestivät myös vaihtelut asian sanallistamisessa toimintakertomuksiin passiivissävytteisestä tallennuksesta ja keräyksestä kohti dynaamisempaa arkistotoimintaa. Nopeampoisessa ja moniäänisessä nykyajassa Kansanmusiikki-instituutin arkisto on vakauttanut kulttuuri-instituution identiteetin kehitystä musiikkiarkistotoimijoiden joukossa kohti kulttuuriperintöorganisaatiota, jossa monien toimintatapojen kokoaminen ja yhteensovittaminen on niin ikään inhimillisten tilkkutäkinkokoajien yhteisöllistä luovuutta kansanmusiikin kulttuuriaineiksista edistämistästrategisessä muistamisen kiertokulussa.

Arkistoituna kansanmusiikki on irrotettu omasta asiayhteydestään ja saatettu musiikkiarkistolliseen aineistomuotoon, jolloin tallennusalustaan on kiinnittynyt ainutkertaisuutta. Koska kansanmusiikissa on tilannekohtaisesti ja sisällöllisesti mukana laajempaa kontekstia, pelkästään äänen tallentaminen koettiin nopeasti kestävämmäksi ja riittämättömäksi tavaksi taltioida kansanmusiikkia. Tähän näkökohtaan perustuen instituutin hallinnoimasta asiantiedosta muodostui aineistollisesti kirjavaa, mikä edellytti hyvää arkistohallintaa ja korosti kuvailutietojen tärkeyttä luetteloinnissa. Kehitys ja katoavaisuus vetosivat arkiston arjen vaikutuspiirissä henkilötoimijoiden ongelmanratkaisukykyyn, josta käsin luotiin tallennesiltoja siirrännäisinä aikojen halki. Näin ollen tutkimusaineistossa teknistaloudellinen aspekti musiikkiarkistointiin on varsin näkyvä ja se osoittaa instituutissa tallentamisen ja arkistoinnin apuvälineellistyneen ajanmukaisesti uusiin tallennusformaatteihin liittyvän teknologiaosaamisen omaksumisella. Kansanmusiikki-instituutin arkistotoiminnassa on innovatiivisesti otettu käyttöön ja lähdetty kokeilemaan uusia keksintöjä, jolloin myös teknisiä vastoinkäymisiä ja haasteita on kohdattu eritoten

audiovisuaalisen materiaalin osalta arkistokentän etulinjassa. Instituutin arkistossa sopeutumisesta sähköiseen toimintaympäristöön on tullut ajan kuluessa enenevästi luonteva osa säilyttämisen tehtävää, missä huomioidaan nykyisyyden tarpeita unohtamatta tulevaisuuden tiedonkäyttöä odotuksia, sillä tietoyhteiskunnassa myös musiikkiarkiston osana Kansanmusiikki-instituuttia on kriittisesti suhtauduttava itseensä toteuttaessaan muistiorganisaationa yhteiskunnallista muistia. Tutkimusaineistossa henkilötoimijoiden mietteet arkiston tehtävästä, avoimuudesta ja aineiston käytettävyydestä heijastuvat tiedon koettuun saavutettavuuteen, johon liittyvät laajemmassa kokonaiskuvassa viimeisimpinä suunnitelmat liittymisestä kotimaiseen Finna-hakupalveluun ja mukanaolo eurooppalaisessa Time Machine -hankkeessa.

Kansanmusiikki-instituutissa on ollut vuosien saatossa lukuisia henkilöitä erilaisissa työtehtävissä, jotka liittyvät musiikki-instituutin tehtävätoimintoihin. He ovat osana kollektiivista toimintaa henkilökohtaisen innoituksen palolla vieneet eteenpäin yhteistä hyvää omalla panoksellaan. Yksilölliset taustat ja kiinnostuksenkohteet ovat suunnanneet heitä kohti yhteneväistä kulttuuri-instituutiota, joka ei ole sisältä päin niin harmoninen kuin pelkästään toimintakertomuksista voisi arvella. Toteutumattomat toiveet arkistoinnissa ja jännitteiset tulevaisuudennäkymät kulttuurialalla tekevät asenteesta voimavarana, joka on liike-energiaa henkilötoimijoille, jotka ovat osa yhteisöä ja heidän toimintansa kautta arkisto kiinnittyy aikaansa. Varsinaisten henkilötoimijoiden perustavanlaatuinen kulttuurikentän ja -politiikan esituntemus, joka heillä on ollut tullessaan instituuttiin töihin koulutuksen ja muun henkilötaustan pohjalta, yhdistettynä Kaustisen kansanmusiikkiympäristön tuntemukseen ja toimihenkilönä verkostoitumiseen on vaikuttanut siihen, millainen kansanmusiikki-instituutin arkisto on nykyään.

Kansanmusiikki-instituutin arkiston arjessa tiedolla on myös hiljainen puolensa. Ensiksi kaikki tallennettu asiatieto ei välttämättä ole arkistoituna. Nämä koskevat satunnaisesti sekä omaa keräystoimintaa että yksityisten lahjoittamia aineistoja. Proaktiivista seulontaa tässä yhteydessä on tehty yleensä jonkin verran ja aineistosta kertovaa esitietoa on kirjattu kansion tai laatikon yhteyteen, mutta muutoin tieto on muistissa vain muutamilla ihmisillä, mikä on ongelmallista, mikäli arkistointi viivästyy työjärjestyksestä tai konvertointihaasteista johtuen tai lykkääntyy seuraavalle arkistonhoitajasukupolvelle. Jotain oleellista kontekstiedosta saattaa tiedostamattomasti kadota. Kansanmusiikki-ins-

tituutin arkistossa eri aikoina työskentelyn aloittaneet henkilöt ovat olleet ajallisesti päällekkäisiä edeltävien henkilötoimijoiden kanssa eikä äkkijyrkkää pudotusta henkilöstön sukupolvenvaihdoksessa ole tiedonvälityksellisesti tapahtunut. Toiseksi kehityksen viessä kohti kulttuuriperintöorganisaatiota, mikä asettuu muistiorganisaation ja asiantuntijajärjestön rinnalle, aineiston käyttöön saattaminen ja samalla tiedon saavutettavuuden parantaminen ovat edelleen ajankohtaisia toimia ja niihin instituutin historiassa on pyritty panostamaan vaihtelevin resurssein. Vaikka tiedon saatavuuden suhteen toivottiin pystytävän avoimempaan lähestymistapaan, keskusteltiin jatkuvasti, mitä avoimuudella tarkoitetaan tiedonvälittämisen kannalta erilaiset tekijänoikeuksiin, henkilötietojen käsittelyyn ja arkistointiin liittyvät lainsäädännölliset seikat huomioiden. Tapauskohtainen ja toteutushetkinen arviointi merkitsevät ja arkistonhoitajan yhteiskunnallinen vastuuasema nousee esiin instituutin arkistotoiminnan perinteessä monipuolisena tehtäväkuvana.

Henkilötoimijoiden kerronnassa itsearvostus on läsnä, vaikka toisaalta epävarmuutta koettiin osaamiseen liittyvillä osa-alueilla, jotka eivät olleet luontaisesti vahvuuksia. Asiantuntijuuden kehittymisen nähtiin vaativan aikaa saavuttaakseen tietynlaisen tasapainon koulutuksellisen taustan, aineistollisen sisällöntuntemuksen, käytännön työn ja harrastavan persoonan välillä. Tältä pohjalta katsottuna henkilötoimijat kokivat kansanmusiikin olevan intensiivisesti osa heidän elämämpiiriään, mihin liittyi positiivisten vaikutusten lisäksi joitain negaatioita, kuten ajatusta lähietäisyyden portinvartija-roolista tai moniäänisyyden tunnistamisesta. Monipuoliset koulutukset ja kurssit ajankohtaisista asioista verkostoitumisen ja muun kollegiaalisen ajatusvaihdon ohella edistivät asiantuntijuuden ylläpitämistä ja niiden voi tulkita tuoneen levollista, sosiaalis-yhteisöllistä varmuutta työskentelyyn arkiston arjessa, sillä jostain myös itseohjautuvuus etsii esimerkkiään, vaikka esimerkiksi valokuvauksellisessa tallentamisessa myös intuitiolla on sijansa.

Instituutti on pyrkinyt säilyttämään vakaan, tallennuspaikkapohjaisen tendenssin suunnistusjärjestelmänä, joka on ajan oloissa hieman vaihdellut resurssien ja uusien paikkojen, esimerkiksi Kansantaiteenkeskuksen valmistumisen, myötä. Pääosin instituutti pyrkii tavoittamaan vuosikohtaisesti sekä Kaustisen kansanmusiikkijuhlien ajalta Soittosalin, Pelimannitalon, Kaustinen-salin ja tallennus- ja haastattelustudioiden että Tallari-taltiointien ja joidenkin muiden valikoitujen tallennusten välityksellä suomalais-

sesta kansanmusiikin harrastajakentästä jotain perustavanlaatuisia, sillä lisääntyneet tallennuskeinot tekevät kansanmusiikin harrastamisen inhimillisen jäljen näkyvämmäksi henkisen prosessin kuljettaessa perinnettä omaehtoisesti eteenpäin. Tässä yhteydessä on syytä muistaa, että eteenpäin välitettynä ja kulttuuriperinnöksi muuttuneena elävä perinne kantaa silminnähtävien rakenneosien lisäksi arvostuksia ja merkityksiä, jolloin aineetonta kulttuuriperintöä on mahdoton havaita ilman aineellista ja kyse on valinnoista: mitä halutaan aktiivisesti säilyttää ja vaalia. Edistyksellisestä tietoteknisestä kehityksestä huolimatta kaikkea ei voi tallentaa ja perinteiden kohdalla kyse on myös selviytymisestä. Kuten tutkimusaineistossa todetaan, asioita on paljon, mielipiteitä on lukuisia, arkistonhoitajien tehtävät ovat moninaisia ja resursseilla on rajansa. Näin ollen kansanmusiikin ympärillä olevista menneisyyden jäljistä toiset ovat näkyvämpiä kuin toiset, jotka ovat arkiston varjoissa hiljaisempina tai jäävät tallentamatta. Nämä seikat instituutin arkiston arjessa tiedostettiin, mikä tarkoitti, että kansanmusiikin tallentamiseen läheisenä asiana liittyy myös valintojen tekemistä.

Pohdittaessa arkistonhoitajan roolia arkistoteoreetikko Terry Cookin neljän arkistollisen ajattelumallin yhteydessä Kansanmusiikki-instituutin arkistoon liittyen on syytä kiinnittää huomiota paradigmojen päällekkäisiin olemuksiin ajallisesti liukuvina ideakehikkoina. Jokaisella arkistolla on taustalla omat narratiivinsa ja siten taustoitettua menneisyyttä on kertyneenä ennen toiminnan virallista aloittamishetkeä. Vaikka Cookin ensimmäinen paradigma, *todiste*, on ajallisesti Kansanmusiikki-instituutin arkiston perustamista vuosikymmeniä varhaisempi päättymisajankohdaltaan ja sen päähuomio on julkisen vallan hallinnollis-oikeudellisessa evidenssissä asiakirjojen myötä, sitä ei voi siirtää syrjään, sillä pelkistetysti ajateltuna instituutin arkistoaineistot ovat pohjimmiltaan syntyneet kansanmusiikin elvyttämiseksi - todisteeksi kansanmusiikin elinvoimaisesta pinnanalaisuudesta kulttuurin kentällä ja perinteen saralla. Alkuvuosina Kansanmusiikki-instituutissa kopioitiin historiallista materiaalia muista arkistoista lähtökohtaisesti instituutin oman tutkimuksen tarpeisiin. Lisäksi vuosittain Kaustisen kansanmusiikkijuhlilta tallennettiin valtakunnallista nykyharrastusta elävänä perinteen harjoittamisena, keräystoiminta kohdentui Perhonjokilaakson alueelle ja kenttämatkoja ympäri Suomea tehtiin useita ennen kuin niiden tekeminen taantui 1990-luvulla, mikä viestii tallentamisstrategian subjektiivisesta vakauttamisesta.

Vanhempaa ja määrällisesti laajaa kansanmusiikkiaineistoa löytyi 1970-luvulla jo Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkistosta ja Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkistosta, mikä ei ollut ristiriidassa instituutin asettaman todistusvoimaisuuden kanssa, sillä kohdennus vallitsevaan aikaan on olennainen tekijä ja arkistollinen arvo ilmentää kansanmusiikin ja -tanssin elävää liikehdintää kansanmusiikkia harrastavassa yhteisössä, jonka sisällä on lukemattomia pienempiä yhteisöjä ja yhteenliittymiä. Tämä asettaa Kansanmusiikki-instituutin arkiston kansanmusiikkiaineistolle skaalautuvuutensa ja kokonaisuutta koostavien arkistonmuodostajien kautta moniulotteista tietosisältöä. Kulttuuria koskettavat keräelmät ovat ensimmäisen paradigman mukaan kuitenkin liian amatöörimaisia ja muistikeskeisiä kuuluakseen osaksi varhaista todistusvoimaisuutta koskettavaa keskustelua, minkä osalta instituutin arkisto näyttäytyy subjektiivisena yksityisarkistona ennen kuin muut paradigmat liitetään mukaan. Arkistonhoitaja suojelee kansanmusiikin läsnäoloa symbolisesti tässä ja nyt, kun kansanmusiikin elvyttämistyön muututtua edistäväksi toiminnaksi evidenssi todentaa nykyharrastamisen prosessia perinteen harjoittamisessa, mikä on kasvuvoimaa kokonaisuuden arkistolliselle arvolle.

Toinen paradigma, *muisti*, levittäytyy vahvasti Kansanmusiikki-instituutin arkiston ylle ollen instituutin aloittavien toimintatapojen kanssa selkeästi samanaikainen arkistollinen ajattelumalli, joka ei vieroksu kulttuuriaineistoja, sillä valtion tehtävöidinnällisyyden monipuolistuminen kansalaisten suuntaan avasi asiakirjallista suhtautumista yksityisarkistoihin. Instituutin tallennus- ja keräystoiminta luo arkistoon yhteistä muistia kansanmusiikin ajankohtaisesta harrastamisesta ja täydentävissä kopiomateriaaleissa on säilyneenä aiempaa muistiaineesta, jota pohjustettiin tutkimuksen tarvenäkökulmaa, joka oli osaksi henkilötoimijoista lähtöisin. Liitos tutkimukselliseen puoleen on ilmeinen. Toisaalta instituutin aktiivisimpina kansanmusiikkiaiheisen lehden toimitusvuosina on nähtävissä viitteitä kansanmusiikin tutkimuksen ja aineistollisen valinnan yhdistävästä vaikutuksesta, mikä heijastui arkistoaineistoon esimerkiksi kansanmusiikin teemavuosien painottamisena ja Sita-lehtileikekeräyksen vahvempana käyttöönottona. Seulonnan arkistollisen aineiston muotoutuessa on ollut vähäistä ilmentäen monimuotoisuudellaan kansalaistiedetyypistä keräyslogiikkaa, jota lehtileikekartunnan välityksellä ulotettiin valikoitujen hakusanojen perusteella valtakunnallisemmaksi ajankohtaisen Kan-

sanmusiikkijuhlien ulkopuolisen kansanmusiikillisen harrastamisen ja keskustelun seuraamiseksi. Sittemmin arkiston määrällisesti kasvettua sekä harkitsevaisuus aineistojen vastaanotossa on lisääntynyt että vastuualueajattelu ja ohjaava, arkistokollegiaalinen vuoropuhelu ovat suunnanneet aineistoja sopiviin paikkoihin loppusijoituksen näkökulmasta, mutta tilannekohtaisuus ja harkinnanvaraisuus ovat varteenotettavia tekijöitä kansalaisjärjestössä.

Kansanmusiikki-instituutin arkistoinnissa korostuu toisen paradigman aikaan luetteloinnin ensisijaisuus ja kuvailutietojen tärkeys eikä mitään ulkopuolisen tallentamaa olisi haluttu vastaanottaa ilman oheistietoja, jotka merkityksellistävät äänitettä, valokuvaa, kuvanauhaa, käsikirjoitusta, kirjettä tai vastaavaa tietolähdettä kertoen kansanmusiikin esittäjistä edustavasti, sillä ilman niitä asiakirjan kontekstin eheys koettiin haavoittuvaisena. Toisaalta käytännön työn toteuttamisessa on huomioitava arkistonhoitajan näkökulmasta monta seikkaa. Instituutissa arkistonhoitajan akuutimmat työtehtävät priorisoivat ajankäyttöä ja vaikuttavat työjärjestykseen, mikä tekee joistakin asioista leppäviä ja staattisia kuitenkin tarkoittamatta, että niitä olisi lopullisesti unohdettu. Instituutissa tehdään esimerkiksi jonkin verran takautuvaa arkistointia sekä oman toiminnan keräystuotoksesta että vastaanotetun aineiston osalta, jolloin aineistollinen näkyvyys tiedonetsijöille on viiveellistä. Tallennealustojen monilukuistuttua myös tarve ammattimaiseen asiantuntijuuteen arkistonhoidollisissa tehtävissä konkretisoitui ja vuonna 1978 Kansanmusiikki-instituuttiin tuli ensimmäinen arkistonhoitaja, mistä alkaen arkistonhoitajan identiteetti alkoi kehittyä sekä havainnoitaessa verkostoitumisen välityksellä vuorovaikutteisesti muissa musiikkiarkistoissa työskenteleviä kollegoja että omaksuttaessa sovellettavia toimintatapoja sekä erilaisilta kursseilta, koulutuksista ja seminaareista että tallentamiseen liittyvää aktiivista keskustelua seuraamalla.

Arkistonhoitajan ammatillinen asiantuntijuus Kansanmusiikki-instituutissa vahvistuu kolmannen paradigman, *identiteetin*, aikana, joka jatkuu edelleen arkistonhoitajan joustavana toimintana kahteen aiempaan paradigmaan tiedostavasti tukeutuen, mitä myös henkilövaihdokset sopeuttaneet ja muovanneet. Kansanmusiikki-instituutissa arkistonhoitaja on omaksunut tietoteknologian kehittymisen vaikutukset arkistotyölle ja pyrkinyt huomioimaan vähemmistöt kansalaisyhteiskunnassa, mikä näkyy henkilötoimijoiden demokraattisena vaikutusvaltana päätöksenteossa niitä aineistoja kohtaan, joita Kansanmusiikki-instituutissa arkistoidaan oman tallennustoiminnan kautta, jotta suomalaisen

ruohonjuuritason harrastustoiminnan kuvaus olisi mahdollisimman moniäänistä. Suoran kommunikoinnin ja arkipäiväisen jutustelun kansanmusiikkikentällä liikkuvan väen kanssa ajateltiin myös ylläpitävän sosiaalisia yhteyksiä ja lisäävän humaania yhteenkuuluvuutta arkistollisen muistin muotoutumiselle. Pohdinnat puolueettomuudesta viestivät arkistonhoitajan tiedostavasta välittäjän roolista, jonka mukaisesti yhteiskunta kaikkine laitoinensa nähdään yhdessä sosiaalisena voimavarana. Tämä osaltaan aukaisee näkökulmaa siihen, että instituutin arkiston aineistot ovat varsin monista eri lähtökohdista muodostuneita, joten ajatus puhtaslinjaisesti yhdestä arkistonmuodostajasta yhden aineistokokonaisuuden muodostamisessa ei toteudu sellaisenaan monitahoisuuden pilkahdella taustalla.

Kolmanteen paradigmaan liittyen Kansanmusiikki-instituutissa on käyty vilkasta keskustelua digitalisaation ympärillä ja digitoinnissa on kiinnitetty huomiota erityisesti kriittisiin tallennealustoihin, joiden elinkaari on lyhyt. Tiedonvaihto muiden arkistojen kanssa sähköisen toimintaympäristön asioista myös osaltaan suojelee sisältöjen todistusvoimaisuutta. Instituutin perustamista on pian kulunut puolivuosisataa, missä ajassa muutokset tallennealustoissa alkavat näkyä ja toisille musiikkiarkistoille on mahdollisesti kertynyt asiasta tähän mennessä enemmän kokemusta jaettavaksi. Lisäksi Kansanmusiikki-instituutin fyysiseen toimintaympäristöön 2010-luvun alkupuolella kohdistuneet muutokset liittyvät kiihtyneeseen kehitykseen yhteiskunnassa, jonka nopealiikkeissä käännteissä arkistonhoitaja on suojelevasta valmiustilastaan kykeneväinen reagoimaan puolustamansa evidenssin eduksi, sillä hänelle on kehittynyt ymmärrystä käytettävissä olevista työkaluista, yhteiskunnallisesta vaikutusasemastaan ja taloudellis-poliittisista heilahduksista, jotka näkyvät arkistotyöskentelyssä.

Neljäs paradigma, *yhteisö*, on käynnistymässä ja Kansanmusiikki-instituutissa se on näkynyt enenevästi 2010-luvulta alkaen kiinnostumisena aineetonta kulttuuriperintöä kohtaan ja sen omaksumisena osaksi liitännäistoimintoja. Kansanmusiikki-instituutin arkistossa yhteisöllisyys on ollut alusta alkaen keskeisellä sijalla johtuen kansanmusiikin sosiaalisesta luonteesta ja instituutin ja kansanmusiikkiyhteisön läheisestä vuorovaikutussuhteesta, jossa erilaiset verkostot ovat kietoneet heitä yhteen arkipäiväisemmissä kohtaamisissa yhdistyspohjaisessa järjestötyössä. Instituutti on keräys-, tallennus- ja arkistointitoiminnassaan kansanmusiikista kuvannut samalla yksilöitä yhteisössä ja yhteisöjä yhteiskunnassa monisyisellä tavalla, mikä on kaustislaisen viulunsoitoperinteen

Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon nimeämisen myötä siirtymässä Cookin mainitsemaa inklusiivisuutta kohti siten, että yhteistyötä aineistoa tuottavan yhteisön kanssa pyritään tiivistämään, jotta yhteisön äänenpaino kuuluisi selkeästi pohdittaessa mitä ja miksi arkistoidaan. Kansanmusiikissa on kysymys ihmisten omasta luovuudesta improvisaationa ja kansanmusiikin asiakirjallinen kulttuuriperintö on viime kädessä yhteisön tuottamaa, jolloin myös tallennuksen tulisi tapahtua heidän lähtökohdistaan. Tässä arvioitiin vielä olevan tehtävää, vaikka tämä tarkoite ei välttämättä vaikuta kaukaiselta, sillä arkistollisessa menettelytavassa on osittain vakiintunutta, yhdenmukaista ajatussältyä. Instituutissa on avoimen ja monenkeskisen vuoropuhelun kautta pyritty löytämään arkistoinnissa keinoja ilmentää tätä seikkaa, joka heijastaa myös identiteetti-provenienssina kansanmusiikkia harrastavan perheen, suvun, kyläyhteisön, harrastajaryhmän tai muunlaisen yhteenliittymän elämänmenoa kestävästi.

On huomionarvoista, että neljännen paradigman aikaan yhteisöllisten arkistojen tulisi tuoda aineistonsa näkyville siten kuin se on mahdollista lainsäädännölliset ja sopimukselliset seikat huomioiden. Jollain tapaa odotukset arkistonhoitajan aktivistimentorin roolin osallistavaa vaikutusvaltaa kohtaan saattavat vauhdittaa näiden arkistoaineistojen näkyvyyden kasvua, jolloin varsinainen tieto tai tieto tiedosta on löydettävissä eikä jäisi pimentoon, sillä instituutin arkiston, kuten arkistojen yleensä, elinehto on integraatio ja vastavuoroisuus. Kansanmusiikki-instituutissa arkistonhoitaja on aktiivisesti pyrkinyt kautta aikain toimimaan tiedon avoimen saatavuuden puolesta, joka resonoi nykyihmiselle menneisyydestä, johon nykyisyys on lujasti kiinnittynyt.

Olen tarkastellut Kansanmusiikki-instituutin arkistoa, sen arkea ja siihen liittyvää toimintaympäristöä haastattelujen ja toimintakertomuksien varaisesti instituutin perustamisesta 2020-luvun kynnykselle. Tässä tutkimuksessa muodostunut käsitys Kansanmusiikki-instituutin arkistosta tallentavana ja säilyttävänä muistiorganisaation toimintatapana antaa kuvan musiikkiarkistotoiminnan luonnollisesta sulautumisesta kokonaisvaltaisempaan toiminnallisuuteen. Tällainen monitoiminnallisuus varjostaa suoran näköyhteyden syntymistä musiikkiarkistoinniksi luonnehdittavaa toimintaa kohtaa, mutta samalla se syventää ymmärrystä ko. yhteisöarkiston kulttuurisesta maaperästä ja sitä vaivuttaneista rakenteellisista muutoksista. Näin ollen jatkotutkimuksellisia näkökulmia voisi löytyä eri suunnista. Kansanmusiikki-instituutin arkistoaineiston yksityiskohtainen

tarkastelu tai kohdistettu otanta siitä lisäisi ymmärrystä tavoista ja keinoista, joilla arkistollista muistia kansanmusiikista on pyritty rakentamaan erilaiset kansanmusiikin yhteisöt ja provenienssiperiaatteen huomioiden. Toisaalta organisaatioiden monenvälisyys on kiinnostava osa-alue, sillä niin arkistoalalla kuin muistiorganisaatioiden kesken kulttuuriperinnön käsite on läpäisyvoimainen. Kolmantena nostaisin esiin instituutin arkiston asemoitumisen kaltaistensa joukkoon laajamittaisemmassa kokonaiskuvassa, sillä musiikkiarkisto ei ole sementoitu ilmaus arkistollisiin rakenteisiin ja se kohdistuu musiikkiin liittyvän tiedon saavutettavuuteen näkyvyystekijänä.

On muistettava, että yksi paradigma ei välittömästi ala siitä, mihin toinen päättyy, vaan mallissa arkistollisen ajattelun kehityskulut läpäisevät toisensa eikä musiikkiarkiston ja arkistotieteellisen käsityksen perinteisestä arkistosta välillä ole suoria yhtäläisyysmerkkejä. Kansanmusiikki-instituutin arkistossa operatiivinen toimivuus tarvitsi pian toiminnan käynnistymisen jälkeen järjestelystyistä nimenomaisesti arkistonhoitajan, sillä aineistoa alkoi kertyä niin paljon instituutin oman tallennustoiminnan, lahjoitusten ja muun hankinnan kautta, että tiedon hallintaa oli rakennettava kestävämmälle pohjalle sekä instituutin itsensä että lisääntyvän arkistoasioimisen kannalta kansanmusiikin elvyttämiseksi. Siitä alkaen instituutin arkistossa on vahvasti luetteloimalla ja kuvailutietoihin panostamalla luotu omaleimaista, tiedostavaa ja välittävää arkistoa, joka on yhteisellä asialla yhteisön kanssa. Tähänastinen instituutin arkistopolku on ollut arkistonhoitajilta matkantekoa samaan suuntaan, joka on johtanut aineettoman kulttuuriperinnön äärelle. Arkiston ääni on sen pitkäjänteisessä toiminnassa elävän kansanmusiikkiperinteen arkistollisen muistin rakentamiseksi vuorovaikutuksessa yhteisöön. Yksityishenkilöiden luovuttamat aineistot vievät omalta osaltaan eteenpäin kokemuksellista muistimaisemaa johdannaisena sosiaaliselle muistille. Kansanmusiikki-instituutin arkisto on yksi kulttuurinen artefakti ja työväline tiedostavalle ymmärrykselle kansanmusiikista, johon liittyvät valinnat ovat ihmisten välisen kulttuurisen tulkinnan tuottamaa jälkeä.

LÄHTEET

ALKUPERÄISLÄHTEET

Arkistolähteet

Kansanmusiikki-instituutin arkisto (KIA), Kaustinen

Arkistonmuodostussuunnitelma, Arkiston kokoelmat 2.10.2012.

Kansanmusiikki-instituutin (KI) toimintakertomukset 1977, 1984–1995, 1997–1998, 2001, 2003, 2006–2012, 2014–2020

Kansanmusiikkisäätiön (KS) toimintakertomukset 1974–1976, 1978–1983

Kansanmusiikki-instituutin toimintakertomukset, toimintakertomustiedolliset vain arkiston osalta 1998, 2003, 2006

Sita-leikkeet: Kansanmusiikki-instituutti 1973–2007, vuodesta 2008 leikekartunta henkilöstön edistämänä

Keskipohjanmaa-lehden (KP) näköislehtiarkisto

Virallisjulkaisut

Arkistolaki 1994/831. Annettu Helsingissä 23.9.1994.

Kirjanpitolaki 1997/1336. Annettu Helsingissä 30.12.1997.

Laki Kansallisarkistosta 2016/1145. Annettu Helsingissä 16.12.2016.

Tietosuojalaki 2018/1050. Annettu Helsingissä 5.12.2018.

Haastattelut

9 kpl (H1-H9; Äänitiedostot ja litteraatiot hävitetään tutkimuksen valmistumisen jälkeen yhtä, H8, lukuun ottamatta, jonka vastaanottaa sovitusti Kansanmusiikki-instituutin arkisto.)

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aaltonen, Tarja (2005), ”Haastattelun rajoilla. Afaattisen puhujan haastattelemineen”. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.), Haastattelu - Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 163–188.

Ala-Könni, Erkki (1973), ”Kansanmusiikki”. Otavan Iso Fokus, osa 3. Helsinki: Otava, 1627–1632.

- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria & Vaittinen Tiina (2017), ”Asiantuntijahaastattelu”. Teoksessa: Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.), Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 214–232.
- Alasuutari, Pertti (2011), *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (2007), *Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Asplund, Anneli (1975), ”Kansanrunousarkisto - Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.” *Kansanmusiikki*, nro 2, 13–15.
- Asplund, Anneli (1991), ”Kansanmusiikki arkistoissa”. Teoksessa: Moisala, Pirkko (toim.), *Kansanmusiikin tutkimus. Metodologian opas*. Sibelius-Akatemian julkaisuja 4. Helsinki: VAPK-kustannus, 193–226.
- Asplund, Anneli (2006), ”Kansanmusiikin paluu”. Teoksessa: Asplund, Anneli & Hoppu, Petri & Laitinen, Heikki & Leisiö, Timo & Saha, Hannu & Westerholm, Simo, *Suomen musiikin historia*. *Kansanmusiikki*. Helsinki: WSOY, 506–523.
- Björkholm, Johanna (2014), ”Att iscensätta folkmusik som kulturarv i finlandsvensk kultur - Om performativitet i kulturarvsprocessen”. Teoksessa: Steel, Tytti & Turunen, Arja & Lillbroända-Annala, Sanna & Santikko, Maija (toim.), *Muuttuva kulttuuriperintö*. Helsinki: Ethnos, 62–93.
- Christensen, Dieter (2008), ”Berlin Phonogramm-Archiv: The First 100 Years”. Teoksessa: Berlin, Gabriele & Simon, Artur (ed.), *Music Archiving in the World. Papers Presented at the Conference on the Occasion of the 100th Anniversary of the Berlin Phonogramm-Archiv*. Berlin: VWB, 19–31.
- Cook, Terry (2012), ”Evidence, memory, identity and community: four shifting archival paradigms”. *Archival Science*, Vol. 13, 95–120.
- Cubitt, Geoffrey (2007), *History and Memory*. Manchester: Manchester University Press.
- Duelund, Peter (2003), ”Cultural Policy. An Overview”. Teoksessa: Duelund, Peter (ed.), *The Nordic Cultural Model. Nordic Cultural Policy in Transition*. Copenhagen: Nordic Cultural Institute, 13–30.
- Elschek, Oskár (2002), ”Concepts and Strategies of Sound Archives in the Past and Present.” Teoksessa: Berlin, Gabriele & Simon, Artur (ed.), *Music Archiving in the World. Papers Presented at the Conference on the Occasion of the 100th Anniversary of the Berlin Phonogramm-Archiv*. Berlin: VWB, 426–434.
- Eilola, Jari, ”Kohti tulevaisuuden etiikkaa”. Teoksessa: Lidman, Satu & Koskivirta, Anu & Eilola, Jari (toim.), *Historiantutkimuksen etiikka*, 223–232.
- Finlands svenska folkmusikinstitut (FMI), Svenska litteratursällskapet i Finland r. f. (SLS), <https://www.sls.fi/sv>, viitattu 15.5.2022.
- Finna. <https://www.finna.fi/>, viitattu 27.2.2022.
- Gadamer, Hans George & Fantel, Hans (1975), ”The Problem of Historical Consciousness.” *Graduate Faculty Philosophy Journal*, vol. 5 (1), 8–52.

- Glare, P. G. W. (1994, ed.), *Oxford Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.
- Haapala, Pertti (1989), *Sosiaalhistoria. Johdatus tutkimukseen. Käsikirjoja 12*. Helsinki: SHS.
- Hakamäki, Matti (2014), ”Kansanmusiikki-instituutti täyttää 40 vuotta”. *Kansanmusiikki*, nro 2, 34–35.
- Hakamäki, Matti (2018), ”Aineeton kulttuuriperintö tuo muutoksen tuulia”. *Kansanmusiikki*, nro 2, 38–39.
- Halvorsen, Tero (2014), *Musiikkiäänitteet suomalaisarkistoissa. Digitoinnin ja käytettävyyden haasteita ja mahdollisuuksia. Ylemmän arkistotutkimuksen kirjoitelma*. Helsinki: Kansallisarkisto.
- Happonen, Päivi & Nuorteva, Jussi (2016), ”Arkistojen avoimuus ja menneisyyden hallinta.” Teoksessa: Blåfield, Antti (toim.), *Historian käyttö ja väärinkäyttö*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala, 49–62.
- Harmonikkainstituutti (HI), <https://www.harmonikkainstituutti.fi/>, viitattu 15.5.2022.
- (1980) ”Harmonikkainstituutti perustettu”, *Kansanmusiikki*, nro 2, 64.
- Hautaniemi, Marjo (2011), *Musiikkiäänitteet maakuntakokoelmissa. Opinnäytetyö*. Oulun seudun ammattikorkeakoulu.
- Havu, Ilmari (1945), *Lauantaiseura ja sen miehet*. Helsinki: Otava.
- Heikkilä, Martti (1991), ”Maailman musiikin keskus.” *Uusi kansanmusiikki*, nro 4, 32.
- Heikkilä, Sauli (2021), ”Mitä löytyy kansanmusiikin ja kansantanssin järjestökentältä?” *Kansanmusiikki*, nro 2, 34–35.
- Henttonen, Pekka (2011), ”Kymmenen asiaa, jotka humanistitutkija haluaa.” *Asiakirjahallinnan reunamerkintöjä - Ajatuksia asiakirjahallinnosta ja arkistoista (blogi)*, julkaistu 6.7. <https://reunamerkintoja.wordpress.com/2011/07/>, viitattu 10.12.2021.
- Hietaniemi, Marjatta (1984), ”Kansanmusiikki-instituutti 10 vuotta.” *Kansanmusiikki*, nro 2, 2–48.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2004), *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hupaniittu, Outi (2021), ”Asiakirjallinen kulttuuriperintö.” Teoksessa: Hupaniittu, Outi & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), *Arkistot ja kulttuuriperintö*. Tietolipas 268. Helsinki: SKS, 21–46.
- Hupaniittu, Outi & Peltonen, Ulla-Maija (2021), ”Arkistot ja kulttuuriperintö”. Teoksessa: Hupaniittu, Outi & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), *Arkistot ja kulttuuriperintö*. Tietolipas 268. Helsinki: SKS, 7–18.
- Irjala, Auli (1991), *Selvitys musiikki-instituuttien toiminnasta 1987–1989. Työpapereita nro 5*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Kalela, Jorma (1972), *Historian tutkimusprosessi. Metodinen opas oman ajan historiaa tutkiville*. Helsinki: Gaudeamus.

- Kalela, Jorma (2006), ”Muistitiedon näkökulma historiaan”. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214. Helsinki: SKS, 67–92.
- Kangas, Antti & Pirnes, Esa (2015), ”Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus”. Teoksessa: Heiskanen, Ilkka & Kangas, Anita & Mitchell, Ritva (toim.), Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinto ja lainsäädäntö. Tallinna: Tietosanoma, 23–108.
- Kangasniemi, Arja (2008), ”Ann-Mari Häggman - Suomenruotsalaisen kansanmusiikki-instituutin sielu”. Pelimanni, nro 2, 8–9.
- Kansanmusiikki-instituutti, (KMI), <https://kansanmusiikki-instituutti.fi/>, viitattu 10.6.2022.
- Kansallisarkisto (KA), Arvonmääritys- ja seulontapolitiikka. Versio 1.6. 16.12.2020. KA/12247/07.01.01.03.00/2019.
- Kansallisarkisto (KA), <https://kansallisarkisto.fi/tm>, viitattu 15.5.2022.
- Kansanmusiikin ja Kansantanssin Edistämiskeskus (KEK), <https://www.kansanmusiikki-kansantanssi.fi>, viitattu 13.9.2022.
- Karonen, Petri (2019), ”Historiantutkimuksen ja yhteiskunnan yli puolitoistavuosisatainen vuoropuhelu: resurssit, rakenteet ja tulokset”. Teoksessa: Karonen, Petri (toim.), Tiede ja yhteiskunta. Suomen Historiallinen Seura ja historiantutkimus 1800-luvulta 2010-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1449. Helsinki: SKS, 13–41.
- Ketelaar, Eric (2011), ”Archivistics: science or art?”. Teoksessa: Hill, Jennie (ed.), The Future of Archives and Recordkeeping - a reader. London: Facet, 89–100.
- Kiuru, Riikka (2010), ”Kyllä, järjestävällä kädellä on merkitystä”: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistot johdon, henkilökunnan ja asiakkaiden näkökulmasta tulkiten. Pro gradu-työ: Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos, arkistohallinta.
- Kivisaari, Vuokko (1974), Kansanmusiikkipolitiikan seminaarit 1972 ja 1973. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kivisaari Vuokko (1977), Kansanmusiikkipolitiikan seminaari 1974 - kansanmusiikin ja kansantanssin harrastus taidepolitiikassa. Helsinki: Kansanmusiikin keskusliitto.
- Koskivirta, Anu & Lidman, Satu (2017), ”Historioitsija eettisten valintojen äärellä”. Teoksessa: Lidman, Satu & Koskivirta, Anu & Eilola, Jari (toim.), Historiantutkimuksen etiikka, 11–25.
- Kvale, Steiner (1996), Interviews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing. Thousands Oaks, CA: Sage.
- Laitinen, Heikki (1974), ”Kansanmusiikki-instituutti pääsemässä alkuun”. Kansanmusiikki - Kansanmusiikkiväen tiedotuslehti, nro 4, 2.
- Laitinen, Heikki (1987), ”Kaksikymmentä kertaa Kaustinen”. Kansanmusiikki, nro 2, 3–70.

- Lappalainen, Seija & Moisala, Pirkko & Saari, Hannele (2003), ”Musiikkiarkistot ja -kokoelmat.” Teoksessa: Eerola, Tuomas & Louhivuori, Jukka & Moisala, Pirkko (toim.), Johdatus musiikintutkimukseen. Jyväskylä: Suomen musiikkitieteellinen seura, 387–395.
- Lillbroända-Annala, Sanna (2014), ”Kulttuuriperintö prosessina ja arvottamisen väli-
neenä”. Teoksessa: Steel, Tytti & Turunen, Arja & Lillbroända-Annala, Sanna & Santikko, Maija (toim.), Muuttuva kulttuuriperintö. Helsinki: Ethnos, 19–40.
- Lowenthal, David (1998), *The Heritage Crusade and the Spoils of History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lybeck, Jari et al (2006), *Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti. Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja. Arkistolaitoksen toimituksia 2*. Helsinki: Arkistolaitos.
- Maaailman musiikin keskus (MMK), <http://globalmusic.fi/fi/koti>, viitattu 15.5.2022.
- Makkonen, Elina (2006), ”Instituution suullinen historia.” Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214. Helsinki: SKS, 245–270.
- Musiikkiarkisto (MA), <https://musiikkiarkisto.fi/>, viitattu 13.10.2021.
- Mäkelä, Janne (2015), *Musiikkiarkistot Suomessa*. Helsinki: Suomen Jazz & Pop Arkisto.
- Määttä, Pirkko (1991), Kaustisen kansanmusiikkijuhlat lehdistössä: suomalaisissa lehdistössä julkaistujen Kaustisen kansanmusiikkijuhlia käsittelevien juttujen määrällinen ja sisällöllinen tarkastelu otantavuosittain ajalta 1968–1989. Tiedotusopin Pro gradu -työ: Jyväskylän yliopisto.
- Määttä, Viljo S. (2005), *Kaustisella kivetkin soi. Toimintaa ja tapahtumia festivaalivuosien varrelta 1968–2002*. Kansanmusiikki-instituutin julkaisuja 57. Kokkola: Kansanmusiikki-instituutti.
- Ojala, Jari & Vuorenpää, Pirjo & Ojala, Anu & Hiljanen, Mikko & Rautiainen, Matti & Seppälä, Jarmo (2021), *Keski-Suomen yritysten historiatietoisuus. Kyselyn tulokset*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), Yleisavustukset taiteen ja kulttuurin valtakunnallisten yhteisöjen toimintaan. Myönnetty avustukset 2010–2021, <https://okm.fi/-/taiteen-ja-kulttuurin-valtakunnallisten-yhteisöjen-toiminta-avustukset>, viitattu 30.11.2021.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), <https://okm.fi>, viitattu 10.6.2022.
- Peltola, Tiina (2015), *Arkistotyön muutos ja muutoksen kokeminen 1970-luvulta 2000-luvun alkuun. Tapaustutkimus arkistomassoista, teknistymisestä ja asiantuntijuudesta*. Tampere: Tampere University Press.
- Peltonen, Ulla-Maija (2014), ”Puuttuvat arkistot.” Teoksessa: Happonen, Päivi & Strömberg, John & Heikkinen, Aino & Hupaniitti, Outi & Knuutila, Jyrki & Lehtonen, Tuomas M. S. & Linnolahti, Jarno & Ovaska, Vesa-Matti & Taavitsainen, Jukka-Pekka & Vainio-Korhonen, Kirsi (toim.), *Kleion pauloissa*. Helsinki: SKS, 261–267.

- Peltonen, Ulla-Maija (2021), ”Provenienssiperiaatteen kulmia”. Teoksessa: Hupaniittu, Outi & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), *Arkistot ja kulttuuriperintö*. Tietolipas 268. Helsinki: SKS, 47–80.
- Portelli, Alessandro (1997), *The Battle of Valle Giulia. Oral History and the Art of Dialogue*. Madison (Wis.): University of Wisconsin Press.
- Portelli, Alessandro (2006), ”What Makes Oral History Different”. Teoksessa: Perks, Robert & Thomson, Alistair (Ed.), *The Oral History Reader*. London: Routledge, 32–42.
- Rahikka, Teemu (2016), *Kansanmusiikin asema musiikkioppilaitoksissa - tapausesimerkinä Kauhajoen Panula-opisto*. Pro gradu -tutkielma: Jyväskylän yliopisto, musiikin laitos, musiikkitiede.
- Rautio, Pertti (2006), ”Historiallista johdattelua minä- ja identiteettitutkimukseen”. Teoksessa: Rautio, Pertti & Saastamoinen, Mikko (toim.), *Minuus ja identiteetti*. Tampere: Tampere University Press, 11–22.
- Ruusuvirta, Minna & Saukkonen, Pasi (2015), ”Taiteen ja kulttuurin kolmas sektori”. Teoksessa: Heiskanen, Ilkka & Kangas, Anita & Mitchell, Ritva (toim.), *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*. Helsinki: Tietosanoma, 354–374.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula Liisa (2017), ”Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus”. Teoksessa: Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 46–83.
- Rytmi-instituutti (RI), <http://www.rytmi-instituutti.fi/>, viitattu 15.5.2022.
- Saarikoski, Helena (2008), ”Kuultavia ääniä ja kuuntelemisen keinoja”. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Kurki, Tuulikki (toim.), *Ääniä arkistosta. Haastattelut ja tulkinta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1194*. Helsinki: SKS, 27–53.
- Saarimäki, Pasi (2017), *Puhumalla puolelleen. Viljo S. Määttälä vaikuttajana ja verkostoitujana. Kansanmusiikki-instituutin julkaisuja 98*. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti.
- Saha, Hannu (1991), ”Rytmi-instituutti - Populaarimusiikin koulutusta ja tutkimusta.” *Uusi Kansanmusiikki*, nro 4, 32–33.
- Saha, Hannu (1992), ”Viljo S. Määttälä 25-vuotisjuhlista: Kaustinen pinnallisuutta vastaan.” *Uusi Kansanmusiikki* nro 3, 4–8, 20–23.
- Schüller, Dietrich (2002), “Audiovisual Sources and Their Future Availability”. Teoksessa: Berlin, Gabriele & Simon, Artur (ed.), *Music Archiving in the World. Papers Presented at the Conference on the Occasion of the 100th Anniversary of the Berlin Phonogramm-Archiv*. Berlin: VWB, 123–130.
- Seeger, Anthony (2002), ”Archives as Part of Community Traditions”. Teoksessa: Berlin, Gabriele & Simon, Artur (ed.), *Music Archiving in the World. Papers Presented at the Conference on the Occasion of the 100th Anniversary of the Berlin Phonogramm-Archiv*. Berlin: VWB, 41–47.

Sulkunen, Irma & Kinnunen, Tiina (2019), ”Suomen Historiallinen Seura historioitsijayhteisönä: Jäsenistö ja toimintakulttuuri”. Teoksessa: Karonen, Petri (toim.), Tiede ja yhteiskunta. Suomen Historiallinen Seura ja historiantutkimus 1800-luvulta 2010-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1449. Helsinki: SKS, 45–157.

Suomen Äänitearkisto ry (SÄ), <https://www.aanitearkisto.fi/home/>, viitattu 15.5.2022.

Talve, Ilmar (2012), Suomen kansankulttuuri. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 514. Helsinki: SKS.

Talvitie- Kella, Tuuli (2008), ”Simo Westerholm - kansanmusiikin kymmenottelija”. Pe-
limanni, nro 3, 14–15.

The American Folklife Center (AFC), <https://www.loc.gov>, viitattu 10.6.2022.

The dens, Hans-Hinrich (2002), “Local Archives as a Resource for the Living Folk Music Tradition”. Teoksessa: Berlin, Gabriele & Simon, Artur (ed.), Music Archiving in the World. Papers Presented at the Conference on the Occasion of the 100th Anniversary of the Berlin Phonogramm-Archiv. Berlin: VWB, 70–78.

The Research Information Network (RIN), ”Reinventing Research? Information Practices in the Humanities”, <https://www.researchinfonet.org/>, viitattu 10.12.2021.

Tolonen, Mikko & Lahti, Leo (2018), ”Digitaaliset ihmistieteet ja historiantutkimus.” Teoksessa: Hannikainen, Matti O. & Danielsbacka, Mirkka & Tepora, Tuomas (toim.), Menneisyyden rakentajat. Teoriat historiantutkimuksessa. Gaudeamus: Tallinna, 235–258.

Tontti, Jarkko (2005), ”Olemisen haaste - 1900-luvun hermeneutiikan päälinjat.” Teoksessa: Tontti, Jarkko (toim.), Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta. Tampere: Vastapaino, 50–81.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018), Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi-Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (2013), ”Kulttuuriperintöky-
symysten jäljillä”. Teoksessa: Tuomi-Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (toim.), Mitä on kulttuuriperintö? Tietolipas 243. Helsinki: SKS, 12–27.

Valtiovarainministeriö (VM), <https://vm.fi>, viitattu 10.6.2022.

Valo, Outi (2017), ”Erkki Ala-Könni keräsi intohimolla”. Kansanmusiikki, nro 1, 10–11.

Vilkuna, Janne (2009), ”Yhteinen kulttuuriperintömme”. Teoksessa: Kinanen, Pauliina (toim.), Museologia tänään. Helsinki: Suomen museoliitto, 12–41.

Vilkuna, Janne (2010), ”Museologia ja Suomen museot”. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.), Suomen museohistoria. Helsinki: SKS, 332–346.

Vilkuna, Janne (2015), ”Kulttuuriperintö ja yhteiskunnalliset muistifunktiot”. Teoksessa: Heiskanen, Ilkka & Kangas, Anita & Mitchell, Ritva (toim.), Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö. Helsinki: Tietosanoma, 328–353.

Westerholm, Simo (1987), ”Kaustisen kansanmusiikkikeskus”. Keskipohjalaisten joulu, 25–28.

LIITTEET

LIITE 1. Tutkittaville lähetetty tiedote tutkimuksesta

LIITE 2. Teemahaastattelun kyselyrunko

LIITE 1.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

HISTORIAN JA
ETNOLOGIAN LAITOS

27.9.2021

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Tutkimuksen nimi ja rekisterinpitäjä

Pro gradu -tutkielman nimi on Musiikkiarkistointi Kansanmusiikki-instituutissa ja rekisterinpitäjä Maria Rantamäki.

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Sinua pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan musiikkiarkistointia.

Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja siihen osallistumista. Liitteessä on kerrottu henkilötietojen käsittelystä (tietosuojailmoitus).

Sinua pyydetään tutkimukseen, koska työskentelet/olet työskennellyt Kansanmusiikki-instituutissa. Mukaan pyydetään henkilöitä, jotka työskentelevät/ovat työskennelleet Kansanmusiikki-instituutissa arkiston arjen yhteydessä osana sen toimijuutta ja siten vaikuttaneet arkistollisen identiteetin kehittämiseen.

Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit milloin tahansa kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai keskeyttää osallistumisen. Kieltäytymisestä tai keskeyttämisestä ei aiheudu sinulle kielteisiä seuraamuksia.

Tutkimuksen kulku

Tässä tutkimuksessa musiikkiarkistoinnilla tarkoitetaan musiikkiteosten, musiikkia koskevien dokumenttien ja musiikkiin liittyvän tiedon keräämistä, säilyttämistä ja tarjoamista. Musiikkiarkisto on toimija, jonka arkistollinen identiteetti kehittyy yksilöiden tulkitsemana. Tietoja kerätään yksilökohtaisella teemahaastattelulla, joka nauhoitetaan. Haastattelun ajankohta ja paikka sovitaan haastateltavien kanssa tarkemmin. Haastattelun kesto on noin 60 minuuttia.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat riskit, haitat ja epämukavuudet

Tutkimukseen osallistumisesta ei aiheudu sinulle mitään riskejä, haittoja tai epämukavuuksia.

Tutkimuksen kustannukset

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota.

Tutkimukseen osallistumisesta ei aiheudu sinulle kustannuksia.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Tutkimuksesta valmistuu opinnäytetyö.

Tutkittavia ei pysty tunnistamaan tutkimustuloksista tai julkaisusta.

Tutkittavien vakuutusturva

Jyväskylän yliopiston henkilökunta ja toiminta on vakuutettu.

Lisätietojen antajan yhteystiedot

Maria Rantamäki (040 865 1027, maria.m.rantamaki@student.jyu.fi).

LIITE 2.

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Kansanmusiikki-instituutissa, taustatiedot

Nimi, yhteys Kansanmusiikki-instituuttiin/työnkuva

Vuodet instituutissa

1. Toimijana arkistossa

Miten kuvailisit arkistoa? Minkälainen se on /oli ympäristönä?

Millainen toimija olet/olit arkistossa?

Millaista työskentely on/oli? Mitä siihen kuuluu/kuului?

Työskentelet/Olet työskennellyt arkiston vaikutuspiirissä (ks. Vuodet instituutissa), miten kuvailisit sen ajan kansanmusiikillista ilmapiiriä? Mitkä asiat ovat/olivat tärkeitä ja näkykö/näkykö ajankuva arkistotyöskentelyssä?

2. Musiikkiarkistointi

Miten aineistoa karttui?

Millaista aineisto on/oli? Mistä se koostuu/koostui?

Miten päätös säilyttämisestä ja säilytysajoista tehdään/tehtiin?

Millaista on/oli arkistoida aineistoja? Onko/oliko haasteita?

Millaista arvonmääritys ja seulonta on/oli?

Miten arkistointia toteutetaan/toteutettiin? Millaisia arkistolliset ratkaisut ovat/olivat?

Millaisia ohjeita/normeja liittyy/liittyi arkistointiin? Mistä ne tulevat/tulivat? Miten syntyvät/syntyivät päätökset arkistoitavasta aineistosta?

3. Arkisto muuttuvassa maailmassa

Kohtasitko/kohtaatko arkistotoiminnallisia muutoksia? Mikä muuttuu/muuttui?

Millainen on/oli arkiston yhteys muihin arkistoihin, muihin musiikkiarkistoihin ja Kansallisarkistoon?

Mikä on mielestäsi tärkein asia, mikä liittyy Kansanmusiikki-instituutin arkistotoimintaan?

Millaisena näet musiikkiarkistojen tulevaisuuden?

4. Vapaa sana

Jos haluatte sanoa jotain musiikkiarkistointiin liittyen, olkaa hyvä.